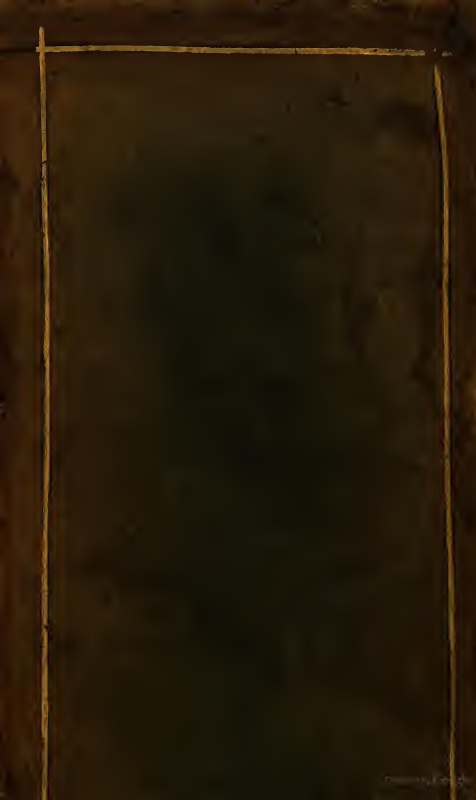
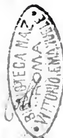

SÆCVLI GENIVS.

PETRO FIRMIANO AVTHORE.

Bibl. Rom: Secr. S. Soc. Jesu

PARISIIS,

Apud SEBASTIANVM CRAMOISY, Regis Reginæ Architypographum. ET GABRIELEM CRAMOISY. viâ Iacobæâ sub Ciconijs.

M. DC. LIII.

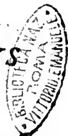
CVM PRIVILEGIO REGIS.

II

[illegible]

NOBILISSIMO VIRO, PHILIPPO COLANGIO, REGI A SANCTIORIBVS CONSILIIS, & in Regiarum Rationum Camera Parisiensi, Magistro.

PETRVS FIRMIANVS SALVTEM.

VA mihi virtus pridem nota est, vir clarissime, & in dignoscendis libris summa æquitas. Nullus te iudice damnatur, si vel pietati vtilis, vel regno; nullus absoluitur, si aut quieti publicæ noxius, aut moribus Christianis.

Non paucos certè inuenias, quos decipit sub eloquentiæ laruâ error latens, porrectumque in auro dulce venenum: plurimos mouet,

ac delectat, argumenti insolentia. Te, neque comptissimæ eruditionis diserta fraus lusit; neque occæcauit illa nouitas, quæ toties facilioribus ingenijs, & ad quælibet ignota spontè vergentibus, maligno splendore lumen ademit. solidissimæ virtutis non vulgare exemplum est, ipsum exemplum non sequi; maximè vbi imitationis verecundiam tollit peccantium turba, ipsiusque erroris celebritas. Ista tamen circa te sæpè vidisti, nec passus es sagacissimum animum ab illâ pietate recedere, cuius inoffensâ Ecclesiâ suspicio esse non potest.

Mirum equidem, te omnibus gratum, (eâ morum comitate, quam tibi virtutum hæredi, inter domesticas opes reliquit suauissimus Pater) tot viris dignitate conspicuis, tot etiam amicis, recèns natas opiniones cùm tanto ambitu amplexantibus, in causâ nouitatis displicere voluisse.

Cùm te laudari æquum sit, vir nobilissime, disce veritatem pati, vbi te tibi illa exhibet; assuesce vultibus tuis; & qui optima quæ-

quæ ſcire deſideras, noli diutius ignorare rem præclariſſimam, meritum tuum. Nihil tibi vitâ tuâ pulchrius poteſt oſtendi; verùm neque vtilius; nam vt agendorum rationem optimè noſcas, anteactam, ſummâ cum laude, ætatem, prudentiſſime conſules, proderitque aſpexiſſe quid feceris. hoc exemplum tutus ſequere, nec dubita te cum ſapiente verſari, ſi à te, quem omnes ſuſpiciunt, non diſcedes. Quid tuâ familia ordinatius? quid dignius homine Christiano? te rectore is eſt mundiſſimæ domus decor, ea ſanctitas, vt pro Templo poſſit haberi. & ne ſacerdos deeſſet, fratrem optimum, Eccleſiaſtici ordinis eximium lumen, à te auelli paſſus non es; vt cognati luminis acceſſione, quæ tua iam luce, domus clarebat, redderetur illuſtrior.

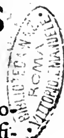
Omnibus placere, etſi viro probo vix contingat; illud tamen effeciſti virtute tua, vt te, nec amantiorem Maritum Caſtiſſima vxor, nec Patrem meliorem liberi, nec ſuauiorem Dominum ſerui deſiderent.

Sed quid? ea omnia ſuperat inuictiſſimum robur animi, & in ijs quæ à te eligi meruerunt, quæque tua ſemel virtus probauit, conſtantia.

In maximis publicorum negotiorum motibus, tu ſemper Regiæ Majeſtati officioſus, neque minus Religioni, quæ confecto in apertos hoſtes bello, & defunctis periculis grandior, aſtutiori iam marte, conſiliiſque ſecretioribus, laceſſitur à plurimis. hæc ab iſto libro ne metue, Religioſiſſime Colangi, totus pro Rege eſt, & auita quam profiteris pietate. lege igitur, ſi non præclarum, at innocens opus, & hoc ſaltem titulo, virtute tua, & proborum ſuffragijs dignum. Quid autem vetat, & te illud cogitare, vt ardentiori ſtudio librum euoluas, breuem eſſe, & ab amico? Vale.

MARCELLINVS LECTORI.

Q Vod sol repetito toties cursu, nouos identidem dies creat, beneficium est illius orbis, cuius motus cæterorum lex; & quòd liber iste, inuito prope Firmiano, emergit, meæ debes diligentiæ. Omninò absolui vetuit scriptoris ægra iam diu, neque laboris patiens valetudo, infectumque edi author nolebat; verùm amico vrgenti, negare quod petit, res ardua: tandem obtinui vt non lateret. Tibi me aliquid præstitisse, lector, agnosces, si librum agnoscas. sed non semel, oro, legeris: euolutus namq; habebit quod ostendat reuisenti. At pusillus, inquis, & manualis. Esto. stagni tamen in modum, grande speculum est, plura exhibens, quàm, aut expectes, aut forsitan velint, quibus imago sua displicet. sæculum, quale omnino est, ob oculos ponit egregijs coloribus, pari distantia remotus ab adulatione, & iniuriâ. vbicunque perditissimum Genium inuenit, damnat. Caue ergo, & tu, lector optime, ne in reos ipse quæsiturus, eâ, quæ generi

nostro innata est, ad alienos errores, acerbitate, etiam tibi aliquando inter plurimos occurras. quis enim sponsor, quod te liber iste præteribit prorsus intactum? ex prudentia tamen non feceris, si te perstrictũ dicas, pateatq; tuis questibus ea tibi conuenire, quæ animaduersione digna sunt. te ipsum vidisti? abi, & sile, speculorum hæc natura vt omnia ostendant. Varij argumenti Dissertationes opus continet. Scribendi rationem probabis, si humanus lector, nec ad scholæ austerioris gustum contrahi optas, quicquid inter vrbanè doctos, placidis sermonibus, ore libero, latius, venustiúsque tractatur. Difficilioris es animi? etiam sic lege; auerso quoque, & nolenti, opus placebit. Nihil quippe in eo languidum, ne te oscitantem author habeat; nihil seuerum, quòd non mitescat admistione materiæ iucundioris. Læta vbique & tædiũ arcens eruditio, quam nec festiuus Mecænas, nec rigidus Cato dãnare velit. fallor, aut ipsos sermonis non tibi ingratos excursus, ad rem pertinere iudicabis, & ita quæstiones agi, vt quæ velut fortuitò intercurrit rerum varietas, nunquam tamen sit ab argumento absentia. Si authori benignius cœlum raptam sanitatem restituet, non cunctanter habebis partem alteram, interim hâc fruere, & Vale.

SÆCVLI GENIVS
FRONS OPERIS.

ÆSTATE media, ſub veſperam, & ad primæ noctis confinium liberius auris ſpirantibus; ego Firmianus, Marcellino comite, quem mihi ab multis annis familiariſſimum conciliauerat literarum ingens amor, & ſumma morum ſuauitas, domo proceſſeram, vt ſimul optimâ parte diei, remiſſa calore diurno corpora, non ſine voluptate reficeremus.

Placebat in illo ſereno, variis ſermonibus agitare noſtram philoſophiam, & quaſi ludentes, ita paſci ſeriis, vt mens noſtra ſtudere ſe, imbuíque grandibus non aduerteret; ipſa enim quandóque ſtudia fallunt animos, nec facilè ſentiuntur inſi-

nuantia sese mortalium ingeniis, si non labore, sed otio intrent, rigidamque veritatis perceptionem, leniat quædam libertatis imitatio.

Cœlum tunc omnino absque nubibus, nisi quâ parte cadebat sol, vt non sine pompâ abscederet, & inter vapores purpureos pulcherrimè occumbens, oculos intuentium solaretur nobilissimo spectaculo. In illa voluptate hærebamus, incerti, an splendor meridianus potior esset tam venustâ lucis defectione, noctisque præludiis. Cùm subito è montibus, qui non procul eminebant, auditur fragor, qualis est rotarum in subiecta saxa concitatis equis incurrentium, terramq; prementium pondere suo. procellam instare, audito licet ex alto strepitu, neuter credidit. Nulla enim in apertissimo aëre tempestatis præsagia, quibus admoneremur aliquid sinistrum parari, & quærentibus in-

uicem repentini tumultus causam ; nihil occurrebat quod placeret curiosis.

Dum sic suspensis animis expectamus donec se natura explicuerit, dumque errantibus oculis cœlum vestigamus si quâ parte concipit iras; nubem cernimus, longo volumine porrectam ; sensim emergentem è montibus, atro colore, & proximum imbrem daturam, stipatarum frigore aquarum, nec iam loci superioris patientium cogente grauitate. Ea erat quæ concepto igne iam cum illo luctabatur, vimque suam quasi tentabat, obscuræ adhuc, timidæque pugnæ primordiis. Mox velut toto cœlo conuenisset scenam mutare, aliæ & aliæ nubes ita diem eripiunt, vt vix in grauido aëre se proderet iam furtiua lux, & per nubium commissuras cum pallore erumpens.

Forte fuit in illo nubilo, vt aliquot

paſſibus remota arbor fugientes nos exceperit denſis foliis, & trunco tam commodè hianti, vt eſſe poſſet pro tecto, nubium torrentes, æſtumue diei in apertâ planitie declinantibus.

Opportunè nacti agreſte domicilium, Dei qui ſic affuiſſet laudamus prouidentiam, & dum gratiâ beneficæ arboris fruimur, fulmen geminatis ictibus, & inter coactos vapores viam quærens, tam immani tumultu replet aëra, vt terroris magnitudine penè redderemur exanimes, arborque ipſa, concuſſis latè ramis, moueretur à radicibus.

Interea ſoluuntur nubes, dumque ingenti ſonitu in fluentem humum præcipitant, victor ignis per ſuſpenſi carceris rimas iaculatur proximæ libertatis ſigna, ceruicibus noſtris imminens, & quâ cecidiſſet iniurias incendio vindicaturus. Silebamus pauidi, vitæque potius noſtræ finem,

quàm tempestatis expectantes, tamen Deum precabamur, & in cruce Domini Iesu, signatis frontibus, totoque sæpius pectore, quærebamus auxilium. Nec frustra, iterato enim fragore, & etiam aucto, tam placidâ mente fuimus, vt vix moueret nos nubium murmur, accensus supra caput aër, peneque in oculos fulgur impactum.

Tanta securitas, tamque subita animum mouit, vt crederet verum esse quod aiunt, dæmones scilicet turbinibus istis misceri, & multa patrari in aere, non solius naturæ genio, sed & nefandorum spirituum sollertè malitiâ, qui rebus humanis nocituri, potentioribus causis vim suam iungunt, vt certiùs perdant. Mecum sentiebat Marcellinus, & prodigiosa referebat, quæ absque dæmonis opera posse fieri credibile vix est, fugatumque timorem crucis auxilio,

trahebat in opinionis argumentum. Quis credat quod nunc referam? tandem vltimo impetu scissis nubibus erupit ignis, sparsusque in diuersa, pastores aliquot, tactis etiam gregibus ita afflauit, vt vitalibus consumptis, corde, iecore, viscerumque multiplici flexura, totum circa corpus nihil læderet. Sommo deiectos putasses, nisi quod in extincto vultu aberat color, qui dormientibus superest, & fœdè prostrati, non consilio iacere, sed casu, satis ostendebant intuentibus.

Nobis quidem pepercit ignis, nec propius quinquaginta passus arbori quâ tegebamur, aduolutus est. Sed pro flammâ nobis fuit portentum ingens; inassuetæ quippe magnitudinis, vt videbatur, homo, tam subitâ præsentiâ nostris obtutibus obiectus est, vt penè videretur ex Cadmeis militibus vnus; quos olim repentino

ortu genuit terra, ſerpentem ſeminanti. Spectro dubia veſtis, inter virilem fœmineamque media; & tot colorum quot in iride miramur, vt ſi cætera abeſſent quibus metus incutiebatur, ad aſpectum ſtolæ variantis eſſe poſſet voluptas. Vultus audax ſed inquietus, qui adoleſcentem referret fronte viuidâ, niſi quod genis aſperſa canities, dubitantes oculos prohibebat certum de ætate, inter tam varia temporum ſigna, ferre iudicium. Dextrâ facem tenebat, ſiniſtrâ librum ſacrorum, in cuius fronte grandibus literis exaratum, hoc verbum legebatur OMNIBVS. Non ingratis catenis onerabatur; erant enim ex auro, & velut placeret captiuitas, pretioſis vinculis ita corpus impedierat, vt quamuis motu vario ſatis libertatem oſtenderet; illam tamen videretur aſpernari.

Obſtupui fateor ad conſpectum

immanis figuræ; ſed mox vt cumque mihi redditus, rogaui ignotum, quis eſſet, peteretue. Tum ille clamore valido; Ego ſum, inquit, ſæculi Genius & ne in poſterum dubites, frequentiſſimè geniorum ductu graſſari ſæuas tempeſtates, quæ armenta depopulantur, ſegetes necant, hominesque; ego hanc quam videris exciui. Me authore ſolutus aër, infœlicis ſpem coloni, proſtratis hodie iam flaueſcentibus ſpicis, hauſit inexpectato naufragio; noxii ignis ego materiam ſubminiſtraui frigidis vaporibus vt accenſâ hoſtili tumultu flammâ, ſtragem hanc ederem, quam ſola potuit à vobis auertere pietas, in Deumque reuerentia. Ego ſum, qui in Belgio, totas aliquando ouium caulas cum paſtoribus tuli, fruſtra clamantibus ex aduerſo cæteris, vt vitarent incendium. Sed quid vos tandem o Galli? non diu licebit vobis, intacta

fœlicitate, alienos casus dolere, ad vos quoque perueniet calamitas. Sæuior leone fortiórque, in vos tandem inuadam; nec talis sum, qui Gallico cantu possim fugari. Hæc tacentibus nobis cùm dixisset, non visus est abire, sed in partes scindi, támque latè diffundi, vt velut fumus ex angusto erumpens, nec diu stringi se passus, totam momento temporis impleret regionem.

Spectro dissoluto, quid animi nobis fuerit enarrare difficillimum est; admiratio quippe, timor, mœrórque æquali impetu, in fractis mentibus implebant partes suas: & statim vt vox stupentibus reddita; Quid hoc est inquio, Marcelline, vigilamus an somniamus? & verè sopore non opprimor, te video, mi Marcelline, vestes tuas teneo manu, tango arborem quæ ortâ tempestate tam commodum nobis domicilium præbuit;

& heus, quàm timeo, ne Genius iste sæculi totam Galliam inuadat, nouitatum æquè ac periculorum auidam! Quàm subitò sparsus, quantùm loci occupauit turbulentus ille Genius, qui vbique procellas mouet & fulmina accendit. Sed de his melius domi quàm sub frondibus, & sedem opportuniorem postulat, præsentium malorum, imminentiumque longa series.

His dictis, in lubricâ humo ponimus gressus, incertisque vestigijs domum redimus; vbi nos ex amicis duo, non sine metu jamdudum opperiebantur de nostra salute solliciti; velox enim fama (& maximè in malis) vbique sparserat, cœlestis ignis tactu quatuor viros interijsse, & iam penè, nos quos eâ parte constabat post serotinas epulas inambulasse, defleuerat necessariorum pia facilitas. Non diu suspensus dolor, aman-

tes trementesque vexauit, visis enim quibus tam prolixè timuerant, quieuit domestica tempestas, illâ quæ nos in periculum miserat ferè horridior.

CVIQVE SÆCVLO SVVS GENIVS

DISSERTATIO PRIMA.

SERMO multus omnibus fuit de fulminibus, nemine dubitante illis miram inesse subtilemque potentiam. Quisque suo ordine, quod siue legerat, siue audierat, retulit. loculis integris ac illæsis argentum conflari : manente vagina liquescere gladium : inuiolato ligno circa pila ferrum omne distillare : fracto dolio stare vinum, quod, soluto rigore, si bibatur ab improuidis, aut dementes facit aut exanimat.

Inter hæc quæsitum est, an dæmones tantæ potestatis sint, vt ad

iubentium nutum moueantur ea omnia, quæ conficiendis tempestatibus ideo natura prouidit, vt esset quod supra se timerent nocentes; & quo fœlix nimis fortuna admoneretur, è cœlo grauia quandoque imminere pericula, cùm ab hominibus, terrâue ipsâ, nil censetur metuendum. cur nefarijs spiritibus tanta permissa sint, cùm sit prouidentia: nec iustæ administrationis videatur esse, sceleratis committere illud velut supernæ vltionis armamentarium, illam dico, partem aëris, procellis natam fulminibusque, ex qua deinde dæmones possint expromere cum libuerit arma publica, quibus res humanas affligant, & mortales infestent?

Ad hæc similiaque sapienter Marcellinus. nihil indignum Deo fieri, si in eius Regno spiritus nequam assumantur in Carnifices. Et hoc sæpè in Republica videri, vt concesâ vi-

tâ quidam ſeruentur ex nocentibus, alios vltimo ſupplicio interempturi, quoties iudex pro officio ſuo rigidus, lexque iuſtiſſimè ſæuiens imperauerit. neminem inuidere tortoribus infamem æque, ac formidandam potentiam: nec dæmones, iſtâ à deo conceſsâ vi, quâ noxij ſunt, magis gloriari debere, quàm bufones, ſerpentéſque, quibus ineſt mortifera quædam poteſtas, & in exiguo corpore valida peſtis, quæ nec regum purpuram nec ipſam virtutem reuereatur.

Major fuit quæſtio de dæmone qui flammæ admixtus, formidabili tumultu pauidas concuſſerat mentes, & cum illa ceciderat. Primuſque Agatho, vnus erat è duobus, qui nos domi cum cæteris operientes, aliorum metum ſuâ formidine geminauerant; Sed quid Firmiane cenſes de iſto Genio, ait, cuius tu ſpectator

non otiosus, exactissimâ descriptione nobis imaginem exhibuisti? permitte amico non de fide tua quidem dubitare, sed tibi tanquam Christiano & philosopho loqui. Num putas aliquos esse Genios, qui regant mortalium mentes definitis imperij sui temporibus; quique elapso sæculo tradant alijs hæreditaria quadam serie, quod illis dederat sæculum nascens, mundíque vertenda post centum æstates constitutio? Angelorum nutui parere cœlestes orbes non negauerim, circulósque suos implere, illo planè cursu, quem vel concitatum, vel simillimum quieti dederit, seu quædam regentium mouens virtus, vt aliqui existimant, seu voluntas imperiosa ex aliorum opinione, ad tantum opus abundè sufficiens. Et illud concesserim, ipsum oceanum, motu vario tot disputationum materiem, formæ intelligentis ministe-

rio, vel in se statutis horis recedere, vel in terras effundi.

Sed quis ferat asserentem, Genios esse, non ex ijs quos humano generi custodes adhibuit Prouidentia; sed ex nefandorum numero, qui alternis imperijs sæcula regant, suósque mores non repugnantibus mortalibus inspirent? Certè cùm omnia regna, eodem sæculo, ingeniorum morumque similitudine non conueniant, fatendum erit cuique prouinciæ, suum assignari Genium, qui diuersos à cæteris affectus, singularémque vitæ rationem suæ genti communicet: & ita, non erit sæculi Genius, quisquis ille sit, qui inani titulo se nostræ ætatis principem finxit, vt eminentissimæ potestatis opinione, vel admirationem sui, timidis mentibus insinuaret, vel etiam, quod peius est, reuerentiam. Non ita malè agitur cum rebus humanis, ô Firmiane,

ne, vt generi noſtro ab hoſtibus quaſi leges dicantur, eorumque malitiæ ſubijciamur, qui numquam ad ſana, laudandáque prouocabunt ſubditorum mentes, ſi pro arbitrio nocentes ſint & quò volunt, inflectant.

Hæc ille. Sed iam ſilenti, & leui riſu quaſi poſtulanti, mene offenſum vellem, quod Genium exagitaſſet, reſponſum debebatur, & hæc à me libens accepit. Nec ego malis genijs exiſtimo orbem eſſe cõmiſſum, ô Agatho, tenebrarum quidem dominos, ex ſacra pagina nouimus, ſed quis neſciat nefarios homines noctis appellatione deſignari, in qua aſtra non luceant? Ibi enim obſcuritas eſt, vbi ſol Chriſtus ſuum non effundit ſplendorem, nec virtutes irradiant. Sed nec iſtius noctis principes ſunt mali Genij, niſi ipſamet anima, tædio lucis, volentes aduocet, ſub libertatis titulo poſteà cru-

deliter imperaturos. Certum tamen est, Agatho Charissime, sibi succedentia sæcula, diuersissimis vt plurimùm agitari Genijs, nec eosdem pati Manes, hoc verbum liceat à Poëta mutuâri, quotquot ex genere nostro, varijs temporum conuersionibus orbem implent, prioris æui ruinas, suâ præsentiâ reparaturi. Quid sint autem isti Genij scire desideras, ô Agatho, explicandæ rei causa mutabo nomen. Dicamus, si lubet, hominum ingenia, singulis ferè sæculis mutari non Genios; quos eo sensu admitti æquum non est, quo olim delusa antiquitas, inferum orbem geniorum potestate regi ineptissimè existimauit. Quomodo autem ais, diuersa sæcula, studijs moribusque tam distantibus subsunt? & hoc à te peterem, Agatho, cur singuli procedente ætate varijs exercemur cupiditatibus, adeoque discrepan-

tibus curis, vt quæ olim fuerant negotiosa adolescentum oblectamenta apud viros proscriptæ sint: succedentibus scilicet alijs curis, quæ sæpè non ideo laudantur quia sapientiùs animum humanum discruciant; sed quia frigidius vtiliusque insaniunt. Neque verò studia tantum aut mores pro ætatum diuersitate diuersa sunt, cùm & sensus quadam temporum lege à seipsis quoque dissentire videantur, priorumque voluptatum non obscuram pœnitentiam profiteri. Pueros etenim non illi colores delectant quibus libentissimè vtitur prouectior ætas, in ipsa vestium pompa ædiumque ornatu iam amans delicias tristiores. Bellaria, mel, saccarum, & si quid aliud suâ dulcedine commendatur, infantium palato maximè placent, non senum, quos vini recreat potus, & amara voluptas? Quædam, vt vides, non tam ipsorum

hominum; quàm annorum passiones sunt, quas amouet, non sibi diu constans natura, temporumque curriculum. Voluentibus annis non corpus tantùm, sed & animus mutatur, omnia penè quę elegit, amauitque, nouo iudicio, nec firmo tamen, certissimè improbaturus. Audisti, Agatho? ea quæ cuilibet homini non obscurè eueniunt, puta sæculis etiam conuenire, & ita post certas syderum motiones velut communi lege hominum ingenia trahi, vt vix abducantur ab illarum rerum studijs, ad quę naturæ ipsius secreta vis, sæpè etiam nescientes impellit. Meministi qualis fuerit ante ducentos annos ingeniorum constitutio? ex scriptoribus liquet, non solùm non floruisse eloquentiam, sed conculcatam ab imperitis, ad iustius sæculum prouocauisse. Tandiu iacuit eloquentia, donec illam satis à barbaris con-

temptam, laceratámque, reuocauit fœlicior syderum nexus, atque societas; Iam in honore est, iam viget, & publico suffragio fulta, sæculum aliud tremens expectat. Quid? non ex historia didicisti quanta fuerit quibusdam sæculis doctorum hominum indigentia, artiumque, quæ anteà in pretio fuerant, penuries? Nullo indicante, ruditate ipsâ agnoscuntur, ętatis non ingeniosę, scriptores, ędificia, statuę in hoc vsque tempus seruatę, vt etiam sua sit ridiculis operibus immortalitas. At forte, ais, bellis orbem infestantibus, exulauerant artes, fœliciori ęuo cùm ipsa pace reditur ę. Longè aliter res est, ô Agatho, tam latę stupiditatis altior causa, quàm quæ ab armis petitur, principumque discordia.

Verùm sit quasdam artes otio nutriri atque delicijs, quales in sobrijs gentibus publico iudicio damnatas

crimen fuit colere, qualésque Spartæ optimis moribus consulens, prohibuit suis ciuibus. At numquid fabricandorum armorum peritia, inter tumultus bellicos languescet, necessitatémque operum illorum, sine quibus bellum, nec commodè geritur, nec quid habet metuendum? Et tamen sæculis illis, sub infausto cœlo inscitiâ laborantibus, miles armorum grauitate vires suas ante prælium debilitari sæpè dolebat; solertiâ illâ prorsus extinctâ, quæ alijs temporibus, ita ferrum aptat militaturis, vt se metallo indutos, ex irritis potiùs hostium ictibus quàm ex pondere agnoscant. Quis inde non videat aliquam esse causam superiorem, cuius vi hominum ingenia, vel vigent, vel inepta redduntur, ad easdem artes, quæ alijs tempestatibus florent, nec multò etiam constant labore, cùm sub astris

mitioribus sagacior ætas, eadem voluit, quæ non fortunatè tentauerat, sub agresti cœlo, necessaria rusticitas. Adhuc apud nos videntur incommoda illa militantium subsidia; hastæ ad stuporem intuentium graues: Clypei, quos ex crassitudine granditatéque Gygantum credas, nisi corpuscula fuisse, quæ hæc gererent, admoneret ipsa natura, quæ nos majoribus nostris æquauit; vt nemo illam posterioribus sæculis, aliquid de humanorum corporum mole rescidisse quereretur. Manent ad nostram vsque ætatem varię supellectilis opera, quæ prioris æui inconditam artem, ingratósque labores, ingenijs ad summam subtilitatem adductis, ita demonstrant, vt nos etiam pudeat, aliquando genus humanum, tam incommodè tamque inconcinnè seu necessitatibus, seu delicijs suis consuluisse.

Plurimorum Principum nummos vidisti, Agatho, sed fortè hæc ingeniorum monumenta, mutámque, & fidelem variæ ætatis historiam in his operibus non aduertisti. Sub Augusto artifices etiam augusti, expresserunt in ære non indignos tanto Principe vultus. Nec cito periit industria; aliqui etiam ex Cæsaribus, quos in supplicium generis humani, vltor Deus mundo præfecerat, pari gratia videntur in nummis, regnum suum apud iratos posteros, etiam aliquo modo commendantes venustate artificii. Sub Constantino artes, non neglectæ quidem sed infœliciter laboriosæ, humanissimum Principem, barbara manu, ita posteris exhibuerunt, vt honor ipse, qui meritissimo Principi, ab imperitis delatus est, haberi possit pro iniuria maiestatis. Nec mitius cum aliis principibus actum est qui post illum re-

gnauerunt. Iulianus in eos artifices incidit, quos meruerat; truces oculos, vultum horrida barba rigentem, ipsa artis malignitate effecerũt horridiores; vt Tyrannus, qui doloris compendio è viuis excesserat, longa Tyrannorũ istorum quasi sæuitie, etiam apud posteros puniretur in nummis.

Putas, ô Agatho quidquid vna ætas patitur, cæteris etiam conuenire, æquali semper regnantis cœli, charitate vel inuidia? Diuersis omnino modis in nos sæuiunt astra, placanturque mortalibus. Nouo indignantium stellarum influxu morbi quotidie creantur, quos vetus medicina non nouit. Illudque certè admiratione dignum est, mare iam metuendum esse iis qui in portu consistunt; hominésque, quos propitia nauigatio fluctibus eripuit, habere aliquid vltra naufragium, quod ab oceano timeant. Constat enim experientiâ,

à centum annis, maritimas oras longè aliter quam prioribus ſæculis, inſalubres eſſe humanis corporibus; prauitate aeris ſæpe fauces corrumpi, cadere dentes; & vicinitate maris aliquando peius affici terræ incolas, quàm ſi tempeſtate ſæuiente fluctus ipſos ſubirent. Ortum ex Dania malum, non multò poſt totius orbis luem fuiſſe, notauit celeberrimus inter noſtros medicus, cauſam nouæ cladis aliam non agnoſcens peritus morborum perſcrutator, præter ſiderum iras.

Referam, ſi placet, inauditam ante quinquaginta annos, humanorum corporum afflictationem, Polonia gemente quòd ſola inter omnes orbis regiones, electa ſit in theatrum calamitatis. Quotquot noua tabe erant afflati, poetarum Meduſam in hiſtoriam vertebant; noxii humoris acerbitate capillis ita flexuoſè arrectis, vt

ſerpentes viderentur merſo capite, in putida carne, caudiſque in altum ludentibus. Cerebri laborantis, cuius iniuria hunc in cute horrorem faciebat, nullum remedium: miſeris crines amputare aut auellere, mors erat, vel deſperationi proximus dolor, ipſa morte atrocior.

Scio hominum mores non eadem ſeruitute damnari quâ corpora ſub imperantibus ſtellis, nec improbo cœlo in nobis virtutes interire neceſſaria defectione: ſæpiùs tamen accidit, vt animus, prono ad vitia corporis temperamento, ipſe quoque legem ſequatur, quam ſenſibus, non rationi datam eſſe, quiſquis hominis dignitatem nouit, ignorare non poteſt. hinc eſt quod variè in venis accenſo ſanguine, pro vt cœlum ardens nos aſpexerit, homines vel ad venerem procliues ſint, vel ad iram, ſub frigidiori climate numquam ſine

incendio. Amota superstitione, quam Religio, ratióque iustissimè damnat, crediderim nouam aliquam cœli constitutionem, noua studia, nouos mores, non obsistentibus animis ingenerare, & veluti sigillo quodam, in voluntaria cera, imaginem imprimere habitus illius quem astra patiuntur. Age nunc, Agatho Charissime, & si quid in contrarium habes, prome citiùs. mihi, cui iam multa ætas, & studijs exhausta valetudo, à iuniori discere, non verecundia erit, sed voluptas.

Ad hæc iam modestior Agatho, dixit se de diuersis Genijs doctrinam libentissimè amplecti, quæ nec dæmonibus, nec cœlo, potestatem aliam in liberas mentes concederet, quàm illam cui ex arbitrio seruiunt. Sed si diuersus à cæteris sæculi nostri Genius, ait, peto, Firmiane, quæ sit illa tam insolens nouitas, & in

tetro phantaſmate quid ipſe animaduertiſti, quod ingeniorum noſtri temporis habitus, & vitia adumbret? Sapienter vtilitérque curioſo ſic mihi viſum eſt reſpondere.

Spectri exitialis formam, veſtes, ſermonem denique, qualia à me audiuiſti, Agatho, in mentem reuoca, & quî coueniant, miſerrimo certè ſæculo facillimè agnoſces.

Ex ſæculi noſtri Genio, eſt legitimam poteſtatem, in politicis æque ac in ſacris, ferre non poſſe: ardua, & humanam facultatem ſuperantia, periculosè ſcrutari: inquietâ ſcientiâ turbare orbem Chriſtianum: quæ in ſcholâ ſecretiora ſunt palam facere, vt nihil tam ſanctum, tam purum nouerit doctor, quod plebs, & fœminæ, inſcitia ſua, & temeritate diſputationis non polluant.

Eiuſdem Genij eſt, nouitatem antiquitate conueſtire, vt ad inſignia

vetustatis, major illi cultus adhibeatur, major fides. Veritatem obnubilat idem Genius lippis oculis parcens: de cætero loquax, & ad fastidium nostræ ætatis infinitos quotidie calamos aptans, quibus posteritas, ni tempus obstet, aut fortius illo, incendium, non mediocriter cruciabitur: Ipsomet Genio authore, Religio, dignitate abiectâ, fortunæ seruit: pietas olim actuosa, otio torpet, inertiæ etiam suæ mercedem sperans: ambitio nouis honorum figmentis ineptissimè intumescit: Egestas pecunia comparatur, & qui ad eam peruenit, aureâ viâ, inter lilia, applausore & mirante populo, sedens, fruitur inopia fœlici: abdicatur denique, vt major sit morum licentia, ipsa libertas.

Ex his, ô Agatho, licet aliqua obscura sint, & explicatione indigeant, iam quasi ad primam auroram dubiè

vides, cur Genius in Colossi altitudinem crescat, artuum vastitate terribilis; cur mysteriorum volumen, non quibusdam tantùm aperiat sed omnibus. Quid portendat in turbato vultu audacia: quo animo senectutem inserat adolescentiæ, & confusis vtriusque sexus vestibus, ea minimè cdiscernat, quæ fœminas, ab ijs, quæ viros decent.

Cætera ad eamdem facem referuntur quâ orbi ignem subijcit iste Genius; vbi enim verecunda aut tremens, veritas silet, licentiùs furit vitiorum incendium. Alijs quoque ex causis mundus ignescit. Quæ sint, petis? libri multi odiorum, plures voluptatum incentiua sunt. sacro igne consumitur iuuentus illa, quam templo miserrimi parentes deuouent, non vt fiat sanctior; sed vt fulgeat. ardet plurimorum zelus, sed non ignis à Domino. Nobilitas,

crimen fuit colere, qualésque Sparta optimis moribus consulens, prohibuit suis ciuibus. At numquid fabricandorum armorum peritia, inter tumultus bellicos languescet, necessitatémque operum illorum, sine quibus bellum, nec commodè geritur, nec quid habet metuendum? Et tamen sæculis illis, sub infausto cœlo inscitiâ laborantibus, miles armorum grauitate vires suas ante prælium debilitari sæpè dolebat, solertiâ illâ prorsus extinctâ, quæ aliȷs temporibus, ita ferrum aptat militaturis, vt se metallo indutos, ex irritis potiùs hostium ictibus quàm ex pondere agnoscant. Quis inde non videat aliquam esse causam superiorem, cuius vi hominum ingenia, vel vigent, vel inepta redduntur, ad easdem artes, quæ aliȷs tempestatibus florent, nec multò etiam constant labore, cùm sub astris

mitioribus sagacior ætas ; eadem voluit, quæ non fortunatè tentauerat, sub agresti cœlo, necessaria rusticitas. Adhuc apud nos videntur incommoda illa militantium subsidia; hastæ ad stuporem intuentium graues: Clypei, quos ex crassitudine granditatéque Gygantum credas; nisi corpuscula fuisse, quæ hæc gererent, admoneret ipsa natura, quæ nos majoribus nostris æquauit; vt nemo illam posterioribus sæculis, aliquid de humanorum corporum mole rescidisse quereretur. Manent ad nostram vsque ætatem variç supellectilis opera, quæ prioris æui inconditam artem, ingratósque labores, ingenijs ad summam subtilitatem adductis, ita demonstrant, vt nos etiam pudeat, aliquando genus humanum, tam incommodè tamque inconcinnè seu necessitatibus, seu delicijs suis consuluisse.

gnauerunt. Iulianus in eos artifices incidit, quos meruerat; truces oculos, vultum horrida barba rigentem, ipsa artis malignitate effecerũt horridiores; vt Tyrannus, qui doloris compendio è viuis excesserat, longa Tyrannorũ istorum quasi sæuitie, etiam apud posteros puniretur in nummis.

Putas, ô Agatho quidquid vna ætas patitur, cæteris etiam conuenire, æquali semper regnantis cœli, charitate vel inuidia? Diuersis omnino modis in nos sæuiunt astra, placanturque mortalibus. Nouo indignantium stellarum influxu morbi quotidie creantur, quos vetus medicina non nouit. Illudque certè admiratione dignum est, mare iam metuendum esse iis qui in portu consistunt; hominésque, quos propitia nauigatio fluctibus eripuit, habere aliquid vltra naufragium, quod ab oceano timeant. Constat enim experientiâ,

à centum annis, maritimas oras longè aliter quam prioribus ſæculis, inſalubres eſſe humanis corporibus; prauitate aeris ſæpe fauces corrumpi, cadere dentes; & vicinitate maris aliquando peius affici terræ incolas, quàm ſi tempeſtate ſæuiente fluctus ipſos ſubirent. Ortum ex Dania malum, non multò poſt totius orbis luem fuiſſe, notauit celeberrimus inter noſtros medicus, cauſam nouæ cladis aliam non agnoſcens peritus morborum perſcrutator, præter ſiderum iras.

Referam, ſi placet, inauditam ante quinquaginta annos, humanorum corporum afflictationem, Polonia gemente quòd ſola inter omnes orbis regiones, electa ſit in theatrum calamitatis. Quotquot noua tabe erant afflati, poetarum Meduſam in hiſtoriam vertebant; noxii humoris acerbitate capillis ita flexuoſè arrectis, vt

ſerpentes viderentur merſo capite, in putida carne, caudiſque in altum ludentibus. Cerebri laborantis, cuius iniuria hunc in cute horrorem faciebat, nullum remedium: miſeris crines amputare aut auellere, mors erat, vel deſperationi proximus dolor, ipſa morte atrocior.

Scio hominum mores non eadem ſeruitute damnari quâ corpora ſub imperantibus ſtellis, nec improbo cœlo in nobis virtutes interire neceſſaria defectione: ſæpiùs tamen accidit, vt animus, prono ad vitia corporis temperamento, ipſe quoque legem ſequatur, quam ſenſibus, non rationi datam eſſe, quiſquis hominis dignitatem nouit, ignorare non poteſt. hinc eſt quod variè in venis accenſo ſanguine, pro vt cœlum ardens nos aſpexerit, homines vel ad venerem procliues ſint, vel ad iram, ſub frigidiori climate numquam ſine

incendio. Amota superstitione, quam Religio, ratióque iustissimè damnat, crediderim nouam aliquam cœli constitutionem, noua studia, nouos mores, non obsistentibus animis ingenerare, & veluti sigillo quodam, in voluntaria cera, imaginem imprimere habitus illius quem astra patiuntur. Age nunc, Agatho Charissime, & si quid in contrarium habes, prome citiùs. mihi, cui iam multa ætas, & studijs exhausta valetudo, à iuniori discere, non verecundia erit, sed voluptas.

Ad hæc iam modestior Agatho, dixit se de diuersis Genijs doctrinam libentissimè amplecti, quæ nec dæmonibus, nec cœlo, potestatem aliam in liberas mentes concederet, quàm illam cui ex arbitrio seruiunt. Sed si diuersus à cæteris sæculi nostri Genius, ait, peto, Firmiane, quæ sit illa tam insolens nouitas, & in

tetro phantaſmate quid ipſe animaduertiſti, quod ingeniorum noſtri temporis habitus, & vitia adumbret? Sapienter vtilitérque curioſo ſic mihi viſum eſt reſpondere.

Spectri exitialis formam, veſtes, ſermonem denique, qualia à me audiuiſti, Agatho, in mentem reuoca, & quî coueniant, miſerrimo certè ſæculo faciſlimè agnoſces.

Ex ſæculi noſtri Genio, eſt legitimam poteſtatem, in politicis æque ac in ſacris, ferre non poſſe: ardua, & humanam facultatem ſuperantia, periculosè ſcrutari: inquietâ ſcientiâ turbare orbem Chriſtianum: quæ in ſcholâ ſecretiora ſunt palam facere, vt nihil tam ſanctum, tam purum nouerit doctor, quod plebs, & fœminæ, inſcitia ſua, & temeritate diſputationis non polluant.

Eiuſdem Genij eſt, nouitatem antiquitate conueſtire, vt ad inſignia

vetustatis, major illi cultus adhibeatur, major fides. Veritatem obnubilat idem Genius lippis oculis parcens: de cætero loquax, & ad fastidium nostræ ætatis infinitos quotidie calamos aptans, quibus posteritas, ni tempus obstet, aut fortius illo, incendium, non mediocriter cruciabitur: Ipsomet Genio authore, Religio, dignitate abiectâ, fortunæ seruit: pietas olim actuosa, otio torpet, inertiæ etiam suæ mercedem sperans: ambitio nouis honorum figmentis ineptissimè intumescit: Egestas pecunia comparatur, & qui ad eam peruenit, aureâ viâ, inter lilia, applausore & mirante populo, sedens, fruitur inopia fœlici: abdicatur denique, vt major sit morum licentia, ipsa libertas.

Ex his, ô Agatho, licet aliqua obscura sint, & explicatione indigeant, iam quasi ad primam auroram dubiè

vides, cur Genius in Coloſſi altitudinem creſcat, artuum vaſtitate terribilis; cur myſteriorum volumen, non quibuſdam tantùm aperiat ſed omnibus. Quid portendat in turbato vultu audacia: quo animo ſenectutem inſerat adoleſcentiæ, & confuſis vtriuſque ſexus veſtibus, ea minimè cdiſcernat, quæ fœminas, ab ijs, quæ viros decent.

Cætera ad eamdem facem referuntur quâ orbi ignem ſubijcit iſte Genius; vbi enim verecunda aut tremens, veritas ſilet, licentiùs furit vitiorum incendium. Alijs quoque ex cauſis mundus igneſcit. Quæ ſint, petis? libri multi odiorum, plures voluptatum incentiua ſunt. ſacro igne conſumitur iuuentus illa, quam templo miſerrimi parentes deuouent, non vt fiat ſanctior; ſed vt fulgeat. ardet plurimorum zelus, ſed non ignis à Domino. Nobilitas,

nouam lucem ſibi creans, in cineres abit;& quæſitus domeſticarum opum effuſione, honor, fit pluribus pyra funebris.

Quod de vinculorum pretio oſtendit Genius, verum eſt, Agatho, multi enim ligari optant, & pro hoſtibus habent eos omnes qui loquuntur de libertate. Cur autem terribili Genio multicolor, & iucunda veſtis? quia in illo multa etiam inuenies quæ lacrymas exſiccant, riſum mouent. In Belgio paſtores aliquot ſtrauit, nec minora noſtris minatur. quis ignorat hiſtoriam?

Sedet animo, niſi vos amici aliud conſilium datis, ea omnia ſcriptis mandare, noua enim ſunt, & vtiliſſimè edentur. Quem verò ordinem ſeruabis? ait Agatho, in diuerſiſſima materia? Eum planè, inquio, quem audiuiſtis; neque enim fortuito impetu, aut alia animo verſans,

de Genio locutus ſum. Sic ergo erit.
Conſueti Regiminis impatientia.
Nouæ cuiuſdam theologiæ periculoſa ſublimitas.
Turbulenta eruditio.
Gynomachia, ſiue mulierum cum Theologis conflictus.
Virorum fortium noua ſpecies, quibus pro virtute impietas.
Veritas togata.
Scribendi libido.
Ambitioſæ fortunæ ars ſacra.
Pietas ſine manibus.
Inanes nobilitatis tituli.
Paupertas empta.
In Gratiam libertatis detruncata libertas.

Prægustato opere, toto illo frui mihi maxima ſitis oritur, ait Marcellinus; ſed nunquid Gallico idiomatè vulgarem te facies? abſit, inquio, mi Marcelline. Quid hæc ad populum? eruditis cupio loqui, hi ſoli

admittantur in ſacrarium, plebs arcenda eſt. Placet autem, ô Amici, impræſentiarum inquirere de illo Genio quem ante nos nulla ætas agnouit? Cùm annuiſſent, gratum fuit omnibus ab illa inſania ſermonem ordiri, quæ latius patet. hæc autem eſt.

CONSVETI REGIMINIS IMPATIENTIA.

DISSERTATIO SECVNDA.

MOx ego altiùs, vt oportebat, in me deductus, & vastissimam diuersarum rerum quasi tabulam vnâ mentis acie lustrans, publicas, & in ijs priuatas omnium fortunas non obscurè animaduerti istius Genij agitari furoribus; deprimi Reges; nutare, quæ ipsâ temporum serie, & Religione, sacra est, vetutissimam authoritatem; & quia vox ad diras tot malorum, tot seditionum imagines, interclusa videbatur, Marcellinus de-

center monuit ea à me expectari, quæ de grandi materia, & Regnorum miserrimo statu, mente conceperam; subitóque ad amicissimum signum tanquam euigilans; Nolo mihi fidem habeas, inquio, Marcelline, oculis crede; Europam vides? ostende in illâ principem, cuius authoritas non fuerit, vel sublata in totum; vel delibata; vel saltem, quòd iniuriæ perfidiosissimũ genus est, à supplicibus ipsis, inter abiectissimi cultus obsequia, salutationes, vota, cautè tentata; noui Regiminis desiderio.

Non illud quidem mirum est, vtilem humano generi principatum, temporum lapsu in odium venisse, cùm singulis mortalibus naturale sit diuturno bono lassari. Delicata planè res homo, qui etiam optatis cruciari potest, iucundisque, & ipsis irasci voluptatibus! Quæris quomodo? expertum te consule, & quàm

non mentiar videbis. voluptatis, ad quam tantus ardor, tantus impetus, ſi durauerit, vix datur patientia. Primùm oblatam, attonitus, raptuſque, inaſſuetâ dulcedine ſenſus, admittit, commendante, quæ omnium penè rerum conciliatrix eſt, nouitate; ſæpius redeuntem, iámque nimis notam, deſpicit, veterem non fert: Non ergo mira res antiquiſſimum principatum faſtidium ſui feciſſe, cùm ipſęmet deliciæ productæ ſapidæ non ſint, nec niſi recentes æſtimatorem inueniant. Sed nouum omnino & mirabile, ô Amici, ſimul omnes orbis regiones, conſueti Regiminis guſtum amiſiſſe, eodem ſimul agi motu; vbique principes dignitatis iniuriam pati, nec vſu ipſo dominij tolerabiles; nec ſua majeſtate ſecuros. vnde iſta populorum rebellantium velut conſenſio, nexuſque, & in Reges audacia?

Laboriosum esset per singula regnã errantem animum circumducere, vt adductis vndecumque exemplis probaretur luculentiùs totius orbis fatum esse hanc pestem, licet non pari horrore sæuierit, vbicumque recepta est. Quid in suos principes peccent remotissimi à nobis populi, quotidie famâ spargente audimus; quid viciniores audeant, sentimus propè. Quis enim neget atrocissimi incendij scintillas, spirantibus ventis in proxima Regna allatas, iam spontè ardentes populos, acriùs in Reges inflammauisse? vbi Æthna solito violentius feruet, & quid possit, ostendit, ingentium lapidum iactu, ignitísque torrentibus; terræ, cui imminet horridus vertex, nulla securitas; & si qua vrbs in viciniâ nec liquato sulphure, nec saxis præcipitantibus perit, admonetur tamen terræ mugitu, ipsísque cineribus

quos ſimul cum flamma mons euomit, perire potuiſſe: & hinc nobis iuſtiſſimus timor, quod proxima regna flagrant, ſuumque minantur incendium.

Cùm hæc ego dixiſſem voce flebili, illâque quam dolor efficit verborum nutantium inflexione, audio murmur; Marcellinus quippe ac Fœlix, nam & aderat, timorem auerſati, quo tangi me, non obſcurè ſignificaueram, inter ſe muſſabant; querebanturque Gallorum in ſuos Reges Reuerentiam, quâ nulla major eſt, conſtantiórque, in dubium vocari. Et abſit à nobis, inquit, Fœlix, timor ille ominoſus indignuſque quem admiſeris. fateor, queſtibus chariſſimæ patriæ non iniurioſis, magnopere ſum delectatus; ſed placandi animi erant, & timoris, qui nimius videretur, auertenda ſuſpicio. Ergo ſic.

Galliæ noſtræ aduerſus principes ſuos charitatem, inquio, pietatémque, tot ſæculis intemeratam, nemo niſi rudis, & illiteratus ignorat, ô amici. ſi qua apud nos bella exarſere, non excutiendi cauſa principatus, nec propriè in Reges concepta ſunt, quorum ſemper fuit apud nos, etiam cùm malè imperarent, Reuerentia.

In maximâ rerum mutatione, ſemper illud conſtantiſſimè placuit quod ſemel Gallis placuerat, vnius arbitrio regi; neque vmquam ita deſipuit ſagaciſſima gens, vt ſub Reipublicæ nomine, plures dominos concupierit, aliorum edocta calamitatibus, quid deberet optare. Nihil Monarchiâ ſalubrius inſtitutum eſt ad fœlicitatem mortalium: Nihil planè ſuauius, quàm in illâ parendi neceſſitate, quæ omnium penè fortuna eſt, vnum dominum habere; illudque

imperium pati, cuius exemplum Deus est, vniuersi rector, à quo iusti nocentésque, vel sperant, vel timent, quod meriti sunt. hoc majores nostri censuere, cùm nepotibus suis retrò nascituris, æque ac sibi leges darent; libertatémque, cuius vsum concessit natura, ita coercerent sub regibus, vt quamdam seruitutis imaginem, vtiliter licet fœlicitérque, induisse videretur: Et nos, antecessorum vestigijs inhærentes, idem putamus. stirpibus, quibus parendum est ex decreto majorum, summus honor: qui ex ijs imperaturus nascitur, pro communi habetur parente, nec à subditis, minori colitur reuerentiâ quàm si omnes genuisset. hoc ab ipsis cunis discimus, nec aliquid priùs viri nobiles, generosæ soboli insusurrant, quàm vni Regi adhærere, & pro illo, si opus est, ponere vitam. Quia tamen diximus consueti

Regiminis impatientiam ex ſæculi Genio eſſe, neque vllum hac tempeſtate regnum inueniri, in quo illa tragædiam aliquam non excitarit; etiam perſcrutanda eſſet Gallia noſtra, vt ſi quid in eâ tale geſtum eſt curioſos non lateret; ſed obſtat patriæ amor, atque exiſtimatio, quæ in tantum creuit apud vos, vt etiam ſi factioſorum conſilijs, plebíſque non obſcurâ defectione, primaria pulſaretur authoritas, ignorare tamen publica mala, ſatius duceretis, quàm fateri.

Itaque in gratiam veſtri, quid nuper in Galliâ actum ſit, hoſtibus in ſpes maximas arrectis; quid populus, quid Magnates peccauerint, optauerintue; quæ fuerit illorum, quos fundibularios vocant, cauſa; iuſtáne, an à pluribus probe damnata; non diſputabo. Et prudenter, ait Agatho ſubridens; nemo quippe

vulnera sua libenter videt; & plerisque suum sanguinem aspexisse, scaturientibus venis, satis fuit ad spirituum defectionem. Illud addam, inhumanum prorsus esse, infœlicibus, nimiâ sanandi erroris charitate, auferre opinionem fœlicitatis, quâ sibi blandiuntur, & placent; calamitatis enim, ô Firmiane, maximum mollimentum est, ipsiusmet ignoratio; nec medentium manibus habetur gratia, quarum ope ad sensum amissi doloris natura reuocatur.

Non igitur, inquio, malorum nostrorum ingratâ narratione aures vestras conficiam; totus ero in externis doloribus: & commodus orator, quando sic placet, præteribo Regiæ potestatis cuilibet probo deflendam inclinationem; tribunalia, inter acerrimos negotiorum motus, raptis propè imperij habenis, ad speciem regalis fastigij accedentia; vbique, non

inſcio tantum Principe, ſed & cernente, nec volente tamen, militum delectum; inſtructas acies: publici æris ſoluendi, ſine præfecturâ leges datas: vrbes ſine hoſte armis feruentes: meditata, inuocata, empta, fœdiſſimis conditionibus exterorum auxilia; tumultuariam denique ineptæ plebis, nec ſe à primoribus ludi ſentientis audaciam, cuius vel recordatio reuocat metus, atque iram accendit. Et fortè iam plura dixi quàm velletis audire: ſed hæc ſaltem obiter, & tanquam ex nube fulgura, cito tranſiturâ luce oculos veſtros perſtringere debuerunt, vt quid nolim merito ſermone proſequi; & quàm vobis parcam non ignoretis. ad cætera Regna tranſeo, nobis patent, & in his, vbi nullius offenſam timeas, non trepidabit inquiſitura prudentia, neque alienæ calamitatis moleſta erit contemplatio.

Anglia ſuos olim Reges non ſolùm tulit, ſed & ferè habuit pro numinibus, horum enim arbitrio vel ſtetit Religio, vel abiecta eſt. nota loquor, & ex temporum ſerie ſi vacaret, facillimè comprobanda. Colendi Regis in illa inſula, modus, ſine modo, ſi ab Henrico octauo, ad Carolum vſque huius nominis primum, quid ſacrilegâ in ſuos Reges obſeruantiâ, peccauerint Angli æſtimare volueris. Idem Eccleſiæ caput, proindéque oraculum fidei, Chriſti Vicarius, primus ſacerdos, qui Rex, & in politicis arbiter ſummus; &, quod nefas apud nos habetur, ab vno tamdiu pependit humanorum adminiſtratio, & ratio diuinorum. Vbi nunc illa regij culminis Reuerentia, vbi honor nimiâ adulatione ad impietatem vergens, & ſedenti Petro iniurioſus? iam apud Anglos Regis iuſtiſſimum nomen

tyrannum ſonat, plebem mouet, proſcriptum eſt, illudque, vel inuocare perditis in rebus, vel profeſſo dolore ſuſpirare, ſatis eſt ad ſupplicium. Iam fugiendum ab inſulâ (quaſi Cyclopũ alterâ) non Romanæ tantùm Eccleſiæ aſſertoribus, ſed & Monarchiæ ſtudioſis, vt vno exilio duplex authoritas damnata, moneat incautos Reges, ſuæque dignitatis incurioſos, ibi thronos non ſtare diu, vbi hæreſis in dies ſemper audacior, ſubtiliórque, ſceptrum faſtidiens, de libertate cogitat, ſeipſam quoquo modo ſtabilitura.

Angliam vidi, dum adhuc ſub clementiſſimo Rege ſuas leges patiebatur, nec prudentiam majorum in iudicium vocabat, vt poſt tot ſæcula periculoſiſſimè decerneret, illudne melius quod ſeruandum ſtatuiſſent. tùm ſumma pax regno principem ſuum colenti; ærarium ad vici-

norum inuidiam, metumque; portus commercio graues; tanta denique ſecuritas, vt nihil illâ terrâ videretur auſpicatius. Aquis ingentibus vallata, mirum eſt quàm placidè ab illo naturæ propugnaculo noſtra incendia viderit; quàm noſtros tumultus imperturbata riſerit, auxeritque aliquando, vtiliſſimâ negotijs ſuis iniquitate; vt cæteris terræ partibus bello occupatis, ſola nutriret illas artes quibus fouetur fœlicitas publica, euocanturque à remotiſſimis gentibus opes, numquam certius ad nos peruenturæ, quàm labore, & ingenio. In illâ pace nulla penè famoſa nauigia niſi quæ regni illius inſignijs micarent, toto viſebantur oceano; illis fulgentibus, plurimę claſſes ad Principum ſuorum decus, timidè errantes, furto tentabant, quæ publico iure omnibus licent; quódque ſolet aggredi, paten-

tibus vndis, audax & virilis innocentia, vix moliebantur post inhonestas prudentiæ suæ cunctationes.

Non placuit sub Rege tanta prosperitas, quid nouum regimen optabilius haberet, fœliciusque, experiri voluit Anglia, iam ipsa potestatis mutatione calamitosa, iam ciuilis odij theatrum exitiale, & latronum, sub specie boni publici, præda communis. Non apertâ primum aut subitâ defectione seditio peccauit in Regem. secretis machinis, lento gradu sceleratum opus adorta est. querelis etenim, quæ innocentiæ miserabilis speciem præ se ferrent, vi malorum sub crudelissimo regnō ad desperationē adactæ; perplexis deinde sermonibus, nec explicatis; & tandem, crescente audaciâ, priuatis colloquijs ora liberiùs soluens, tentauit quid posset, quid vellet exequi incertum vulgus. quos in aula apud

Regem

Regem gratiosos vidit, aptósque negotijs, hos tanquam hirudines publicas, multo satiatas sanguine, infamauit; compositis in rem suam mendacibus scriptis, quibus in eos facillimæ plebis odium accenderetur.

Actum est de potestate regiâ, vbi Principis amor crimen est virorum illorum, quos in partem sollicitudinis vocat, non plus honoribus auctos quàm curis & inuidiâ; & hic certè ingratissimus est fructus, seu laboris, seu meriti, non posse impunè assumi ad eminentissimos dignitatum gradus, quibus parem te fecit natura, nec Principis gratiâ frui.

Inter plures quibus non licuit amari à Rege, aliqui fuerunt ex potentioribus eximiâ fidelitate illustres, quidam consilio & prudentiâ. quamdiu hæ steterunt Columnæ, nusquam Regis Anglici, qui his inniteretur,

concussa est authoritas, sæpè licet arietata, turbidis temporibus; vbi non obscurè quærebatur, an populus liberrimis suffragijs Regum artifex, opus suum destruere minimè posset, quæue esset illa parendi necessitas, quàm tempus, omnia terminis suis concludens, nullis finibus circumscriberet? qualis denique, majorum in iureiurando Religio, quæ post tot sæcula inuitos nepotes cogeret ad Principis patientiam? Sed hæc, stantibus viris, quibus chara Regis dignitas, innoxiè iactabantur, & nisi perirent, standum erat Regni legibus, nec spes vlla mutationis. Quid ad hæc ingeniosa seditio? Regem palàm reuerita, ministros impetitur fideliores, rata se victricem, si occumberent. Ergo capti, & antequam audirentur, certi perire, trahuntur ad tribunal: Rex ipse, varijs suorum afflictationibus iam tumulti-

bus impar, non profuturâ reis majeſtate, adeſſe ſuſtinuit. Crimen in promptu, peruerſa pecuniarum adminiſtratio, ſanguis patriæ fuſus, ſi non manu ſaltem conſilio, quo Rex vſus, & in populares ſuos non neceſſario bello ſæuiens, nec ipſe incruentus haberetur. Non diu forum tenuit cauſa fatalis: capite plectuntur, dolente Rege ſe illos à furentium manibus eripere non potuiſſe. Et hic expirantis Monarchiæ articulus, quæ iam publicè inualida, ſubditíſque inferior, totam qua fulgebat priùs claritatem amiſit.

Contempta res Princeps, qui ſuos ab iniuria vindicare non poteſt, & rarus, qui ſuæ fortunæ periculo, velit tueri iuſtiſſimam cauſam caſuræ Majeſtatis. quotquot regiarum partium erant, tunc timidius Principem colere, à quo nihil ſperaretur præſidij, illóque neglecto ad tutiora

respicere, & temporum sorte regi.

Quid plura? Rex ipse, non multo post, quod in ministris suis doluerat, funestiùs expertus est. Primò honorarios milites, & ad imaginem Reuerentiæ, habuit pro custodia. hæ adhuc reliquiæ erant extinctæ potestatis: hæc publicæ audaciæ, seipsam callidissimè regentis, quasi fræna, vt lentius quod statuerat opportuno tempore exequeretur. tandem Rex arctiùs habitus, & locorum frequenti mutatione lassatus, priuatæ fortunæ iniurias penè omnes æquissimo animo tulit; nec abjectâ tamen dignitate, se Regem à suis non agnosci, constanter sæpè apud non audientes questus est. Sed coronata debebatur insanienti populo victima, nec ignobiliori sanguine litandum erat Reipublicæ, quæ iam concepta, nec nata, docuit, non solas viperas crudeles esse antequam edantur in lu-

cem, & nefandam quoque apud populos, ad quam peruenitur parricidio, libertatem inueniri.

Cæso Rege, omnes qui in illum proni, seu manus, seu facultates pereunti commodauerant, quæsiti sunt, & in plures vltimo supplicio sæuitum; vt cæteri deterrimis exemplis admoniti, quantò constaret in Regem pietas, ab inutili iam audaciâ abstinerent, & timore coercerentur: nec infœlix crudelitas; animos huscusque tenet, ne prorumpant in iustissimum facinus; ne vltores se exhibeant augustissimi sanguinis, & Principis manes placent recentis Reipublicæ euersione. Ecce quid in viciniâ sæculi Genius, exempla vultis remotiora? adducam.

Lusitania, Regum dignitatem non respuit quidem, sed familiam non tulit, quæ reges dare à plurimis annis solita erat. hanc nostro æuo cele-

brem in Principes Auſtriacos defectionem, excitauit conſueti regiminis impatientia, iam commune gentium malum: graue quidem eſt ab extero Principe regi, quem numquam videas, quem tibi inamabilem facit, hæreditaria populorum, etiam ſine bello diſſidentium, diſcordia, expertæque ſeueritatis, tenax, & maligna recordatio. hoc tamen iugum ferebant Luſitani, & fluminis inſtar, cui agger inſuperabilis pro lege eſt, ſolo fremitu ſe inuiſæ poteſtatis imperio teneri, gementes teſtabantur. ſed tandem fœlici nec cruentâ calliditate, populus ſtirpi, quæ apud ſe nata, redditus, illi Domino libens ſubigitur, quem ſecretis tamdiu votis exoptarat, putatque meliorem. Ecce coronam ex Genio ſæculi in caput alterum coniectam, expectantémque, donec vel fortunæ leuitate cadat iterum, vel conſtantiâ, no-

uæ fronti aptetur tenaciùs. legitimo enim hæredi restitui regnum frustra optasset æquitas; nisi querulæ, & timenti, recèns excitata à secretioribus causis, ista populorum, de qua agimus, impatientia audaciam dedisset.

Quid autem Neapolis? an Regem habeat, nescitur, nisi supplicijs; quæ in rebellantes atrocia, frequentiáque, penè tyrannidis notam terribili Regno inussere, & ex subditis acerrimos hostes effecerunt, quotquot æquitatem imperij, metiuntur suauitate, & clementiâ.

Quis, oro, Gallicis copijs in Catalonia viam fecit, nisi sæculi Genius; bellorum incentor, & in quoslibet Dominos atrox? Eo in statu certe est illa Prouincia, vt nisi subdatur alteri ex Regibus quorum viciniâ premitur, omnino fulciri non possit. Amplissimi Imperij pars effecta, modica tellus, non multo seruatur labore;

illam enim protegit ipſa cui acceſſit vaſtitas: ſibi relicta, non potis eſt illatas iniurias propulſare, guttæ ſimilis, quæ fluuio admixta, nihil à feruentiori ſole metuit, ſola ſiccatur.

Comparandæ libertatis in illa regione ſummus ardor, & etiam frequentibus bellis famoſus, ſed cathenis impar, nec ſufficiens ad excutiendam poteſtatem: & in eâ iugum patiendi neceſſitate, hoc tantum à benigniori fortuna accipit, poſſe expeperiri nouum Principem, nouas leges, alterníſque velut ſortibus, ſuam, quando ſui iuris eſſe non conceditur, ſeruitutem ſolari.

In illo tamen mutandi Principis conſilio diu hæſit Catalonia: & lentiſſimis, inter tot variæ prudentiæ rationes, ciuibus, tandem arma non placuiſſent, niſi Genius ille ſæculi, timentes cunctantéſque exſtimulaſ-

ſet; ſuaſiſſetque, Gallico exercitu & imperio, ſuam, quam amiſiſſe ſub Rege Hiſpano arbitrantur, fœlicitatem recuperare.

Nec ſe à communi peſte defendit poteſtas Ottomanica; dum ſedem Imperij Princeps, vel transferre cogitat inconſultis ciuibus, vel cogitaſſe creditur à furentibus oppreſſus eſt. frequens, iam in illis partibus audacia: alijs enim titulis in Imperatores ſæuiens, oſtendit ſæpiùs, iniuriâ majeſtatis, carcere, funere ipſo, numquam ſic attolli reges vt deprimi non poſſint.

Similibus immorantē dies me potiùs deficiet quàm materies, ſed abuti patientiâ veſtrâ non eſt ęquum, & nota referre, iniucundum ſcientibus. Et, ne time, intercepit Agatho, nos optimis ſermonibus in tædium adduci, nam & placent quę proſunt; & gaudet animus ad ea reuocari quibus inſpi-

ciendis vna contemplatio non sufficit.

Vera esse quæ dixisti, ô Firmiane, quis neget, nisi qui, velut Archimedes Siracusius, armorum strepitu non excitatur, nec circa se videt orbis laborantis publica mala? sed ex notis calamitatibus pauci sunt qui deducant argumentum philosophiæ, defectuque vtilissimæ meditationis, ignoratur à pluribus iste sæculi Genius, quibus tamen infestus est. Sequor igitur, inquio. iam eò deducta res est, ô amici, vt quisquis cæteros antecellit dignitate, timeat quos infra se habet, omnisque prorsus dominij sit possessio litigiosa. Ideo plurimis potestas sua viluit, & tot telis impetitus honor, pro tormento est. Quid miramur in singulis hominibus ignobile corpus imperanti animo non obsequi? datur etiam corporis politici quædam concupiscentia, quæ dominum nescit,

& peccatorum veluti fomes eſt quo regna vitiantur.

Salus nulla, vbi potior pars alteri paret, nec ad dignitatem ſuam compellitur atrocitate iniuriæ. proceras riparum arbores, fallax vnda merſas, inuerſaſque ſpectantibus oſtendit: ſed hoc ipſum quod natura ludit in aquis, veriori ſpectaculo terra exhibet, regiæ celſitudinis depreſſione. In quos inuehar? quos accuſem? populus certè in culpa eſt; ſed neque in totum innocens Majeſtas, cuius nimia quandóque patientia ſubditorum nutrit audaciam, locumque dat nuſquam ferendæ, vero in Regno, æqualitati.

Stellæ non ſunt quæ cadere videntur æſtiuo tempore, verùm flammæ ignobiles, quæ vix priùs micant quàm extinguantur, & locum facilè mutant. Ille, ille Rex, qui è faſtigio ſuo prodeſt ſingulis, &, etiam dum cle-

mentior eſt, ita beneficijs allicit ſubditorum animos, vt timeri mereatur. Ille Rex, qui ad optanda non cogitur, ſed accedit, ſuorum miſeratione permotus, & publica ſentit mala, promptâ manu, libera tamen, ſtatim vt poterit, ſubleuaturus.

Sic ego; ſed plura dicturum turbauit diſſonus populi clamor; ad quem ſuſpenſus Agatho, ſed quis iſte, ait, tumultus, inæquali murmure aures feriens? plebis videtur concitatæ; nam & paſſim curritur, & ad arma clamatur. Scire iuuat, ô Amici, quæ tam ſubiti motus cauſa, in iram miſerit inſanientes, ſed hinc exire intutum, & dum loquor, iam denſior turba plus audet quàm incœperat.

Adoleſcens erat in familiâ, Ingenioſus, & maturus ſupra ætatem: is egredi iuſſus, & cauſas inſoliti motus ab obuijs ſciſcitari, ſtatim vt illis admixtus eſt, quæſiuit vnde

exorta tempestas, quisue hostis, odio, armis, tumultu, peteretur? sed nemini ita compositus animus, vt pacatè responderet; multumque fuit, ab iratis turbatè accepisse: non passuram ciuitatem illustres captiuos diutiùs teneri, quorum libertas, iam plus anno, tot frustra votis expetita, haberetur publica salus. Quidquid esset in Regno spei, ad subleuandas afflictæ plebis calamitates, contineri in arce, quâ viri Principes, solâ suspiciosæ potestatis opinione, & virium famâ rei, detinebantur. Interim crescebat tumultus, & quacumque aspiceres, arma feruebant; ferebaturque, plures ciuitates non mansuras in officio, nisi Rex mitioribus consilijs vtens, pateretur eripi sibi, quos sub Majestatis inuidiâ, priuati hominis ambitio, in commodum immanis fortunæ victimas destinabat. Reuersus adolescens seditionis

imagine plenus, non ſine timore retulit quæ audiuerat: adiecitque, ſe inter furioſos periclitatum modeſtię vultu, tandem arte euaſiſſe, ſimulatis affectibus quibus laborabat inſana multitudo.

Amoto ſeruo, ne ſecretioribus colloquijs intereſſet, quiſque liberiùs inter amicos, paréſque, ſuum ſenſum aperuit, primuſque, Agatho; Nec prophetam, inquit, me dixerim, nec aſtrologum; qui vel numinis afflatu, vel diuturno ſyderum commercio ſupra cæteros mortales edoctus, poſſim futurorum caliginem euoluere. Non alia mihi lux, quàm ea quæ generi noſtro ad varios huius vitæ vſus à naturâ conceſſa eſt, & quæ euentis in dies clarior, quandóque vltra præſentium rerum ſtatum, fœliciter ſe effundit. dicam tamen, neque ideo mihi prudentiæ nomen vſurpabo, me hodie nihil ab

iſto adoleſcente audiuiſſe, quód non ante præuiderim. ſtatim vt ſpiſſatæ nubes, alta petentem exhalationem in ipsâ viâ intercepere, fit ſtrepitus, vehementiora & atrociora portendens. Idem ego ſemper exiſtimaui de Principibus viris. ſtatim namque, vt in inſidias deducti, captíque ſunt, è carcere ipſo veluti tonant, neque vmquam ferè illorum eſt ſine fragore cuſtodia. Et raró murmur otioſum: plurima námque mouentur ad tumultum amiſſæ libertatis; & licet vtiliter ſecedant, nihil molituri in neceſſariâ ſolitudine, ſæpè tamen in Regno idem fit quod in ægrotis videmus: vt validiſſimo remedio totum corpus concutiatur, & ſalus pereat, quæ optimæ artis non ſobrio, nec timente ſatis vſu, quæſita eſt.

Principum, qui non palam deliquere, animaduerſio publica caudam

habet, velut cometes; trahit namque ſæpiſſimè longiorem ſe calamitatum ſeriem, & hæc mihi videtur ratio. vbi illuſtrium pœna, peccato notior eſt, tanquam ſit calamitoſæ virtutis, primò miſerationem mouet, deinde iram, quæ ſeditionis in mobili plebe maximum eſt incitamentum. Conſtet de ſcelere, pauci erunt quos moueat merita captiuitas, nec ipſum natalium decus ad miſericordiam flectet. vbi autem ſupplicij cauſa non putatur eſſe, miſerorum defectio, ſed aut ſæuitia hoſtium, aut regentium timor; clementiam vulgi cito obtinent, qui etiam ante carcerem inuiſi, alijs de cauſis diras in ſe excitarant.

Noſtis quanta fuerit ad principum recens malum. inconditi vulgi exultatio. in pleriſque locis publicè ignes accenſi, quorum vel lux nocte ipsâ horridior, à captiuis poſſet videri,

videri, addito clamore, qui ad ſpectaculum ingratiſſimi gaudij vocaret iufœlices. Parum erat vbique narrarare optatam virorum illuſtrium captiuitatem; canebatur in compitis, ridiculæ poëſeos argumentum effecta, & ad populi Genium, vt principes viri traducerentur hilariùs. Nunc diuerſiſſimo motu agitatur plebs; poſtulat reddi captiuos, quibus antea tam acerbè illuſit, vt numquam placanda putaretur. Neque mirum: quicumque apud nos Regiò ſanguine clari, modicâ pœnâ diluunt quodcumque peccauerint, ſummumque illis ius eſt ad miſericordiam, generis reuerentia, ac dignitas. Iam igitur vulgi iudicio ſunt innocentes; ſolíque cenſentur qui cadenti Galliæ manum vtiliter admoueant, ſuccurrántque rebus publicis, quas in deſperationem, vt aiunt, propè adduxit miniſtrorum vel ambi-

tio, vel cæcitas, vel inertia.

Sed altiora ſuſpicor quàm quæ videmus. Mare tempeſtatibus quidem obnoxium eſt, at non ſæuit niſi placidas vndas turbidus aër miſcuerit: nec profecto plebs iſta tam ſubito támque acri motu inſurgeret, ſuis admonita malis, quàm tenax ſit læſis Regibus memoria, niſi aliunde excitaretur. credite, ventorum, non pelagi iſta rabies eſt, quæ nos vocat in diſcrimen, & omnia diſturbat. Neque enim omnes Æolus clauſos habet, tres tantum

Imperio premit, ac vinclis & carcere frænat,
Sceptra tenens, mollitque animos, & temperat iras.

His auditis, diutius tacere in poteſtate non fuit. Ergo ad Fœlicem verſus; Et hoc eſt, inquio, ô Fœlix, quòd tu nimio affectu in patriam pronus, me ſilere voluiſti; iam fate-

re quod times, quod ſentis, quodque animo, de rebus noſtris piè quidem, ſed minùs verè iudicanti, ſuadere tandem debet iratum vulgus, ſeditióque multò me eloquentior. Audis quid populus, non optet ſolum, ſed iubeat? intemperanti enim ſatis non eſt, eſſe Regi à Conſilijs, vult, decernit, imperat: nihil vmquam voce validiori, vel poſtulauit, vel minatus eſt. Ecce toto pectore, totis faucibus clamat, purpuram ſacram politicæ adminiſtrationi aptam non eſſe, reddendamque altaribus. Illos omnes, quibus huc vſque vſus Rex, amouendos à negotijs, nouiſſima exempla meritos, publico damnandos iudicio, Regno pellendos.

Contemnatur an vincat rumor inſolens incertum eſt; ſæpè enim tempori vtiliter aptatur Regia dignitas, vultque inuita, quod noluiſſe, etſi fortè rebus minus condu-

cens, esset tamen honestius. Et in mari ventis aliquando obsequendum, quos præter artem patitur qui clauum tenet. Necessitas non minus Regum quàm cæterorum lex, pro vt se obtulerit, ab omnibus excipienda est: ad quid enim inutilis, indecensque reluctatio? quà trahimur, eundum. quid tamen verear libenter dicam.

Non facilè concessis placatur popularis audacia: majora vult quàm postulauit, si trepidè illam demerearis, fœlici successu admonita, quàm impunè possit peccare. An captiui in quorum gratiam furit vulgus, soluendi sint, magna quæstio, sed politicis agitandam relinquimus, quorum iudicio, nec leuiter in vincula conijciendi Principes, nec libertate donandi; cùm ferè æqualis momenti sit, & eos iniuriâ tenere, & læsos, memorésque, fortunæ redde-

re, quâ abuti maximè solent, qui ea vti aliquamdiu prohibiti sunt.

Quam noxium sit, quàm stultum accingi in suos Principes consueti regiminis impatientiâ, illisque accedere, qui armorum vi ad humaniorem formam adacturos se iactitant rigidissimum ministerium, vtiliùs tractabimus. Corporis humani ideo facilis est dissolutio, quòd coelescit contrarijs & litigantium qualitatum dissidio premitur, velut illæ vrbes quæ ciuium rixis partitæ, discindunt fœlicitatem suam. In quolibet Regno illud quoque aduertas; nam fortunarum acer concursus est, perpetuáque conflictatio: nulla sine hoste, aut insidijs. si qua eminet, ipsius fastigij vmbrâ splendorem suum condi ij omnes putant, qui suprà se nihil quietè vident, doléntque eò loci suum statum esse, vnde possit ascendi. hinc pugnæ, hinc tumultus. vbi

enim ambitio tranquillis in rebus nihil proficit, ipsi otio irascitur, disturbátque, velut insanæ gloriæ impedimentum, publicam pacem.

Adde illud, plures esse ex illustrioribus viris, qui cùm in altissimas spes incubuerint, frustra se sperasse impatienter ferunt, iniuriámque dignitatis existimant, non obtinuisse à Rege, quodcumque prece audaci, & propemodum armatâ, postulauere. Neque semper inuitis negatur quod rogant. callidissimæ ambitionis subtilitatem vobis aperiam. quæsito probro, sæpissimè viam sibi sternit ad optata, vbi honestior transitus non est. quâ autem ratione, inquis? Illa petere quæ saluâ Regis majestate, & securitate Regni, concedi vix possunt, ars est cupiditatis illius, quæ in bellum prona, non priùs attollere signa audet, quàm iniquitate repulsæ lacessita videatur. Indigna-

tionis tùm ampla materies ſponte auerſis, & illud ipſum, quod vero affectu flagitare videbantur, timentibus. Dehinc, iræ imagine verba iactantur; quæ mox relata Majeſtati, audientem iuſtiſſimè exaſperant, quod largitionis leges ſibi imponantur à ſubditis, nec liceat Regno potienti, ea non dare, quæ dediſſe pœniteat. Quid tandem? ſcintilla flatu incitata creſcit in flammam, & ira fit Regius dolor, frequentibus querelis, repetitáque audaciâ ſæpè tentatus. tunc ab aula recedendi maxima cauſa, Regem ſuſpicioſum habere, captiuitatis meditatæ timor, indignata Majeſtas.

Alij quoque ſunt offenſionis prætextus: ſcilicet ad ſecretiora conſilia non vocari viros Principes, generíſque ſplendorem traduci, Miniſtrorum infimæ ſortis electione; qui eo amplitudinis gradu euecti, ſtir-

pes regno proximas deſpiciunt, vt apud plebem eminentiores habeantur conculcatione dignitatis; & quàm poſſint noui fortunæ alumni., appareat illarum poteſtatum deiectione, quibus ſi Sceptrum excipias, maxima quæque natura conceſſerat.

Sæpè etiam fit vt ex principibus viris aliqui, inuiſos ſibi in aula quoſdam vultus ferre non poſſint: hos ſi Rex admittit, & maximè ſi amat, in partem odij ſuccedit, eâque amicitiâ alienos facit à Majeſtate, eos omnes qui Regij amoris arbitros ſe conſtituunt; neque vllos beneuolo Rege frui propè patiuntur, niſi quos probauit priuata eorum vtilitas, Regumque gazis inhiãs per varios aſtus ambitio. Poteſtati námque ſupremæ dare amicos, quos audiat, credat, ſequatur, illam regere eſt; & ſolio ſuo deducere, inſciam licet, fraudí-

quae à quâ nihil ſuſpicatur, aut timet, manus dantem.

Illud tamen ſi negatur, deligere ſcilicet Majeſtati familiares, qui illam, ex potentiorum præſcripto, ad optata inflectant, in ſpeciem iuſtiſſimi abitus, fingitur obſeſſum Regem iuſtioribus amicitijs non patere; noxia illum inter gratioſos conſilia ſæpiùs agitare, quàm ludicris (vt putatur) Regios labores ſolari: denique omnia in peius ruere: fidem non inueniri in aulâ: præcipuo ſanguini inſidias ſtrui, quas declinare omnino nequeat niſi fuga præuerterit.

Spontanei deinde exilij rumor latè diffuſus, illos omnes ad defectionem mouet, quos vel ſpes inanis diuturnâ expectatione in aulâ laſſata, vel armorum libido ad quæſtuoſa ſcelera facit audaces. Mox ſerpente exemplo, alij atque alij iniquis partibus accedunt, non defectorum amore,

aut odio in Regem, ſed delicti contagione, in eam veſaniam acti, quàm veloci pede conſequitur patriæ vaſtitas, & pœnitentiæ verecundia.

Iuſtiſſima etiam videtur cauſa capeſſendi arma, cùm principes viri nullâ noxâ detruduntur in carcerem, nec niſi publico tumultu poſſunt libertatem recuperare. Sed, quæſo, noſtrûm ne eſt inueſtigare iure an iniuriâ teneantur illi, quos Rex recipi iuſſit in humaniſſimo præſidio, ad breue forſitan tempus ſuam clementiam expectaturos?

Non omnis morbus in cute eſt. Intra vitalia ipſa quidam corpus inficiunt, quorum nullum in colore indicium. illos tamen peritus medicus ex aliâ ſignificatione nouit & timet, & ſecretæ inualetudini remedia citus applicat, mirantibus inſcijs, ad validi corporis habitum trepidare medicinam. Regnandi ars, non minùs

quàm illa Hipocratis, ſecretos Reipublicæ morbos priùs intuetur, quàm multi illam ægrotare ſenſerint; & maximè populus, acerbi medicaminis, cuius neceſſitas aut efficacia palam non eſt, malignus vt plurimum iudex, & gratiæ calumniator. Magnatum cuſtodia in illis quandóque remedijs computanda eſt, quæ cùm minantibus malis obuiam eant, nec vltimam ægritudinem expectent vt euidentiùs proſint, ſuperflua habentur ab ijs qui nullos eſſe morbos credunt, niſi procedant, & atrocitate ſuâ medicinam ipſam fatigent. An, aut quid peccauerint, quos Regia premit poteſtas, non eſt ſubditorum inquirere; nam ſiue ex merito, ſiue per odium infœlices ſunt, non licet patriæ excidio & ſacramenti, quo tenemur, violatione illos demereri, quorum poſt carcerem libertas plerumque metuenda, & raro etiam in-

nocens, si non Regis ipsius munus est, sed plebis armatæ beneficium.

Plurimi sunt, non diffiteor, qui sanguinis communione, quæ illis cum eiusmodi captiuis intercedit, infidelitatem suam pretexunt; videntur enim à naturâ ipsâ absolui, qui tuendi sanguinis causâ deficiunt à Majestate, nec in suum principem peccant, nisi, quia non peccare natalium lege ad culpam propemodum adactos, affinitatis iniuria censetur, & numeratur in probris. Sed priuatæ charitati publica semper præferenda est, neque in gtatiam domesticæ fortunæ manus vmquam armanda in Regem, qui parentis loco cùm habeatur, omnésque in sinum suum receperit, sine parricidio peti non potest.

Et vana omnino quæ à perduellionibus iactari solent, non Regi se esse infestos, quem sciunt summopere

colendum,ſed in illos armari qui crudeli Reipublicæ adminiſtratione,miſeram pacem, ſeque reos fecerunt. Manus enim Principis exiſtimari debent, quicumque illo iubente publicis negotijs præficiuntur; neque fas eſt, in illis extenſum Regem violare, qui velut Majeſtatis quidam radij ampliſſimâ dignitate, in longa ſpatia protenſi, ſolem ſuum illuſtrat.

Regia dignitas ſolio ſuo non eſt affixa, magnitudine regnum æquat, etiam in miniſtris illis reuerenda, in quibus temperantiùs fulget. vetus eſt defectionis ſpecies, in remedium publicæ calamitatis arma leuare, vt peſſimorum hominum mala arte tanquam conſopitus Rex, armorum fragore excitatus euigilet, & quid in pacato Regno peccauerit agnoſcat tandem agitata authoritas. ſed quis ſub illâ laruâ turbulentam ambitionem non videat?tranſlucens eſt velum quo

ſe exiſtimat contegi armorum rabies, & proditionem ipſam prodit veſtis araneoſa. Regem ſuum, quietem ſuam, vulgus ſummopere amans, non facilè armatur, niſi tuba illa boni publici multitudinis aures feriat, & clangore ſuo torporem illum excutiat, quo quiſque domeſticis negotijs ita affixus eſt, vt vix ad turbulentiora ſit mobilis. Quis miretur factioſos acrem buccinam, aptiſſimam bello, in ſuos vſus accipere, & ſono illo militari replere conquieſcentes prouincias, non priùs ſenſuras ſe in ſuam perniciem excitari, quàm bonorum ſuorum vaſtatione didicerint, vni Regi parendum, neque vmquam ſceleratâ defectione ad fœlicitatem perueniri.

Multi equidem non hoc prætextu, qui plebem mouet, ad arma feruntur; ſed aut furenti charitate in defectionis authores, aut ſpe improbâ

mercedis, quæ, fortius ipsâ virtute, trahit inglorios; sed omnium qui à Rege deflectunt æqualis ferè insania. Qualis enim illa charitas quæ sontis amici crimen fouet & infamiam? quæ illi ad nocendum vires præbet, nec sinit fœliciter esse impotentem, vt, etiam inuitus, ad officium suum redeat? Arma ministrare furiosis, non amicitiæ testimonium, sed dementiæ pars est, & crudelis miseratio, cui nulla debetur gratia, vbi remisso ardore, iam sana mens sapienter iudicat de officijs. Neque adeo infatuantur partium duces, vt nesciant illos peccare, qui suis copijs agglomerantur, illos enim non magis pro socijs habent, quàm pro incerti obsequij viris, & ad quamlibet nouæ spei ansam priora fœdera eiuraturis, qui à Rege, cui ex conscientia deuincti sunt, descifcentes, illud effecerunt lubrica fide, vt etiam cùm sincerè

obſequentes ſunt, illorum tamen habeatur ambigua ingenuítas.

Cuius nominis ſint apud probos iſti homines, Inde videbis, quòd in caput ſuum peccant, nempè in Regem. Principem ſuum deſerere, vt ſubditorum in illum audaciam nutrias, turpiſſima labes, quam nec ipſa victoria diluit, quomodo enim non probroſa ſcelerata fœlicitas? flagitia ſucceſſu minimè nobilitantur, verùm in maius odium veniunt; nec præclarè triumphus agitur de proſtratis virtutibus.

Quàm fatuè autem illi omnes peccant, qui ſolius intuitu mercedis facinoroſi ſunt, nec niſi vtilitate tracti bonas partes deſererent! pone ditiſſimos eſſe illuſtres illos, qui ſpe ineſcatos milites, veluti piſces ex alueo ſuo deducunt. An putas ita opulentos vt poſſint eos, quibus obſtringuntur, remunerare; ita fideles, vt promiſſis

promiſſis ſuis maneant? torrentium inſtar eſt, priuatæ fortunæ opulentia, citò enim ſiccatur, fontem non habet, ſicuti illa Regum, quæ tributis perpetuo curſu manantibus largiſſimè fluit, neque timet effundi. Deinde, non mireris, partâ pace militares ferè omnes viros, qui iniquis partibus acceſſerunt, ita furiosè dolere, in ducibus ſuis eam omnino fidem deſiderantes, quam nec ipſi ſeruauerunt. Conſtruendis fornicibus curuaturæ quidem ſunt neceſſariæ, ſed mox vt vltimam manum artifex admouit operi, ligna amouet, nec illi curæ eſt, ſi ad alios vſus, iam inutilia ſibi, comburantur & in fauillas abeant. magnatum à Rege abeuntium, ambitioſis conatibus ſeruit vtiliter ſperans miles, & futuri vanus expectator ad præſentiſſima pericula quodcumque audet: ſed quæ tandem vtilitas? admiſſi ſceleris conſcientia,

fama perfidiæ; nec in ſolatium criminis amplior merces, quàm illa, quâ ſtolidiſſimus imperator Cajus copijs ſuis ad pelagi ripam illuſit, longo itinere & pondere armorum defeſſas monens, vt in exacti laboris prȩmium conchas tollerent. hic certè operæ præſtitæ exitus, omnibus ijs, qui à iuſto imperio ad adulterinam militiam tranſgredientes, meruerunt fortitudine bellicâ, ipſiſque vulneribus, ita à fortunâ deſtitui, vt quicumque illos viderit, perfidiam damnans, tamen quia homo, ærumnoſorum miſereatur, & in ſubſidium crudelis inopiæ ſtipem præbeat. Non omnino fortè infœlices, ſi ducum ſuorum vel aſpectu reficerentur qui ſub illis pugnauerunt: ſed nemo tum ſuos agnoſcit renouatis cum Rege fœderibus; ne agnitis cogatur referre gratiam, & quòd iam, Rege pacato, eos noſſe, crimen ſit,

obliterataeque iniuriæ inſtauratio.

Quanto ſatius armis illis miſceri quæ honeſtam pacem, & ſecuram tibi pariunt, & cùm ſtrepere deſierint, dulci memoria animum tuum demulcent; vt, ceſſantibus licet cæteris, iuſtiſſimi belli ſemper præmium ſit, decus laboris, & imago præliorum. Verùm his non mouetur inſania illa, quæ Principibus propè vniuerſis negotium faceſſit. vbique plebs tumultuatur; mutationibus, vt remedijs ſibi ſuccurri, furens expoſtulat, ſceptra laborant.

Sed ad alia feſtino majoráque, Religionem enim ſpectant ipſámque Eccleſiam. Quid? quòd in eá etiam, videtur impatientia regiminis illius, cui parere, tamdiu Ratio fuit, pietas, conſcientia?

Ad hæc promptiſſimè Marcellinus, vultu porrecto. prolixum iter aggrederis, ô Firmiane, neque enim

rem tantam paucis absolues : & tibi iam in primo gradu hærendum, non temnendæ quæstionis occursu, cuius occasionem præbuisti. parce, si festinantem te flecto ad aliud quàm volueras. Numquam ita nautis ventus secundus, vt modicùm quandóque à recto cursu ratem non auertat, innoxiâ spirandi varietate, neque hoc flatus iniuria, sed ludus est : & viatoribus multa ex improuiso occurrunt, quæ non ingratè morantur properantes.

Fieri ne potest, ô Firmiane, vt ille sit in Ecclesia, qui ipsius regimini inobsequentem se præbet, & ita Catholicum agit, vt non moueatur ad imperium iustissimæ potestatis? Cui ego ; Impetum meum fregisti, mi Marcelline, quia tamen quæstionem hanc, non impedimentum viæ, sed leuem deflexum neque iniucundum forè dixisti, declino libens, ad in-

cœpta, mox vt tibi fecero ſatis, rediturus.

Non ſtatim vt filius patri ſuo moleſtus eſt, ab illo abdicatur. improbum hæredem diu fert diligentis patientia, ipsâque naturâ iubente, multis laceſſitur iniurijs, antequam odio cedat victa charitas. Idem planè exiſtimandum de Eccleſia Chriſti. Non omnis qui præcepta eius abijcit ab ea eſt alienus; multos fouet mater optima, quos tamen patitur; niſi enim veritatis hoſtes effecti, errori ſe dedant, pro ſuis habet, & hoc maximum amoris argumentum, quòd etiam peruerſis moribus infames, ex ſolo fidei charactere, ab externis ſecernit, & in prole ſua numerat. quanti ſunt qui in ſinu eius manentes, pijſſimam parentem intimis doloribus torquent, vt eos concepiſſe fructus vnicus ſit, fœcunditatis propè tædium, & mœroris acerbitas? In-

ter ſæuiſſimos cruciatus ſuſpirantem
Gen. c. 25. ſæpè audies, ſi ſic mihi futurum erat
quid neceſſe fuit concipere? numquam tamen præ dolore inſanientem, nec eò adductam vt crudeles filios non agnoſcat, ipſa crudelis. Vides, Marcelline, vt aliquis poteſt eſſe in Eccleſia ad tormentum ipſius; ſi ſcilicet, eadem, quæ cæteri Catholicorum, fidei integritate profiteatur, & tamen perditis, aut inquietis moribus, ſuauiſſimam matrem flere cogat atque diſcruciet. Plures ſunt, ne dubita, qui ingenti motu concutiunt latera matris, quos tamen illa non excutit, ſponſi ſui memor, cuius quoque nulla eſſet ſine patientiâ paternitas. hâc enim, & filij Chriſto naſcuntur, & ſcribuntur hæredes illius; & ſi vitâ exceſſerint, iterum datur occiſis poſſe viuere, ſed de his ſatis. Nunc ad propoſitum reuertamur. regentem Eccleſiam multi iam ex ijs,

quos fideles nominamus, vix ferunt. Omnibus mobilibus mobiliorem esse sapientiam ex oraculo accepimus, idque ipse vsus declarat; sapientia enim immota licet in se, nec ad opinionem flexilis, ipsis tamen temporibus ita aptatur, & seruit, vt possis dicere cum eis volui. legem dat ipsa quidem, sed & sequitur, neque dignitatis iniuriam putat, eâ suauitate regendis præesse, vt ipsa vis quâ cuncta sibi facit obnoxia, & ad finem suum veluti trahit, sit potestas simul, & obsequium. hanc in Ecclesia sapientiam admirari æquum est. quid illa constantius, quid mobilius? inconcussis principijs nixa, nec à Recto per tot sæcula aberrans, quàm diuersa tamen, seu statuit rigida, seu benignior permisit pro temporum varietate?

Olim Ecclesia in reos sæuissimè animaduertebat, diutina corporis

animique afflictatione vix placabilis. hæc priscæ ætati debebatur seueritas: gentilium enim calumnijs tum infamis erat Christiana Religio, & reorum notissimis pœnis, abstergenda labes illa, falsumque voluptatis nomen, quod Christi, non minus, quàm Epicuri, nascentem scholam maculabat apud ignaros infideles.

Neque soli famæ seruiebat disciplina illa robustior, fragiles animos prohibebat iterum labi in cultum inanium Deorum, eâ duritate ostendens, eos qui deliquissent, quique desæuiente persecutione cum immani fiducia redituri erant ad Christum, nisi ingentibus pœnis maceratos, & purgatos in fidelium cœtum non admitti; ista fiebat, vt qui ad Imperatorum minas à constantiâ dimoueri potuissent, alio timore in Ecclesia detinerentur.

Accedunt & aliæ rationes. Illis

temporibus Christianorum pietas multo fortior; & quia nascens, fonti proxima, hanc ab eo deriuabat vehementiam; & quia ipsis persecutionibus incitata, militarem animum quodammodo induerat, ad labores habilis, & ardua quæque, ex belli Genio, non ferens tantum sed amplexans. Sicuti proiectorum circa initia violentior est impetus, ita & pietatis, diuturnitate ipsâ hebescit, & in suo cursu frangitur. Olim auida pœnæ, illam expectabat intrepida, prouocabátque; tantus enim erat, incipiente Euangelio suppliciorum ardor, vt ex dolore æstimaretur fœlicitas. paucos hodie amatores pœna habet, neque iam, voluptatis instar, animos trahit; terret posteros, & sapienter Ecclesia sequentium sæculorum saluti consuluit, cum eiusmodi reis suauius agens, qui pauere idonei magis quàm pati, ad sacrum tribunal

accedere vix audent, nisi iustitiæ clementiæque quadam mixturâ, propemodum inuitentur ad veniam.

Non ea est sæculi nostri pietas, vt culparum condonationem per longa supplicia quærat, aut probrosam sub plebis aspectu, & in templorum vestibulis pœnitentiam. vehementi flatu sæpè extinguitur, non incitatur ignis; & fit periculum animorum nimius rigor, quo terribilis adeo redditur sanitas, vt vix apud imparatos trementésque sit ipsius desiderium.

Non morbi solius naturam, aut deficientis corporis habitum spectat solers medicus; quo in statu astra sint, qualis tum, sole recepto, inconstantis lunæ facies; splendere illa incipiat, an perfecto orbe potentiùs in hæc inferiora vim suam effundat, percontari omnino opus est; quòd si negligas, ars bona, vt plurimum peccat, inconsultis temporibus. Eclypsim in

cœlo non aduertiſſe, ſæpè fuit vitæ periclitantis, cuius adhuc in ægroto indemnata ſpes, Eclypſis peior; &, ſi malè curantem medicum ſpectare libet, famæ quoque defectio. Regendis animis hanc à primo æuo Eccleſia diligentiam adhibuit, vt non indiſcretè cuiuſlibet ætatis eadem eſſet ſeu auſteritas, ſeu indulgentia; prouidítque, vt ijs qui cauſticis curandi eſſent, ita ſæuitiâ ſuccurreretur, vt infirmioribus poſteris non perirent illa remedia, quæ minori ſenſuum horrore ſanitatem reſtituunt.

Eiuſdem poteſtatis eſt, nubium fragoribus ſceleratos ad Religionem cogere,& ſerenare tempeſtates. Quis iuſtè culpet Eccleſiam, quòd olim in reorum ſupplicia acriùs incumbens, nunc indignata, adeo ſuauiter minatur & ferit, vt columbam putes ſine felle ſæuientem?

Certè ipſe Deus, vt ex ſacra pagi-

na liquet, non tantùm quid meriti ſint peccatores, ſed quid ferrè queant, penſat; neque priùs pœnas mortalibus decernit, quàm conſulat noſtram patientiam, vt, ſi aliquando flendum, potus ille amarulentus ita tribuatur nobis in lacrymis, ſic ait
Pſ.79. Propheta, vt etiam in menſura. Euentus humanos dixit quidam cœleſtium orbium imitationes, nihilque apud nos agi, cuius in definientibus ſtellis imago quædam non præceſſerit. veriùs hoc de Eccleſia: quidquid enim facit, deſcriptio eſt ideæ illius, quam in ipſo Deo intuetur, vt ad ſuperni Regiminis formam, ſuum dirigat; diſcatque ab eo, & vtiliter peccantibus iraſci, cùm territandi ſunt, & ponere iras, cùm de lenitate plus ſperatur ſubſidij. Ita fit, vt audacioribus animis, neq; ſatis ſuum ſcelus æſtimantibus, claudatur ſacramentorum ianua; pateatque illis,

quos adeò terret meritæ pœnæ acerbitas, vt in fractæ mentis leuamentum adhiberi debeat, quædam cum aſperitate miſeratio.

Noſtra tempeſtate Eccleſia tempori parcens, reos non iubet ſacco deturpatos & cinere, pedibus templum intrantium miſerabiliter aduolui, lambere humum, & ſeptenni vlulatu deprecari pacem ſuam. vt lacrymas pœnitentis animæ videt, gemit ipſa, mixtiſque fletibus, prohibet diuinæ miſerationis ſpem abijcere, immanibus licet flagitijs obſtrictam; Chriſtíque exemplum ſecuta, ita infirmos curat, vt cum illis infirmetur.

Hos Eccleſiæ Dei ſuauiſſimos mores, plurimi ex noſtris ferre non poſſunt; conſueti regiminis impatientiâ, &, quod certè noſtra poſteritas vix credat, acrior de humanitate conqueſtio fuit, quam de ipſa ſæuitie,

ſub publicæ libertatis oppreſſionibus vmquam eſſe potuiſſet. Quis ſæculi noſtri Genium, in hoc negotio non aduertat, non admiretur? quia miſericors Eccleſia, non quia fulminibus atrox, & ſua poteſtate vtens, iam in culpâ eſt, & niſi duram ſe gementibus filijs præſtet, nouerca æſtimatur non mater.

Bibliothecas ſcrutare; in ijs libros inuenies, qui perplexâ phraſi, verbiſque pendentibus, adeò ſubtiliter queruntur, de hodiernâ ſacræ poteſtatis adminiſtratione, vt callidæ mentis ſtilus anceps, & flexuoſus, videri poſſit, non eccleſiæ præſentis calumnia, ſed ipſimet ſupplicatio.

Qui veriùs humani generis hoſtes, quàm qui miſericordiam tollunt, & qui noui μισάνθρωποι cruces publicas in prædio ſuo oſtentant, quaſi non ſufficiat in admiſſi ſceleris vindictam, priuatum funus. Peccanti-

bus suadere pœnitentiam, res ardua: illud enim odisse quod placet, maximum est voluntatis humanæ cruciamentum: ipsa vitalia attingit dolor ille, & si huic accedat, non pensata prudentiæ lege aut ipsorum temporum vsu, ex sacerdotum longa sæuitie præter modum premens alius dolor, timendum est, ne tanto oneri impar natura, excutiat omnem illam acerbitatem, quâ salus parabatur.

Famosissimi dogmatis authores neque promo, neque verbis atrocioribus insequor, vobis enim ostendisse sufficit, ex sæculi Genio non paucos regimen Ecclesiæ, cuius iam senectus est in misericordia vberi, vt scripturæ verbis vtar, mutare voluisse. *Psalm.*

Legistis delicatam duorum capitum assertionem? Nouumque diui Pauli encomium, quo ille imperanti Petro ita coniugatur, vt quis ex

duobus ſummam in animas poteſtatem acceperit non agnoſcas? tale ferè eſt apud poëtam.

Remo cum fratre Quirinus,
Iura dabant.

Quis vnitatem ſub bino capite ſperet? cùm & Roma ipſa, ideo cruentis initijs naſcentem gloriam maculauerit, quia biceps, neque ab effuſâ inter pares altiſſimâ illâ poteſtate ſperari poteſt vno in Regno concordia. hæretici Eccleſiam corpus volunt ſine capite, illi bifurcam effecere, vt ſit in duobus ſuprema pars, veluti in aſſurgentibus ramis, qui è trunco æquali robore erumpentes, dici non ineptè poſſunt ſummitates duæ, vnica arbor.

Si Paulus caput Eccleſiæ cum Petro, cur non & Ioannes? vt triade Eccleſiaſticâ, æternam trinitatem ſacro numero quaſi æmulatâ, nouam hanc Religioſa plebs Symbolo addat

fidei

fidei suæ confessionem, Dominus Petrus, Dominus Paulus, Dominus Ioannes, & tamen non tres Domini sed vnus est Dominus, & in hac Trinitate nihil prius aut posterius, nihil majus aut minus, sed totæ tres personæ coelectæ simul & coæquales. Non enim major ratio cur Ecclesia, si & à figmentis Poëtarum exemplum deducere libet, bifrontem potiùs Ianum, quàm tergeminum Gerionem numerositate capitum adumbret.

Verùm, non stabit diu trina illa & vna authoritas; cùm eodem iure cæteri Apostoli, in illam celsitudinem assumi debeant, ad quam dúo peruenerint, Petri solitudinem in vastissima sede, quæ plures capere possit, subleuaturi. doctrinam hanc excipit latissima consequentia; quotquot enim duodecim Apostolorum erunt successores, eâ potestatis æqualitate, ita corpori Ecclesiastico præficien-

tur, vt nec Petri singularis prærogatiua supra illos emineat. Quanta inde mala secutura sint nemo explicet. Nullus linearum concursus fit, nisi in centro, Centrum autem istud punctum est. Christiani, quibus lex ipsa vnitas, non sunt vnum nisi in vno; & si extra Petrum alios quoque ostendas, in quos refundi oporteat; nullus, vbi tot metæ, fidelium erit accessus; & si de Religione erumpat quæstio, in diuersa spargentur. Plurimi tamen, siue infœlici sermonis non satis enodati texturâ, siue animo noua moliendi, æquales per omnia socios Petro dedere, & quasi tæderet potestatis illius quâ pulcherrimè nectuntur effusæ per orbem Ecclesiæ membra, ea plebi proposuerunt, quæ si amplectatur, nulla major speranda quies, quàm acus quæ contactu magnetis, accepto in polum amore, quia tamen circunstante ferro trahi-

tur, tremit incerta, & quam cœli partem respiciat inuenire non potest.

Quis fulminum Apostolicorum, quis diplomatum contemptus? iam despexisse quidquid à suprema Sede emanat, vis animi est, aut etiam priuilegium: proh dolor! Et iudices habet apud subditos suos summum illud potestatis culmen, neque datur sæpissimè ijs armis vti, quæ illi à Deo concessa sunt, vt feriat contumaces! ad frangendum iustissimæ iræ impetum, alia opponuntur tribunalia: etiam repugnans, dolénsque ad non sua propemodum cogi, inuocatur sæpè à reis politica potestas; & legibus ipsis succurritur afflictæ pro meritis impietati!

Inferioribus Prælatis major fortè reuerentia? ne credite, amici; quæ Nili sors, ea & cuiusdam fontis, qui non procul ab eo est. Incrementa enim sua habet, suosque defectus pa-

titur eadem prorſus lege, quæ ingentem fluuium, ſeruatis quibuſdam ſapientis naufragij gradibus, ſtagnare facit, aut in alueo ſuo continet. Quod ſummus Pontifex, hoc & Epiſcopi ab inferiobus ſuis non raro perferunt. Ijſdem catenis impedita, vix ſe in nocentes explicat ſacra illorum poteſtas; aliquis ſemper Demoſthenes qui ab altaribus ad Areopagum prouocat, vt quælibet Diæceſis, totius orbis Eccleſiaſtici, in quo tot animæ rebellant, imago videatur.

Ad minutiora deſcendere non eſt animus, ne Regularium in ſuos Prælatos inſurgentium, diuerſis in locis frequentes procellas, virginumque certamina ideo memoraſſe credar, vt religioſæ ſolitudinis amore ducti, ab eo vitæ inſtituto deflectant, in quo virtus facilior. Muros ipſos, ferrumque quod ſpiſiſſimum in pudoris cu-

ſtodiam, vbicumque lumini patet via, adhibitum eſt, peruaſit hæc peſtis; nec iam ſine bello eſt, in ipſa quietis ſede, imbellis ſexus.

Sibi hæc explicari poſtulabat Fœlix, ſed iam effuſior ſermo ad alia, ſuâ prolixitate inuitabat: quaſi dato ſigno ſimul omnes conſurrexere, nemóque non fuit qui Genium iſtum damnaret, quo ſoliti Regiminis iuſtiſſimus ordo turbatur.

Paucis deinde de re familiari ſimul habitis, Agathoni abire placuit, poſtera die cum Fœlice reuerſuro, & vt chariſſimorum virorum ardentior eſſet reditus, promiſi, ſi vacaret, ea me de ſæculi Genio poſtridie dicturum, quæ ipſi non expectarent.

THEOLGGIÆ CVIVSDAM NOVÆ PERICVLOSA SVBLIMITAS.

TERTIA DISSERTATIO.

HORTVS erat in suburbijs amœnissimus, quem omni spectabilem, seu artis, seu naturæ varietate, nouus patris hæres Apollonius possidebat, studiorum consortio, & ipse nobis coniunctissimus. Illic non modò flores, qui apud nos colore aut odoribus præstant, verùm & ex peregrinis præcipui visebantur, quos ad alieni soli patientiam adduxit, nostræ ætatis diligentia. Neque minori studio vndique collectæ arbores quotquot fructibus

vtiles sunt, ex consilio in diuersa distributæ, vt non vnius partis tota esset fœcunditas. plures tamen in viridarij ambitu muris affixæ opportuniori sole fruebantur, & fructuum maturescentium colore prouecto, ad præsentiorem voluptatem inuitabant intuentes.

Non molles ex fronde porticus; non statuæ dispensatis per fistulas aquis manantes, pulcherrimo loco deerant; non in multos passus ambulationes productæ; non denique, ad solitudinem inter densissimas arbores furtiui recessus: vt siue confabulari velles, siue extra conspectum spatiari, necessarijs curis sine teste intentior, dissimilis voluptas iucundissimâ successione afficeret diuersa cupientem.

Æquiores certè fuere, qui Musis quàm qui Priapo hortos sacrauerunt, floribus enim cõuenientior honestas

quam turpitudo; nulláque eſt, vbi ad vitia acceſſus fit, niſi cœnoſa amœnitas. Iucundiſſimi loci vicinitate, plus autem multò Apollonij gratiſſima conſuetudine adducti, in hunc diuertere ſoliti eramus, vt inter Philoſophiæ triſtiora theoremata quæ ex propoſito quandóque agitanda nobis eſſent, captaremus etiam non inutiles delicias.

Nobis penè inſcijs breuiſſimum iter confectum eſt, ita ſingulos fallente amicitiâ, ſuauitatéque ſermonis, vt priùs nos aduentaſſe, quàm aduenturos ſenſerimus. reſeratis foribus, admonitus à ſeruulo Apollonius, vt me vidit; illâ vultus hilaritate, quæ honeſtiſſimo viro ſolita erat, in amplexus ruens, cæteris non inſalutatis, rogauit quid valerem. Inutilem quæſtionē, inquio, ô Apolloni: nullus enim morbus, vbi pro Æſculapio tanta comitas; quis te vi-

ſo non conualeſcat? & verè tu ægritudinum mearum ſolatium ſingulare. ſed quid flores tui, quid arbores, quarum tu cultor eximius inter cæteros haberis, non indignâ natalibus tuis diligentiâ, nam & aliquando ipſos Reges tenuit ſtirpium colendarum curioſitas, id in Regno posteà vtiliter obſeruaturos, quod in hortis didiciſſent; vbi nihil pro votis reſpondet labori, niſi temporis exactiſſima ratio habeatur, ſiue iuuanda ſit ſterilium arborum paupertas, ſiue diuitum, inutili lignorum copia laſciuientium caſtiganda luxuries.

Meliùs videbis quàm audies, inquit Apollonius; ſed neſcio, an de euellenda arbore, quam hîc cernis proceriſſimam, conſilium probaturus ſis. diu eſt quod illam fero; placet enim foliorum pulchritudine; & licet fructibus orba, quia tamen faſtigio ſuo domum meam ſignat, di-

gna visa est cui parcerem : & neque illi nunc deesset mea clementia, nisi illam infœlicis cuiusdam pueri, qui ab ea nuper cecidit, acerba mors, funestam effecisset. Omnes censuimus tollendam velut inutilem, vmbrâque suâ noxiam stirpibus multis, quæ numquam lætæ nisi sole perfundantur. Post hæc sub patulâ fago sedentibus, inquirere placuit; qua de re haberetur inter nos sermo; memórque Agatho, quid pridie essem pollicitus, monuit vt de Genio sæculi, si Apollonio videretur, dissererem. Illo annuente. Argumentum, inquio, dabit ex occasione infausta arbor, cuius proceritas damnata est. planè ad sæculi gustum sublimis quædam Theologia, nec ad sobrietatem sapiens; destituta fructibus, folijs diues, & multorum damno infamis.

Ea tractandi, quæ nobis Deo reuelante innotescunt, quidam modus

eſt, temperatus, ſecurus, in ipſa ſui eleuatione humilis; & licet generoſo impetu ſupra mortale aliquid tentans, numquam tamen ſine metu, & quadam ſermonis verecundia. alius præceps, audax, ſibi legem imponi adeò non ferens, vt niſi inconceſſis non gaudeat. hic, quia indecorè aſſurgit, primo frigidiſſimus eſt; ſicut enim quorumdam montium iuga perpetua hyeme caneſcunt, quia faſtigium non attingit radiorum ſolis, quæ in imo fit, reflexio, ipſiſque nubibus miſcetur improbus vertex; ita modus ille eleuatior, ſuas alit niues, altitudine ipsâ gelidus; ad tumorem enim iſtum non peruenit ardor Euangelij. Deinde, temeritas illa locutionis, fulminibus vicina, non rarò feritur, in eam ſcandendo regionem, quæ ſuppliciorum officina eſt, & cœleſtis iræ penus. Quàm ſæpè enim anathemate icti ſunt, qui ſu-

perbiâ inflati, eà loqui erubuerant, quæ ipſis eſſent cæteriſque communia? in negotio Religionis, vix humilitate peccatur, aſcenſu ſæpè.

Verùm vt huius argumenti ſeries planior fiat atque iucundior; illud meminiſſe opus eſt; quoddam noſtra tempeſtate inueniri hominum genus, qui Theologiam, quòd ſqualida, iacens, & ſcholæ auſterioribus formulis inquinata videretur, nobilitauere, illam ſcilicet miſerati, cuius nullum niſi ab ipſis àuxilium ſperaretur.

Horum ſtudio, ſollicitudine, libris, adeo quotidiè purgatur Chriſtiana veritas; vt quæ reſtat pars eius tenuior, vſibus humanis propemodum non ſeruiat, poſtquam craſſior illa euacuata eſt, quæ delicatis ingenijs, ſcholæque ruſticitatem faſtidientibus, tædium facit. Quod nunc Theologia fidenter loquitur, illo-

rum est etiam, beneficium; quòd alta petit, quòd doctrinæ trepidantis deridet metus, & ignauos labores. Duplex certè gratia, nam illorum ope habemus generosam, suauissimamque Theologiam; quid illa iam fortius? quid comptius? quidquid priscis temporibus habuit confragosum, triste, auribus dissonum, ita sustulere homines illi, vt iam ad aulæ delicias accedat, & miris expolita modis, eorum suffragio digna censeatur, quibus rigida non placent. hac doctrinæ officiosissima cultura, non mediocriter illustres sunt apud multos eruditi illi, ipso etiam incessu aliquid mysticum & insolens spirantes, vt ex doctrinæ præceptis nemo nesciat, non illorum modò animos, sed & artus componi.

Antequam dulciculæ huius fidentissimæque literaturæ, periculosas consequentias refero, operæ pretium

erit non ignorare, vnde nobis iſta nouitas, ex qua iam plurima prodierunt non ſapida, nec ad guſtum Eccleſiæ. Germanos aiunt, cum à vino ad ſtudium diuinorum, madidi adhuc, tranſiſſent, audaces illas loquendi formulas primùm excogitaſſe, quibus trita nimis, ſuíque faſtigij negligens Theologia, gloriosè intumeſceret. qui ex noſtris eos imitati ſunt, doctrinæ quoque intemperanti amore ducti videntur: eam enim populus veneratione dignam propè non cenſet, inquiunt, niſi multùm emineat, ſuóque ſplendore, intuentium oculos ita perſtringat, vt non dies, ſed nox quædam illuſtris illud omne ſit, ad quod auditores cæcutiunt. Verùm planè. ſæpè non inſtrui in ijs quæ de Deo, ſed rapi vult, fatua plebs, ridiculè ambitioſa; & hoc ſummopere placet, ſi extra ſe quaſi poſita & ſtupens, ali-

qnid eorum confusè capiat, quæ præalta, & nisi sublimioribus ingenijs non patentia, facultatem eius superant. Sed an ideo Theologus ebrio stylo infamabit sobrietatem Euangelij, quia portentis non rationum vi, aut sapienti eruditione, in admirationem adducitur, absurdum vulgus?

Hâc sermonis intemperie præcipuè delectatur quarumdam mulierculatum vana pietas, in cuius gratiam inuentum ex parte creditur balneum istud, quo doctrinam veterem, iamque obsoletam, Æsonis instar, ita iuuenili formæ restitui autumant, vt rugarum, pristinæque imbecillitatis, vestigium nullum in renouatâ fronte appareat. Non ergo mirum nouatores, ceu interpolatores vocari eos, qui iniucundam, tótque annis grauem Theologiam adolescentiæ flore vestiunt, eóque depingunt co-

lore, quem in ætate viuida efficere ſolet recens calor, fuſuſque in tumidas venas ſanguis efferuens.

Septentrionales Theologos certè vidimus, hoc cothurno incedentes, & in ijs quoſdam, qui cùm nimis alta ſaperent, meruerunt religioſi faſtus pœnas luere, & inter eos ſeponi, quos moderatior ſchola non fert, nec Eccleſia admittit. Conſultiùs multò inſulares Phœnomænij loquuntur & docent, ô Amici, iſti namque rerum arcana, ſermoníſque eminentiam ita affectant, vt ab Eccleſia alienos arbitrari, ex illa ſeu verâ, ſeu creditâ, cultiſſimę eruditionis ſublimitate, iure non poſſis. eâ enim prudentiâ audaces ſunt, vt licet caſuros æſtimes, ſæpè tamen ſolùm ſuſpendantur non cadant; gaudeántque ad nobiliſſimum conatum ſub ſe tremere, non abiectam modò plebem, ſed & eos omnes, quos timidior eruditio

eruditio prohibet inacceſſa ſcrutari.

Ad nouæ gentis incognitum ſibi nomen, hærens Agatho, petijt, quæ verò pars orbis, volatiles viros aleret. adiecitque ſe non ſatis mirari, quòd euolutis penè omnium nationum hiſtorijs, hæc tamen gens dogmatum ſuauitate ſublimitatéque inclyta, attentiſſimum lectorem præterijſſet: hæc ille paucis, ne interrumpere narrationem videretur. tum ego. Thomæ Mori opus legiſti, Agatho, vbi de Republica vir eximius, ita doctè ſuauitérque, vt nec Platonis eloquentiam, nec Ariſtotelis grauitatem deſideres, in exiguo volumine? ſcis quantum laudis tribuat vtopiæ ſuæ inſularibus, ſub optimo cœlo ita pacem virtutéſque colentibus, vt nuſquam ſtrictiori nexu copulata ſit pietati fœlicitas? non longè ab hac inſula, cuius meminit Morus, alia eſt, Phœnomæniam vocant, minori qui-

dem ſpatio in oceanum porrecta, ſed incolarum quiete planè mirabilis. portus vnicus, in quem quotidie diuerſa nauigia, ex omnibus orbis partibus, homines ciuilibus moleſtijs, & plerumque belli varijs periculis laſſos, deponunt, in amœniſſima terra dulciſſimè acquieturos, non illic caſæ humiles, ſpiſſatis ramalibus, & fronde congeſtâ, fœlicem inſulam deformant: ſedes laxæ, nitentéſque, vt ſcias nullos hîc eſſe, quibus placeat rigida virtus vel pannoſa paupertas. veſtis cærulea delicatiſſimis ciuibus, vt cœleſtes ex habitu noueris, quos tamen magiſtro Porphyrio dicere poſſis purpureos. Primus enim placidæ vitæ ſectator Porphyrius, cæteros quibus vel tumultuoſa negotijs vita, vel pietas corpori grauis, exoſa eſſet, ad quietem vocauit. Inſula hæc viſionum ferax altera Pathmos eſt, pauci enim ſunt ex incolis,

qui non plura videant, maximè in rebus diuinis, quàm cæteri mortalium. hîc, liberrima Theologia Angelorum choris se immiscet, non priùs è fastigio descensura, quàm didicerit quod Diuus Thomas Sorbonáque stupeant, cæteríque qui scholæ terminis mancipati, arctissimè sentientes, tamen pro magistris habentur.

Numquam me, inquit Agatho, paterni soli cœpit impatientia, aut ardor ea apud exteros videndi, quorum breuissimus conspectus longâ peregrinatione, multísque periculis emitur. totum orbem Cosmographi mihi exhibent, quoties placet effusi in tabula orbis, diuersissimas regiones intueri. commodiùs libris, quàm nauibus, aut equis vehor, ô Firmiane; eorum enim quotidie ope inter ciuiles populos ago; ab eis rationem vitæ excepturus, variámque sapien-

tiam : mox in plagas deteriores migrans, efferatis gentibus ita admiſceor, vt illorum immanitatem non induam, & redire ſemper mihi liceat. Sic apud Hiſpanos verſatus ſum, ſic apud Sueuos, neque me vmquam ſeu vicinitas ſolis, ſeu abſentia impulit, aut calori ſuccenſere, aut de niuibus queri.

In eo otio, omnia climata perluſtrare ſumma voluptas eſt ; neque maceratur gaudium iſtud, amicorum deſiderio ; morbis, qui perſæpe ſub diuerſo cœlo frequentes ſunt, aut variorum diſcriminum, ſiue admixtione, ſiue metu. Ad iucundiſſimam profectionem, non, vt in alijs, requiritur commodiorum tempeſtatum obſeruatio ; diuturnitas temporis ; viaticum ; ſociorum delectus, vt ſecurior pergas, atque hilarior. vnâ horâ, nec illâ anxiè quæſitâ, plures regiones obis, ſecurus, lætus, ieiu-

nus, &, quod itineris huiuſce maximum leuamentum eſt, ſolus. quia tamen, ô Firmiane, Phœnomænia inſula eminentis Theologiæ ſedes eſt, & Suadæ veluti thronus, ad eámque pernauigare omnino neceſſarium, vt animus venuſtiſſimâ doctrinâ imbuatur, dilectâ patriâ excedere, iam in mente eſt, interiacente licet pelago, & ſæua minantibus ventis. Ibo Firmiane, ſi qua nauis in eam regionem vela aptauerit, nec ardorem properátis, temperabit fluctuum hyems. Ibo, & ſublimes materias, grandia verba, fonti applicitus, ita hauriam, vt ſi aliquando ad vos ex nobili peregrinatione recurſus eſt, numquam ſatis mea ſenſa, meas viſiones, meam denique elocutionem ſuſpiciatis.

Tam cito, inquit Apollonius, relinquendi amicos conſilium ſubit, Agatho, nondum nauis inſtructa

qua poſſis vehi, & licet iam in portu te expectatura conſiſteret, iter tamen tibi omnino incertum, niſi ab ipſo Firmiano, qui mutandæ ſedis tibi author eſt, nauclerum accipias; nam ex Thoma Moro, quem ille ituris veluti nauarchum propoſuit, viæ rationem ne ſperaueris; Vtopiam quæ, Phœnomeniæ finitima eſt, ex nomine legibuſque ſapientiſſimis ille quidem nouit, ſed quâ orbis parte, ſe inter fluctus latiſsimè explicet diues inſula, prorſus ignorat; non aliam dans curioſis poſteris huius inſcitiæ cauſam egregius vir, quàm quod voluptate captus, dum ei ſapientis populi, iuſtitiam, pietatem, placidos mores, vir quidam, qui diu illam terram incoluerat, iucundâ oratione apud ipſum commendaret, non venerit in mentem, quærere quem in orbe ſitum obtineret illa regio cuius tanta fœlicitas.

Cæteri eadem ferè quæ Apollonius, Agathoni ingerebant, qui animi gratiâ hunc ſimulaſſe affectum poſtquam iucundè faſſus eſt, ſibi quoque poſtulauit dari veniam, quòd ea fictione turbaſſet diſſerentem. Gratioſâ culpâ (inquio) nos exhilaraſti Agatho, & ad Phænomænios, reuerſio facilis eſt. multa de inſulæ huius fœlicitate mihi relata ſunt, neque durus auditor cunctatus ſum ea omnia credere, quæ laudabilem illam efficiunt. ſed cui cauſæ aſsignem (ô Amici) quòd penè omnes qui ex ea regione ad nos reuertuntur, morbo quodam laborant, cuius nulla apud Hypocratem mentio? Inualetudinis mira ſpecies, plus animo quàm corpori nocens! neque arte vlla aut temporum lapſu curabilis! qui hoc malo ſunt affecti, non coloris natiui defectu, non adducta cute, non ſolutione artuum, ſed immani pror-

ſus guſtu deprehenduntur, non ferente communes cibos, & in ſolatium quærente, quicquid duce naturâ cæteri mortales horrent. Immaturis enim fructibus, nouitio vino, calido pane, tantus eſt recentium amor, latrantem ſtomachum farciunt, nihilque morbidis hominibus placet niſi nouitas. Illos ideo ad epulas pauci inuitant, ne conuiuis, faſtidio ſuo, oneri ſint, tetramque ſalubrium rerum abſtinentiam videre cogantur, qui vſualibus, probatíſque communi hominum ſuffragio cibis aſſueuerunt. Sed de Phænomenijs ſatis, relinquamus illis ſuam inſulam, ſuas viſiones, ſuam quietem. Melius in ipſa Gallia Theologiæ operam dabimus, quàm in illa regione, vbi ſæpiùs nec doctrina probabilis eſt, nec ſecura contemplatio.

Eruditione audaci nihil perniciosius, periculis non ſiſtitur, non ter-

retur, ſed irritatur; dum frequenter aſſurgit, Icario more, pennas amittit in ſublimi, & fœdiſſimo caſu luit pœnas temeritatis. Ex altiſſima turri ſpectantibus incerta oculorũ acies eſt, agitatur enim vertigine cerebrũ, & in tanto motu non conſtat neruorum firmitas qui viſum efficiunt: idem puta accidere Theologis illis qui periculosâ contemplatione, ſe cœleſtibus inſeruerunt; neque enim eſt illis ſtabile lumen, raróque vt cæteri vident, qui cæteros in depreſſo reliquere vt ex altiori videant.

Origenes dum litteram faſtidit, patriſque ſapientiſſimi monentis, vt à ſublimioribus abſtineret, conſilia non ſequitur, fit hæreticus, hiſtoriam penè omnem in allegoriam vertens, Catholicus certè, ſi humilior. Fauſtus dum de vnitate Dei ſcribit luculentiſſima, nouis identidem ſententijs quaſi gradibus aſcendens, ad

hoc tandem peruenit, vt diceret, vnitati supremæ maximam fieri iniuriam, si quis credat multiplicem rerum corporalium varietatem, hominesque ipsos, qui ætate, patriâ, sexu, diuiduntur; ab illa procedere. In baptismo quidem, vbi non est, Iudæus & Græcus, Barbarus & Scytha, sed omnes vnum sunt, opus Dei agnosci; at non in primâ illâ creatione, vbi genus humanum, diuersissimis conditionibus à seipso quasi dissentit, & in partes secatur. paucos videbis ex ijs, quos pudet cum modestioribus sentire, qui tandem eleuatione ipsa non euanescant. sed velle te loqui video, ô Fœlix, caue ne vt defensor temerariæ contemplationis, quæ iudices meretur non patronos.

Fœlix dicere iussus quod festinabat effundere: omnemne Firmiane, ait, impetum damnas, quo animus

ſublimis & ſupra ſe nitens, elementis ſe abſoluit? authores ſunt magni nominis qui volucrem conatum diſciplinam etiam effecere; &, velut Aquilæ matres, ſolem ipſum è vicino intueri auſi ſunt, vt timidior fœtus & ad pulcherrimam lucem immodicè pauens, pari fiduciâ exemplum ſequeretur. Aliquis ne altior Dionyſio, qui quaſi Angelorum cætibus interfuiſſet, tam ſublimia fatur de cœleſti Hierarchia, diuiniſque nominibus, vt nemo illum capiat, niſi qui timore proiecto alta petit vt ſequatur diſputantem.

Appollonius, auido ſilentio, oculis, geſtu cõſentiebat; nec diſpari affectu, Agatho noſter exultans, quid referrem expectabat. Et cum tribus ergo mihi res eſt, inquio? ſed non minus ideo mihi certa victoria; pietas enim, ratióque non facilè exarmantur, & hæ pro nobis pugnant. Paulum in

tertio cœlo audiuiſſe arcana verba quæ non licet homini loqui, fides docet, & credimus; inde tamen non cecidit, ſed deductus eſt, quia Deo ſubleuante conſcenderat vir humillimus, nec præcipitium meruerat, qui ſe omnibus abiectiorem ſinceriſſimo ſermone profitebatur: & aſcendit Simon ille magus, ô Fœlix, ſed vt rueret, fractiſque cruribus, longo æuo doceret ſui immemores, Angelos non cuilibet aſcendere volenti, ſcalam ſtruere, vt cœleſtia attingat.

Ne me autem, iniuriâ ſuccenſere eminentiſſimis hominibus exiſtimetis, illorum quædam axiomata proferam. Altiora nemo inueniet, fidem ſuperant ſeu diuinam ſeu humanam, non omnis enim ex Deo eſt mentis exceſſus.

Baptiſmo originis labem deleri, conſecrari hominem, ad cœleſte regnum ius accipere, quod niſi poſte-

rioribus culpis non exuat, nouimus omnes. ſalutari tinctos aquâ, corporis myſtici membra fieri, quæ inoffenſo capite lædi nequeant, vno etiam ore profitemur: neque illud negamus ſuſceptum infantem, cuius adhuc immatura, neque conſilij capax ætas, ſuſcipientium verbis quaſi vinculis quibuſdam ita alligati, vt adulto, nefas ſit, poſtquam effulſit ratio ſuique iuris effecta eſt, ea morum libertate vitam agere quæ homini Chriſtiano non conueniat.

Ex mente ſanctorum Patrum, Baptiſimus artificis Dei officina quædam cœleſtis eſt, in qua reſculpitur quicquid in anima humana ex imagine creatoris detraxerat hoſtilis manus. Sepulchrum glorioſum, cuius anguſtijs preſſus homo, fœliciter ſibi interit, vt Chriſto viuat, ipsíque, paſſionem eius imitatus, commoriatur. vaſtum pelagus, vbi & naufra-

gus cum suo equitatu perit Pharao, & anima Christiana, liquidum iter, nec infidum tamen, aut procellosum nacta, ad salutem festinat.

Eleuatis ingenijs, hæ baptismi præclaræ laudes, quia ex antiquis fontibus, non placuere. sublimiores quæsitæ sunt. quo autem modo? artem stupete.

Apud Batauos specilli quoddam genus nuper inuentum est, quo ex longo interuallo distantes formæ ita grandescunt, vt quicumque medio speculari lunam conspexerit, montes in ea deprehendat, Mireturque Aristotelis, & cæterorum Philosophorum inscitiam, qui luminis in nocturnâ illâ face maculas variæ densitatis effectum existimauerunt, cùm illa vmbrarum in splendido globo mixtura, inde oriatur, quod, non læue corpus astrum illud, sed asperum, tumidiores habet partes, re-

cessusque, speluncarum instar profundissimos,& in eâ partium inæqualitate, remotiores, quæ ferè sub alijs latent, parcius lumen solis admittant.

Quòd acutissimi isti doctores de quibus loquimur, noua quædam & portentosa in baptismo videant, beneficium est specilli, cuius vsum communior schola non nouit; ecce quod vitro suo intermedio, in baptismate animaduerterunt, cœlestium dogmatum amplificatores.

Sanctitate inquiunt nihil melius, hæc Christianæ pietatis veluti corona, omnes in se virtutes ita complectens, vt extra illam nulla sit. hanc autem in ipso nouæ generationis articulo, solemni voto promisimus, vt nascentibus nobis, virtutum quoque omnium obligatio nasceretur. tot catenis constrictus homo, in ea sorte est, quæ fortioribus nodis ad

Chriſtianam ſanctitatem cogi non poſſit. Ad quid ergo monaſticæ vitæ inſtitutio? quâ tot viri, à ciuilis vitæ negotijs ita arcentur, vt interijſſe, per omnia inutiles credas, niſi curſitationibus inuerecundis numquamque ceſſaturis petitionibus, admonereris, ipſos in aliorum malum viuere?

An credunt ſolitariæ vitæ cultores, procedentibus annis, ſe ita Baptiſmi legibus ſolutos, vt niſi nouâ pollicitatione vinciantur, eadem illis ſit quæ Catechumenis libertas? inutilia omnino vincula, quæ captiuis ſuperueniunt. Iam ex voto caſtus debet eſſe Chriſtianus, voluntate pauper, ſuperioribus obſequens, cùm eadem ipſa obſeruaturum ſe, adhibitis teſtibus, dato etiam ad majorem fidem ſyngrapho, publicè iurat.

Votis illis quibus ſe cæteris antecellere exiſtimant clauſtrales iſti, non comparatur

comparatur noua in Christo seruitus, sed apud credulam plebem existimatio, quæ non parum vitæ torpentis solatio conducit, vbi iners pietas ijs tantum vti decreuit, quæ ciuilium hominum laboriosæ manus collegerint. Baptismo, denique cùm omnes Christiani religiosi effecti sint, frustra religio quæritur in cuculla, aut moribus à communi vitæ ratione abhorrentibus; neque satis huius vim Sacramenti percipere videntur, qui vota quædam emittunt, quibus homo magis ad Christum pertineat; cùm iam Christi totus sit homo, quando totus oblatus est; eóque Sacramento imbutus, quod omnium votorum anticipatio est, &, cui nihil addi possit posterioribus cerimonijs; præcox quoddam sacrificium.

Ita præclarissimi Doctores; hîc subtilis contemplationis eximius fructus, ea in Baptismo vidisse, quæ antea ex

Catholicis nemo: votorum scilicet, quibus anima arctiori fœdere Deo coniungitur, solutionem, sugillationem, contemptum: reconditæ vitæ, cuius tot sancti, miraculis non minus quàm eruditione conspicui, duces fuerunt, improbationem, non sine cachinno, mordacíque dicacitate; Ecclesiæ, quæ in hoc consuetudinis genus mirificè prona, publicè etiam illi præsto est fulminibus suis cùm vrgetur ab hostibus, acerbissimam contumeliam: frigidæ pietatis, quæ austeriorem vitæ statum, etiam vocata, refugit, stolidas excusationes; voluptatis denique, quæ ferè in solitarijs illis perit, turpissimum patrocinium.

Hæccine sunt quæ in Baptismo vidistis mysteriorum contemplatores egregij? ideo vos cæteris subtiliores, quia quod neque Augustinus, neque Thomas vmquam aduertere potue-

runt, vos ſanctiores, vos oculatiores, deprehendiſtis, vt docentibus vobis ea diſceremus quæ loqui pudeat, quibuſque, in Baptiſmi ſcilicet laudem, illud purioris pietatis inſtitutum deprimeretur, quod attollit Eccleſia? non ſatis viſum eſt humano more in pacatiſſimos homines debacchari, niſi & calumnia ipſa, vt innocentiæ ſpeciem ferret, Sacramento niteretur? Eminentiſſima certè doctrina! quia baptizati eſtis, ne Antonios ne Hylariones, ne Benedictos imitemini. Ergo iudicio veſtro infatuabantur illi homines quos à funere inter diuos Eccleſia retulit, vt quàm ſanctè vitam egerint, quàm ſapienter hanc rigidioris diſciplinæ viam ſint amplexati, totus orbis agnoſcat.

Vnde vobis præclara iſta eruditio, dulciſſimi mortalium? an ab hæreticis mutuati eſtis? nam paria certè lo- *Caluinus lib. 4. Inſtit.*

quuntur; non equidem dicitis. Ista ergo tam insolens inter Catholicos nouitas, contemplationis vestræ fœtus est, quæ ab cœlesti quodam influxu grauida, vt vos opinamini, mirabilem doctrinam mundo effudit, nempè ad suam salutem expectanti, puerperium vestrum? si eadem animi perspicuitate quâ vos Baptismum vidistis, cœlestium arcanorum amanuenses, & præcones eximij, cætera quoque Sacramenta intuemini, heus, quot monstra deprehendetis, ne communes materias nobiles animos effutijsse exprobrare possint, qui vos aut scriptores audaces euoluent, aut exaudient scurriliter disserentes.

Illud quod neque cadit sub necessitate absoluta, neque sub Adeone rudes, vt ignoretis sponsionem illam, quâ in Baptismo ad Christianam iustitiam omnes adigimur, propriè votum non esse? cùm hoc non sit nisi altioris boni, cuius

eligendi est potestas; illa autem quâ tenemur in salutari fonte pollicitatio, earum sit rerum quæ & sub præcepto cadunt, & cõmunes quosdam agendæ apud Christianos vitæ, canones continent, quibus nisi scelerate obsistere non possis. quòd inter media adipiscendæ post mortem salutis, præcipuum locum obtinet, quomodo voti (nisi vocis huius vim atque significationem latius extendas) materia est? nemo enim quicquam iussus, vt fatentur omnes, sed liber vouet: & in eiusmodi promissis, maximè laudatur comparata ex animo, non ex lege aut minis, strictioris vitæ, aut actionum ad religionem pertinentium, obligatio.

necessitate finis, omnino est voluntarium: & ideo hoc propriissimè cadit sub voto &c. Et post Ideoprodriè loquendo votum dicitur esse de meliori bono. d. Th. 2a 2a. q. 88. a. 2.

Quàm subtile odium, quàm latens sub Baptismi veneratione calumnia! explodantur, conterantur, inquit hæresis Caluiniana Monasticæ professionis sectatores, Christia-

num orbem diuidunt; cœnoſo ſuo inſtituto mundum inquinant, numquam abluendum, niſi victimarum inſtar mactati, ſordentem ſuâ morte luſtrauerint. Quid autem noua illa in Baptiſmum pietas? non omnino, inquit, improbanda eſt Monaſtica conuerſatio. in eo quippe vitæ genere multi innocentem vitam degunt, obſcuram licet, & ſæculi fugâ, pluſquam par eſt, otioſam. hos certè ferat mundus, nam & Eccleſia illos tolerat, ſub tanto onere non amittens patientiam ſuam. infirmioribus animis pateat ille locus quietis, vbi conſecrata inertia, non ſine honore ab ijs rebus ſe abſtinet, quæ aut pericula minantur aut moleſtiam faceſſunt. Verùm quantò melius in Reuerentiam Baptiſmi ceſſaret illa ſpecialis vitæ inſtitutio! quàm bene præcipuo illo voto ſatiaretur, nouæ ſeruitutis auida, neque capax tamen pietas,

quòd omnia non minus vota comprehendit, quàm omnes quotquot fuerunt in veteri lege oblationes, oblatio ſaluatoris! qui Dominum Ieſum in Baptiſmo induit, aliâ veſte non indiget, vt religioſus dicatur; nulla enim religioſior ea, quæ omnibus Chriſtianis Eccleſiam Dei intrantibus, in obſcænæ nuditatis operimentum, æquali menſurâ conceſſa eſt.

Quis ea ſentire non pertimeſcat quæ religioſis in ſpeciem, verbis contexta, hæreſim adeo ſapiunt, vt illam eſſe omnino exiſtimes, ſi dulciſſimo veneno, quod propinandum fidelibus datur, addat aliquis impotentem iram, eámque ſermonis, ſine qua nulla penè hæreſis loquitur, acerbitatem?

Finem feceram, cùm Apollonius rogauit, vtrum in alia Sacramenta peccaret audax contemplatio? plurima inſcientes ſæpè agimus, inquio

chariſſime Apolloni, & tu quoque non aduertens vocas non ad nuptias; inuitantem ſequor: & de matrimonio cuius dignitatem nuperi quidam doctores, virginali pudicitiæ æquauerunt, aliqua referam auribus veſtris digniſſima. Sed an hiſtoriam præteribo, quæ me impulit vt eos authores legerem, qui vt procis placerent, nuptias non modò ſuadere, ſed vrgere etiam viſi ſunt, ſalaci propè eloquentia, quam nec ipſe Hymænæus, Thalaſſiuſue, cuperet iucundiorem?

Hyparcha quædam fuit, quæ miro ſtudio, cùm eam parentes in matrimonium collocare vellent, virginitatem cuſtodiebat, non à viris tantum oculos auertens, ne aſpectus, qui etiam in virgine purus eſſe debet, eâ libertate pollueretur, ſed à libris quoque, qui inſano amori faces miniſtrant. Adoleſcens cui ex parentum

voto deſponſanda erat hyparcha, duritatem illam non ferens, quâ ſe ſuoſque amores deſpici quotidie cernebat, plura in virginitatem atrociùs dixit, quàm quæ decerent Chriſtianum. In illo ſupplicio mentis doctorem adit, vt eo medico, aut minus acerbè ſæuiret crudele vulnus, aut omnino ſanaretur. Quid ad deſperantis flebiles voces humaniſſimus doctor? Terge, inquit, lacrymas, compone gemitus, egregie iuuenis, non ex vulgaribus medicis aliquem, vt tu forte exiſtimas, Chironem ipſum adiuiſti. Ecce herbam ad cuius tactum gelu illud virginitati eâ facilitate ſoluitur, vt quæ ex virginibus eam contrectarit, illico matrimonij appetitu corripiatur. ſimul his, librum tradit, cui pro titulo Encomia virginitatis. Et ne te, inquit, frons terreat, illum euolue; pudoris hæc facies apponenda fuit operi, & vt à

virginibus legeretur : ſcopus illius eſt ſub hac laruâ, ijs omnibus ſuadere matrimonium, quæ ab illo ſunt auerſæ. Mirum eſt quàm decenter, quàm honeſtè, liber hic lectorem ſuum mouet, & ad generationem inuitat! ſterilium enim virtutum fautor non eſt, ſed fœcundarum pronubus. Neque illud inſinuat ex Euangelio perdurum, Quid imiſerit vxorem
Math. 19. ſuam propter nomen meum centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit. Aut Apoſtoli immitem hanc Theologiam, De virginibus præceptum Domini non habeo. conſilium autem do; qui matrimonio iungit virginem ſuam bene facit, qui non iungit melius facit; beatior autem
1.Cor.7. erit ſi ſic permanſerit ſecundũ meum conſilium. ſed totus in Geneſim pronus mirificè iſtud intonat quod Adamo eiuſque coniugi dictum eſt, Creſcite & multiplicamini & replete

terram. vtiliorem humano generi tractatum nemo vnquam concinnauit. Iste enim liber artem amandi, sed piè docet, gratioso sermone rigidiorum virtutum austeritatem adeo domans, vt ciuiles efficiantur atque tractabiles; futuris sæculis sapientissimè consulit; dumque virgines tam potenter docet incumbere matrimonio, ipsam prouidus author, demeretur posteritatem.

Lætus Adolescens, se absque fascino seuerissimæ virgini, amorem inspirare posse, spe quam doctor fecerat tumens, eam inuisit, librum tradit, virgineo titulo dignum certè quem frigida virgo, neque muneribus patens, aut gratiâ vllâ placabilis, acciperet, legeret, amplecteretur. nec mora, castissimo libro, vt tenuit, figit osculum.

Atque oculis & pectore toto,
Hæret, & interdum gremio fouet,

inſcia virgo,

Inſideat quantus miſeræ Deus, in ſecretum conclaue deinde recepta, breui totum peruoluit; librum iſtum ſolem diceres duratas niues & brumale gelu ſoluentem. Iam torretur hyparcha, recepto in medullas gratiſſimo igne, cuius vel ſcintillas, antea cruore proprio extinxiſſe, toties in votis fuerat, effuſis etiam ad Deum precibus, ne illa coniugatorum incendio permitteretur, quæ nullas in tædas conſentire decreuerat.

Quàm ſubito hyemi ſucceſſit vehementiſſimus ardor! Alia prorſus egreſſa eſt Hyparcha quàm intrauerat; nihil aliud præter ſuum Amaſium cogitans, inquieto, accenſóque vultu, ab obuijs quibuſcumque rogabat, cur tam cito abijſſet ille, quandóque reuerſurus? quod vt ille gaudens reſciuit, adfuit illico, in mutatæ virginis habitu, ore, blandienti-

bus ocellis, non obſcurè aduertens ſui matrimonij certiſſimum augurium. Aliquot poſt dies, cùm vxorem Hyparcham liber ille effeciſſet, ad doctorem ſuum redijt, accepti beneficij non immemor iuuenis officioſiſſimis verbis aſſerens, ſe illi ſuam fœlicitatem debere.

De alia mihi quoque relatum eſt, quæ multos iam annos virum auerſata, cùm in hanc amoris pedicam incauta incidiſſet, ſuam, vt olim illa Iephte filia, virginitatem quoditie flebat, ſe deceptam, ſe calamitoſam dicens, quòd tamdiu ignoraſſet dignitatem matrimonij. Multæ iam, auditâ hac de nuptijs commendatione, pro velo quod dari virginibus mos eſt, flammeum optant; ſponſos magis, quàm ex virtutibus vllam, petunt à Deo: &, quod antea non ſinebat pudor, frequenter illud mulieris cuiuſdam, prolem vehementiſ-

ſimè optantis, in oratione iterant, Domine da mihi liberos alioquin moriar.

Quàm fertilis, inquit Apollonius, horum oratorum eloquentia, qua in dies ſoboleſcit humanum genus! ſic quondam, hominibus vacuum orbem, nouâ progenie referſit famoſus ille, apud Poëtas, cùm ſuâ Pyrrhâ Deucalion, cùm ex Themidis oraculo, magnæ matris oſſibus poſt terga proiectis, tot viros, totque fœminas è ſaxis naſci, quod immani diluuio naufragauerant, vtérque miratus eſt.

Hegeſiam Cyrenaïcum, quòd nimiâ eloquentiâ in huius vitæ calamitates inuectus, plurimos ex auditoribus ſuis ſpontaneo fato è viuis exire feciſſet, ſilentio mulctauit Ptolemæus Rex. quid, ſi extaret adhuc generis noſtri amantiſſimus princeps, daturum putas fœcundiſſimis ſcri-

ptoribus, qui non interire homines ſed concipi adeo cupiunt, & in eum finem, eâ fœlicitate aptant calamos, vt iure generationis præfecti, cadentis, virginum incuriâ, mundi, reparatores à pleríſque vocentur.

Sed dic, Firmiane, quibus argumentis maritalem communionem ingenioſi authores commendant? non ijs inquio, quæ partium ordinatiſſimâ ratione, vim faciunt intellectui; ſed ijs quæ per ſe inania, longâ verborum ſerie atque apparatu, mentem faſcinant, & voluntatem deliniunt: neque enim ſillogiſmis virginitatem dedecorant, ſed laudibus matrimonij, cuius merita ſi ex libris iſtis æſtimas, continuò tu, qui à coniugio alienus, quæres vxorem.

Plurima eorum verba compendio tibi faciam; non omnes omnia, ſed ſinguli aliqua habent, quæ ſi in vnum corpus cogantur, iuris matrimonia-

lis pandectas habebis non ignobiles.

Virginitas, inquiunt, virtus planè admirabilis; in carne enim præter carnem viuere, quid gloriosius, quid altius? illa tamen sublimitas priuato bono militat, non publico, se solam amans, domestico fonti similis, cuius vnda purior, quia secretior, neque illis vsibus seruiens qui fœdare eam possent. coniugium verò, non intactis cettè aquis, fluuiorum instar, pulcherrimo cursu terras fœcundat, viuentia gignit, fouet, ad publicam vtilitatem. Potior virginitas Apostolo teste, non tamen Adamo innocenti imperata, vt quàm puritati conueniens esset coniugatorum status, inde appareret, quod illum, innocentiæ sedes, paradisus admisit.

Audenter quidam. vbi virginitas fœcunda est, inquit, nihil illâ præclarius. sic in Trinitate, prima persona secundam generat, integrum

integri

integri Patris filium. sic Maria simul virgo & Mater pugnantes titulos in se mirabiliter adunat, vt & in terris Christus virgineo concipiatur sinu, & secundus ortus primum illum veluti explicet qui enarrari non potest.

Eâ ratione virginitas prægnans summâ veneratione digna est, seu in Deo, seu in Maria inueniatur; sed imitatores non habet, inquit, nam ad hæc quis idoneus? Restat ergo vt extra Deum & Mariam infructuosa virginitas, langueat necessaria sterilitate. Coniugium contrà, ex se enim ferax, propagatio quædam est operum Dei, fulcimentum nostri generis, funeris solatium, prima lex mundi.

Subtiliùs quod quidam aiunt. Miserandum certè quod Adamus ante peccatum suum continens, non cognouit vxorem suam Euam. sicut enim Sacramenta nouæ legis Deo

filios generant, tales quoque illi sine dubio dedisset, sanctissimorum coniugum innocens amor; nam qui ex ijs liberi suscepti fuissent, ab ipso ortu Deo consecrati, neque, vt nos, peccato veluti quoddam tributum soluentes primitias existentiæ, æquassent parentum dignitatem. Numquid à Sacramentis, quibus filij Dei nominamur & sumus, deduci vmquam potuit sublimior comparatio?

Sed quia iam in statu naturæ prostratæ, ortus ille purissimus non deducitur à parentibus, alijs priuilegijs compensatur iniuria matrimonij, dicente non frustra Apostolo, Sacramentum hoc magnum est in Christo & in Ecclesia. sicut enim spirituale cum Ecclesia coniugium Christi eo fine contrahitur, vt nos meliori vitæ generent, numerosáque prole damna illa resarciantur, quæ cœlo inuexit nefariorum Angelorum de-

fectio, ita & humanum matrimonium, æternæ Dei prædestinationi vtiliter seruit, dum per illud quotidie homines fiunt, qui nisi carnaliter concepti, & ex prima illa origine ad secundam vocati per Christum, cœlestem beatitudinem comparare non possent.

Peto autem, ô Amici, cur in matrimonio ea solum viderunt præclari scriptores, quæ ad illud virginum animos allicerent? cæcitate an industriâ prætermiserunt, iussum Adamo, quia ille constitutus radix generis nostri, nullumque datur absque fœcunditate principium? quod in paradiso coniugium quidem, sed absque copula & liberis, virginitatis maxima commendatio est, quæ in loco illo seruatur, & non perit nisi eiecta. sed an sterilem ideo virginitatem dicas, quia liberos non habet? immo, delicias mentis incorrupta gignit,

famam, quietem; propoſitóque exemplo, ſimilem ſibi in aliorum mentibus ſæpè generans, ſuâ etiam prole gaudet, & cum ipſa immortalis, æterna præmia ſibi pariat, neſcit funera, nouit hæredes. corporali generatione electorum prædeſtinationi illa quidem non ſeruit, ſed nec reproborum damnationi, quorum major eſt numerus.

Quàm indigna, quàm inepta contemplatio, quæ aut falſa videt, aut quæ vera ſunt ita adulterat, vt ad illa hærens pietas, non dubitet modò, ſed erubeſcat! Domos humiles, probrum ſuum exiſtimabat audax illa gens, quæ ad famam ſui nominis tantæ altitudinis molem euehere tentauit, vt ſupra nubes emineret, niſi ſacrilegos artifices, turbato linguæ commercio, ſpes ſuperbi laboris, arſque ſua deſtituiſſet. vltimi quoque æui iſta eſt arrogantia, quæ inuitis

ſuperis aſſurgit: ſuperbificis enim ingenijs, depreſſa videtur communis Theologiæ ſummitas, & niſi Gigantum more, Oſſæ Pelion addant, montes montibus, nomen ſuum iacere, abſcondíque in turba, putant, dolent. quæ major poteſt eſſe fatuitas, quàm terminis verecundioris doctrinæ non contineri; quàm orbes imaginari, alios ab illis quos doctiſſimorum virorum ſolers induſtria ſibi vidit, nobíſque: & ad ambitionis tormentum quaſdam fingere terras, velut ille Alexander, qui diſſerente philoſopho, plures eſſe mundos armis ſuis non domabiles, acerbè fleuit quod vnum occuparet.

Vnde autem, ait Fœlix, nouorum veluti pruritus, in ijs maximè quæ antiquitate ſuâ ſacra ſunt? Non ardua Reſponſio, inquam, ſed vnum hoc memineris, (ô Fœlix) vt ad plurium notitiam, venias; multo eſſe

iucundius & ad famam magis,aliquid inueniſſe, quàm ipſomet tantummodo frui. dulciſſimum certè, glorioſumque Americo quartam orbis partem alijs tribus, quæ præter ſe nullam noſſent, commonſtrauiſſe: cæteri qui poſt illum opulentam terram incoluere; nec æquale nomen apud poſteros meruerunt, eadem ſecando maria, nec illo gaudio ſunt affecti, quod nouæ regionis inuentor ſibi fecerat fœlici inquiſitione, licet conceſſerim illâ lætitiâ perfuſos, quâ carere non potuit manus auara, diuitis ſoli colligendo diuitias. puta idem eſſe de ſcientijs; dulcius eſt inueniſſe quod ſcias, quàm accepiſſe ab alio; arborum quas ſeueris ipſe, poma gratiora ſunt: epulæ quibus manum admoueris, tangente te guſtum acquirent, quem probet lingua, faucéſque ad alienum laborem exquiſitiores cibos faſtidientes; Miraris aliquos eſſe

qui veteri doctrinæ ſua addant commenta: ne tantum ſtupeas, ô Fœlix, guſtum ſuum amant, & niſi ſuis non placatur delicata ingeniorum conſtitutio; hinc eſt quod noua quærunt, vbi noua non ſunt; & irrito labore poſtquam multum ſudauerunt, hoc ſolum conſequantur quod cæteris ſint inſolentiores, loquanturque tumidiùs.

Verba quædam ſplendida adinuenerunt homines iſti, quæ qui ſcit, præſtare ſe exiſtimat ijs omnibus, qui vel negligentiâ, vel contemptu, inaniſſimam loquendi formulam non didicerunt. nihil illis frequentiùs ſententijs illis, quas non inſulſi quidam authores in fabulam vertere, ſanandis vt puto, qui melancholiâ laborant, quibus pro medicina riſus eſt. Metalla, lapillos, quorum ſumma apud auaras gentes opinio, populi quidam, & certè ſapientiùs, flocci

faciunt. suas contemplationes in pretio habeant, si lubet, noui mysteriorum interpretes, nos despicatui habebimus, quicquid elato supercilio apud se mirantur, atque alijs ostentant.

Iam, vt puto, videtis cur mensuram humanam excedere sæculi Genium diximus. eam enim affectu superat, re fastidit; & si ascendere non conceditur, fingit tamen eò se ingenti contemplatione peruenisse, quo numquam prior ætas, longo temporum tractu, improbisque laboribus.

Humana ratio excellentissimum naturæ donum, sed fragile, nec horologijs constantius, quæ ex pondere ad horarum iustitiam non dispensato, nimis festinanter aut lentè suos orbes perficiunt, vel etiam non rarò ex sola aëris mutatione facillimè exerrant. vir fuit, recens est historia, qui cùm in templo Numen supplex

veneraretur, ſubitâ fatuitate correptus eſt. hæc autẽ cauſa. hora erat quâ ſol plurimùm lucet, & tum nitidiſſimos radios, per vitream feneſtram purpureo tinctam colore, vibrabat in homunculi caput, & maximè in Barbam; ille ſubitò ardentem miratus, neque aduertens, vnde illi nouum in pilis ſine detrimento incendium, eo prorſus modo quo Chriſtus transfiguratus eſt, mutatum ſe credidit. cùm ille gloriam ſuam, quâ intumeſcebat non tacuiſſet, omnes qui mente captum ſciebant, nouæ fœlicitati gratulabantur, & vt ſuperbiſſimi delirij iucundior eſſet fabula, ſæpè proſtrati, & manum oculis admouentes, clariſſimum virum rogabant, vt fulgorem ſuum temperaret, ſe enim ferre non poſſe; neque durus auditor orationes illorum faſtidiebat; ſtatim namque vario articulorum motu, & frequenti vultus mu-

tatione, quaſi lucem ſuam illis actionibus abſconderet, miſereri ſe teſtabatur, iubebatque ſurgere eos, qui ſtupentes iacuerant. Ludus hic nemine aduertente in pleriſque locis luditur; quidam enim diuinâ ſe luce perfuſos adeò exiſtimant, vt nihil orbis habeat diuinius aut illuſtrius; abſque illis, atra nox in Eccleſia, & ſi credas altiſſima de ſe concrepantibus, antequam fulſiſſent, mundus indiſtincta mole iacebat, & tenebræ erant ſuper faciem abyſſi.

Quis ferat iſtorum hominum ſuperbiam, qui vbi ſplendidâ inſcitiâ repleuere cerebrum ſuum, oculis, ore, toto vultu, velut quidam transfigurati, radios ſe emittere putant, quorum vim nulla acies ferre poſſit, niſi illorum, qui, quanquam adhuc mortales, beato lumini aſſueuerunt. Et igitur velo aut nube opus eſt doctoribus iſtis, ait Fœlix, vt populo

loquantur, qui abſque dubio niſi claritatem ſuam tolerabilem fecerint, opprimetur à gloriâ.

INQVIETA ÆVI HVIVS ERVDITIO.

QVARTA DISSERTATIO.

SATIS iocati, ad feueriorem materiam conuertimur, & hæc anſa vtiliſſimæ diſſertationis. Bibliotheca erat domi, non in quâ eſſent ad faſtum plura volumina, quàm quæ ſapienti ſufficiant; ſcientíque, librorum ingentem copiam, non minus eruditioni officere, quàm flammæ redundantiam olei, corporíque humano cibos abundantiores; ita igne, carne, doctrinâ, conſentientibus, vt temperantiâ quadam ſeruentur, cuilibetque ex ijs ſæpiſſimè alimenta ſua noceant.

Satis fuerat Apollonio ad ſtudio-

rum commodum, eos collegiſſe authores in quibus pręcipua authoritas, ſcientiæque vt ita dicam, ſeu ſacræ, ſeu prophanæ, principatus. Inter hos reges nullus ex authorum plebe admittebatur; puduerátque, cùm magnis, illos ſcriptores miſcere, qui etiam quandóque in ampliſſimis voluminibus tenues ſunt.

Nullus noſtrum non amabat literas, & ideo libenter in Bibliothecam quiſque conceſſimus. ingreſſis, mox vt Auguſtinum Agatho, qui diu ſiluerat, videt; ex ſanctiſſimi doctoris operibus Tomum, qui prior occurrit, arripit manu. & ille; Diſſertationis, ait, materies gratior erit, ſi non quæſita, ſed obuia. ſunt qui temerè apertâ Virgilij Æneide fortunæ ſuæ futuros euentus ſcrutantur, clariſſimi Poëtæ opus æquè exiſtimantes oraculum, ac miraculum. Sanctiùs Auguſtinum conſulo, nec ſuperſti-

tiosus habebor inuestigatione argumenti, de quo forsitan inter nos, postulatis suffragijs, facilè non conueniret.

Clausis deinde oculis, vt fit, volumine aperto, obiectus est liber primus de ordine, vbi quæ nobis fortuita videntur, præsciri, disponíque sapientissimè à Deo, ipse Augustinus sapienter probat validissimis rationibus. Nec ergo sine ordine, ait Agatho, huius libri occursus, ménsque illud legendi quodcumq; esset, quod primùm ab Augustino exhiberetur. Et verè agnosco prouidentiam: vides Firmiane, vt in isto libro duorum iuuenum qui inordinatè de ipso ordine disputabant, vir sanctus impetum fregerit seuerioribus verbis, nec eos pro discipulis suis agnoscat qui pacem turbant, vt ipso tumultu appareat, quàm possint alijs negotium facere, si magis rixa placuerit,

quàm ipsius veritatis inquisitio. Deus bone ! quantus pacis amator Augustinus ! ecce quod obortis lacrymis ipse, Licentio, Trigetioque : Nolite, obsecro vos, geminare meas miserias; satis mihi sint vulnera mea. si dignus sum quem non negligatis, & si me magistrum libenter vocatis, reddite mihi mercedem, boni estote. immodestis disputationibus se à suis lædi queritur, suasque geminari miserias, quoties schola ipsius altius strepit quàm decet. si quid ab eo didicere turbatiora ingenia, postulat vt mercedem soluant, pacem ipsam: nec se vltra infœlicem velint, tumultuosâ inquisitione veritatis, quæ tranquillis mentibus certiùs lucet, dulciusque innotescit.

Et in hoc præcipue apparet, inquio, Augustini Genius, nullus illo suauior. nam in hæreticos licet vehemens, acer, statim vt cum fidelibus

agit, remiſſus, & ad deiectionem vſque, humilis. Mirum erat in eodem viro tantum animi robur, cùm tanta manſuetudine conueniſſe. de Auguſto ſcripſit aliquis, neminem occidit niſi armatum; ſed de Auguſtino veriùs; nemo enim ſenſit iratum niſi qui aduerſus Eccleſiam arma leuauit, meruítque vulneribus ipſis adduci ad reuerentiam victoris, viriumque, quas non ſatis timuiſſet experimentum.

Quantum diſtat ab illa Auguſtini, ſæculi noſtri inquieta Eruditio! amicos ab hoſtibus non ſecernit. ſiue in alienos agat ſiue in fratres, idem ...nis eſt. in quibuſcumque prælijs, ...humana, turbida, ſui impotens, ...anguinem quærit: nec illi inter Catholicos, exercitandis animis inſtituta certamina placent, niſi etiam, mixtis odijs, inter togas ipſas, quolibet bello atrociora moliatur; niſi ipſa denique cæco impetu omnia audens,

dens, omnia pulſans, aut frangatur, aut frangat.

Iam non eſt fabula bellatricem Mineruam, ex parentis cerebro cum armis natam, ſtatim à partu hoſtes quæſijſſe quos conficeret. ſcientiam enim quæ humanæ mentis fœtus eſt, ab ipſo ortu inquietam hoc ſæculo facit hoſtilis quidam animus, & armorum libido. Nam à pleriſque in lucem edita quid præſtat? quid in noſtri, quæſo, generis gratiam confert? in mente ipſa ferox, cuius operâ concepta eſt, mox vt in lucem prodit, obſtetrice ſeu lingua, ſeu manu pugnas init crudeles, & ſe paci infeſtam, non modò oſtendit, ſed & ſæpè profitetur. Quis neget quod vel cæcis ipſis palam eſt? qui nunc ſacris literis imbuti ſua ſenſa ſcriptis aperiunt, magnâ ex parte non magis librorum authores quàm tempeſtatum, inter eos prope recenſendi

ſunt, qui vtilem ſibi ciuilem diſcordiam exiſtimantes, principum fœdera timent, regnorumque odijs ita fouent fortunam ſuam, vt periculum ſit crudelis opulentiæ, publica quies. prioribus certè ſæculis etiam ſine hoſte ſchola accenſa, pugnax, vehemens, vt quid in aduerſarios poſſet ſubtili argumentatione, in ſeipſam experiretur. ſed non ideo ſeditioſa aut odijs flagrans; ne dum proprijs malis incumbit, vires amittat, inaníque tumultu fremens, ea in peſſimos vſus arma obtundat, quæ maximè in infideles acuenda ſunt. Iam illa propè perijt eruditorum concordia, & ex præliorum ſimulachris veros exercitus fecere homines iſti, quorum ſubtilitate, atque ingenio Chriſtianus orbis laborat.

Sic differentem me, interfatus Marcellinus. Ex ijs eruditis, ait, plurimos noui, qui velut togati quidam

milites, etiam ſub pacis inſignijs, euidentiſſimè probant, ſe eam omnino auerſari; addidítque ſibi monſtrum videri, quod Theologia tot argumẽtis virtutum cauſam apud mortales agens, alumnos tamen ſuos ad modeſtiam non componeret: vnde autem, inquit, Genius iſte, qui acerbitatem ſcientijs ita infudit, vt vix eruditus eſſe queas niſi iracundus & ferox? quo rerum ordine, ſuauiſſimi olim Theologiæ latices, felle velut admixto, haurientem ſcholam adeò amarulentam effecere, vt plurimis vtilior videatur altiſsimarum rerum ignoratio, ſcientiâ illâ quæ animos reddit procellis? ipſis immaniores & turbulentiores.

Vultui meo intentis quotquot aderant, intellexi à me ſolutionem eorum expectari, quæ Marcellinus propoſuerat, nec aliter rogari me paſſus, ſic orſus ſum poſtulato ſilentio.

Ne existimes, ô Marcelline, priscâ illâ suauitate cuius meministi, destitutá esse nostris temporibus Theologiam. quòd multi, qui ad sacrum fontem accedunt, rixosi, queruli, omnibus graues, non ipsius vitium est, sed animorum quibus meliora infesta sunt. Cerne tot, in diuersis locis doctissimos simul, & modestissimos viros, quos sua neque inflat, neque ad insanos fremitus agit, eruditio; & protinus agnosces, non Theologiæ ingenio furiosos reddi quotquot pacem obturbant; sed aliunde mutuari hanc animi ægritudinem, quæ non parum apud plurimos scholam infamat.

An diuisionem quâ vtar, probatum satis, nescio. Aliqui ex temperamento turbidi sunt. haud pauci ex quadam animi superbiâ, maligno certamine gloriam sibi quæsituri, præliantur; plurimi ex odio feruent:

cæteros, occaſio bellis admiſcet, quorum pericula quia non aduertunt non timent. hæc, ſi placet, ordine quo illa propoſui, exequar.

Omnia quidem Aſtra ſpecioſiſſimè micant, ſed non omnia benigno influxu deſiderium ſui faciunt; quædam enim vtiliùs latitant, quàm videntur, nec niſi irata ſe mortalibus exhibent. ſtellæ illæ ſeptem, quas in capite Tauri fulgentes cernimus, pluuias toties creant, quoties redeunt, adeo imbribus natæ, vt ab illis hyades apud Græcos, apud Latinos autem ſucculæ, ceu lutoſæ appellatæ ſint. Malignior multò Caniculæ lux, hæc námque non aquas, ſed incendia generat, ipſi pelago ardorem ſuum ita inſinuans, vt non modò attolli fluctus, ſed concepto quoque igne ebullire ſæpè exiſtimes; quamdiu enim ſydus hoc, in medio cœli centro ſitum, ſolis ipſius vicinitate potentius,

æstum duplicat, intumescit rabidum mare, & spumâ per allisas vndas micante, motuque ingenti, quem vel littora ipsa metuant, ostendit ni recedat inimica lux, se placari non posse.

Ad quid autem hæc de astris querimonia? vt desinas mirari eruditos quandoque viros, eo esse temperamento, à quo frustra pacem speraueris, cùm & faces quædam cœlestes non nisi funestè luceant, atque ortu suo serenum omne disturbent.

Non omnes literati æqualiter apti sunt nutriendo incendio, quod haud secus ac ille bellorum ciuilium ardor, nostram pacem absumit. Maxima pars istorum qui in schola furunt, biliosa est, & ex vultu notasse sæpè mihi voluptas fuit. Nullam frontis esse fidem nimis audacter dixit aliquis; fallit quidem non raró; sed sæpiùs extra fabulam ingenua est, ostendítque seu latens venenum, seu se-

cretas animi dotes, vt neque vitia ſine monitore noxia ſint, nec ſeclusæ virtutes abſque reuerentiâ & honore. Viris iſtis qui ad perniciem publicam eruditi ſunt, plerumque frons ignea, oculi ſcintillarum inſtar micantes, ſermo vehemens, etiam cùm volunt videri ſuauiores.

Modeſtiæ larua tegi aliquando poteſt dirus animus, ſed non diu, quis enim conſtanter perſonam ferre queat? illam citò natura abijcit, vel imprudens vel indignata; vt breuiori impoſturâ, ij omnes decipiantur, quos ars luſerat præclaris initijs: fallor, ſi aliquos ex iſtis, de quibus ſermo eſt, diu placidos vidiſti; ſibi ſtatim redduntur, qui à ſe abierant, & ſimia ſub amictu humano ad numeros ſaltans, direptâ veſte, cito apparet quod eſt, ineptiſſimum animal, hominis ridicula imitatio.

Rarius qui ſanguine copioſi ſunt,

in pacem peccant, publicæ quietis amatores, quia ex ſuæ: tota illa ſanguineorum cohors, conuiuijs, ſocietati, muſicæ nata, ea omnia pro deterrimis habet, quibus delibatur animi quies, aut conſuetudinis amœnitas. ab his nuſquam ferè timendum ſeu audituri, ſeu docturi ad ſcholam accedant; immanes enim motus prohibet iucundiſſimum temperamentum, totuſque naturæ habitus ad harmoniam vergens. Non ita illi quos ſæua bilis acerrimè vrit, ſuo enim ſæpè impares incendio, niſi partem excutiant, indomitum ignem ferre non poſſunt. hinc eſt quòd ſeipſos ſubleuaturi, non plus verba, quàm ſcintillas emittant flammeo ore, Veſuuio, atque Æthnæ, non abſimiles, quibus ideo à naturâ diductus vertex, vt liberior ignis extra cuſtodiam ſuam noceat.

Quid autem de Melancholicis di-

cam? si non exundat humor ille quo atrati, & funere ipso tristiores aliqui efficiuntur, ad sapientiam certè non parum conferet mœstitia illa, quæ nimium effusæ hilaritatis frænum est, cogítque animum nihil velle, aut amplecti sine ratione, & consilio. sed quid crudelius sæuiente melancholiâ, quid stultius? qui sub eâ laborant miseri, suo Saturno digna commenta meditantur, & secretè licet fatui sint, sæpiùs tamen, bacchantium more, cum feritate insaniunt. Ex istorũ numero plurimos videbis, à communioribus placitis abhorrentes, & mœrore ipso solitudinis eò adductos vt potiora non probent. Illud enim vitæ genus, quo à naturâ velut sequester humanitatis, homo aliquis constituitur, portentosas cogitationes menti ingenerat, sæpè etiam crudeles, quas, si in notitiam veniunt & publicè eduntur, iure dixeris, bello-

rum ſemina, non minùs quàm immanis vitæ tetras imagines, ſpectra doloris, inſomnia vigilantium.

Piſcis eſt, Sepiam vocant, qui effuſione atramenti ſe tutatur, nec aliter ſæuit, aut nocet. Quid aliud Melancholicus, qui diro humore libros inficit, candidiorem doctrinam damnans, quia ater ipſe, & contrariorum ſicut difficilis eſt acceſſus, ſic ſpontanea, naturalíſque diſſidentia?

Talem fuiſſe aiunt Acherontium, qui vltimis temporibus emèrgens, cùm ſe ad ſcribendum applicuiſſet, ſæuam adeo doctrinam ſparſit, vt poſſit videri pietatis terricula, & ad deſperationem pia quædam, atque religioſa inuitatio. ſed quid de illius ingenio queror, ſcriptiſque feralibus? à mœſtiſſimo authore, quem & ira exaſperauerat, ne quid ad triſtitiam deeſſet, nihil expectandum ſuauius. Quid enim atra bilis è cala-

mo fluens, furoríque admixta, ſcribere poſſet ad conſolationem mortalium? Nomen viro aptè impoſitum, Acherontius, nam apud Poëtas Acheron in opaco ſpecu genitus, ex natalium conditione ſolem diu auerſatus eſt, ab ipſo tandem Ioue malè multatus, quòd Titanes in ſuperos rebellantes auxilio iuuiſſet. Et hic author obſcuro loco editus, tardè etiam in lucem prodijt, ea in abdito arma fabricatus, quæ commodiora multò hæreticis, quàm Catholicæ pietati. Neque illi hoc ignorant; & ſæpius ſublatâ ſpe, in ſuæ ſectæ gratiam contorquendi ſuperioris æui ſcriptores, ad Neotericum authorem tanquam tractabiliorem cõfugiunt; licet enim cum illis fœdus non fecerit, facillimè tamen conciliatur, & odium eiurat. Quid hoc?

Flectere ſi nequeo ſuperos, acheronta mouebo.

Multa in hæc dicere properabam, immensus enim campus, sed incogitantem gratissima quæstio suspendit. Et hoc quidem, ait Marcellinus, mirum est, ô Firmiane, inueniri sæpissimè in eodem cerebro sapientiam, sic enim & Theologiam vocamus, vnà cum, non ausim dicere, dicam tamen, fatuitate. Quæ enim major stultitia, quàm aduersus suos insolescere, sumere arma, non quibus Ecclesia vincat, finesque imperij sui proferat, sed quibus debilitetur, cædatur, ipsisque inimicis exhibeat, acerbi, nec cito transituri doloris, gratissimum spectaculum?

Non plus viginti fermè annis, prodijt liber, quâ authoris mente nescio, à quo qui imbelles ex aduersarijs, nec in suarum partium libris edocti, passim arma petebant quibus pietatem oppugnarent. tanta mala non aduerterat incautus scriptor,

dumque paſſioni ſuæ plus æquo indulget, & ſpecie pietatis ſanctiſſimorum ordinum leues defectus, vel exponit imprudenter, vel attollit inſyncerâ, verboſâque Eloquentiâ, hoc ab æquiſſimo lectore nolens obtinuit, vt crederetur, vel hoſtis occultus Ecclesiæ, vel furioſus vtique filius qui matrem laceraret. hic liber non multò poſt latiſſimè venenum ſuum ſparſit, cauentibus hæreticis, vt citò linguis omnibus loqueretur, totque interpretes haberet, quot ſufficerent ad hoſtium ſatietatem, quibus mala noſtra, niſi orbem ipſum impleant, & extra omne remedium ſint, non placent.

Nec ſolus hic inquietus author; ante illum multi ſimilia peccauere, nec defuerunt poſtea qui imitarentur, pari ſupplicio mox affecti; hoc ſemper agente prouidentiâ, vt qui inconſultè ſcribunt, pietatémque inoffi-

ciosâ charitate, quoquo modo dedecorant, nominis sui infamiâ laborent. Et his annumerandi sunt, qui non modò scholam, sed, quod flendum multo magis est, plebem ipsam turbant durissimis quæstionibus: videntur enim pacem inuidere multitudini, quæ tantorum dogmatum non capax, statim vt audit, agitatur acerrimè, motuque suo tam diras futurorum imagines sibi exsuscitat, vt quandóque desperet. Peto igitur, Firmiane, quî fit vt diuinorum scientia in eodem cerebro maneat, in quo tanta fatuitas, quoque vinculo tam dissimilia vniantur, vt sapientia dici possit stultitiæ contubernalis?

Non minus iucundæ quàm seriæ propositioni sic ego. Regia domus Regémne solùm admittit? ô Marcelline, an cum eo etiam infimæ sortis homines, Agasones, pistores, coquos? Et quidem admittit omnes, respon-

dit Marcellinus, illósque etiam non excludet qui stipem petunt, si cuilibet intranti ianua patet, nec custodes pro officio suo sunt rigidi. Sed quid inde ô Firmiane? quid inde, aio, & hoc dixi, vt scias posse sub eodem tecto cum abiectissimâ fortunâ maiestatem inueniri, neque mirum esse si quandóque sapientia, & quæ illi aduersaria est fatuitas, in eodem cerebro contineatur.

Spatium illud quod multa ambit corpora, locum communem vocant Philosophi, singularem verò istud, quod cuiusque rei corpus ita circumscribit, vt mensuram eius non excedat. Vtrumque in cerebro aduertere est, ô Marcelline, est enim illa pars aliquando contrariorum quidem receptaculum, sed diuersa claustra obtinent, in tam lata domo, quæ naturâ non conueniunt; sicut enim iudicium anteriorem tenet sedem, me-

moria posteriorem, sic mihi persuaserim, diuersis partibus idem cerebrum aliquando ita variè affici, vt sapientiæ locus sit, nec excludatur amentia.

Planiùs dicam; iudicium, memoriáque non ijsdem affectionibus cerebri vires suas explicant; illud quippe in sicco lucet nitidiùs, fœliciusque disponit quæ agenda sunt: hæc in molliori rerum imagines nullo negotio accipit, & in vsum suum facile mouet: sicut enim ad solem quædam arbores lętiori fronde vire scunt, aliæ marcent, vtraque facultas non eodem gaudet temperamento; & ideo fermè pro miraculo habenda est illa constitutio cerebri, quâ in magnis quibusdam viris, rationi tam commoda sedes est, vt splendorem suum facillimè effundat, ordinandis actionibus, nec memoriæ deterior locus, vt imaginibus suis intenta, sine labore

labore quas velit nouas accipiat, aut euocet quas acceperit, fortè iam quod dicturus sum vides. Da hominem cui desit illa capitis conformatio quæ sapientes facit, datâ alterâ quæ memores: quia, vt diximus, Theologia est rerum diuinarum sapientia, fieri poterit, vt idem homo eodem tempore & sapiat, & desipiat; sapiet enim si doctus est earum rerum perceptione quibus instruitur ratio; desipiet autem illâ parte cerebri, quæ prudentiam excludit, nec apta est consilijs. hinc, ô Marcelline, turbulentissima eruditio, quæ cùm multa nouerit, effundit malè, cæciorque ipsâ Poëtarum fortunâ diuitias suas temerè spargit, quæ vt plurimùm accipientibus nocent.

Populus fuit qui Causidicos nollet admittere, cùm milites pateretur; scriberétque Imperatori, se ab impolitis, armatisque, minus timere, quàm

ab ijs qui diſcorde eloquentiâ ipſas leges turbarent. Quæ enim ſpes fœlicitatis, vbi ius alio iure indiget, vt ſe ab oratoribus expediat, ſuoſque interpretes illo ſupplicio damnet, quod meriti ſunt? pacatius certè vitam noſtram duceremus, ô Marcelline, in caſtris ipſis vbi tympanorum, tubarumque vehemens ſonus, quietem ſomnolentioribus excutit, quàm inter iſtos imprudentiſſimæ pietatis Theologos, qui ex Euangelio nihil fidelius, perverſè licet, didicere, quàm verbum iſtud, Non veni pacem mittere ſed gladium, veni enim ſeparare patrem à filio, nurum à ſocru, & inimici hominis domeſtici eius.

Reſpice quæ fuit Gallia antequam eruditi iſti, ſuis clamoribus impleſſent aëra, & ad arma vocaſſent, non eos tantùm qui ſcholæ prælijs initiati iuſtæ militiæ nomen dederunt, ſed & imperitam multitudinem. Num-

quam fœlicior nobis ſtatus, quàm cum ſub pacatiſſimis ingenijs, ſchola ſibi conſtans, vno impetu, & quaſi teſtudine factâ in hoſtes irruebat, at nunc diſtractis viribus languet exercitus Eccleſiæ, ipsáque nos, ſtultitiæ noſtræ admonet, aduerſariorũ exultans, &, proh dolor! propè minax inſolentia: Quo vos, ô noui doctores? quis in orbe Catholico diſputationis acerrimæ fructus? Quis ciuilium finis armorum, quæ nec ipſe ſummus Pontifex à furentium manibus excutit, fulguratione, tonitru, ipsâ denique iaculatione Anathematis quod vel impij timeant? ſed non aduerto me abſentibus loqui. Ignoſçite ô Amici, talis eſt, non amantium ſolùm, ſed & ſæpè indignantium ardor, vt, ſi homines abſint, ſaxa potiùs ipſa ſuis queſtibus oneret, quàm ſilentium cuſtodiat.

Et mirabar te, ait Marcellinus,

non auditaris tuos ſenſus aperire, vtilémque turbidis mentibus ſermonem apud eos habere qui tecum ſentiunt: ſed te iratum vidiſſe iuuat, iuuat, ô Firmiane, vt ſi aliquando plus quàm decet æſtuamus, illud ipſum in alijs excuſes, cuius exemplum feciſti.

Sed timeo ne te longius à propoſito auerterim. Aliquos ex temperamento moleſtos eſſe oſtendiſti; iam proderit, te diſſerente, audire, quid de alijs ſentias, qui ideo tantùm acerbi ſunt, quòd vaſanâ eruditione, prælijſque noxioſiſſimis ſibi nomen facere arbitrantur. verum eſt, inquio, neque enim aliâ victimâ, famam ſibi non propitiam, placari poſſe autumant, quàm ſi illi pacem immolent.

Illud aliquando miratus ſum, olim Romæ nobiles quaſdam fœminas meretricijs amoribus maculaſſe ſuam

ſtirpem, non voluptate aliquâ ductas, ſed timore, ne ſi amaſios non haberent, deformes haberentur. Argumentum enim pulchritudinis eſt, viris placere; neque tanti pretij, apud ſtultas mulieres, contempta aut ſolitaria caſtitas, ac forma proſtituta. pari genio aguntur qui famam ſibi comparare geſtiunt, pacis publicæ, ſuæque virtutis iacturâ; clari enim cùm eſſe non poſſint niſi turbidi, nocere potiùs eligunt, quàm latere ignobiles atque innoxios; & templorum incendio, velut Heroſtratus ille, hiſtoriam ipſam ſollicitant, vt peſſimum nomen, cuius memoria omni odio, omnibus legibus damnanda eſt, ad poſteros tranſeat.

Erricum Sueciæ Regem arte magicâ notiorem, quàm nobilitate aut imperio, pileum habuiſſe ferunt, quo ad arbitrium geſtantis variè moto, optatus ventus ſtatim aſpirabat, tor-

pens licet aër, neque aptus nauigijs, ipsis etiam auibus adimeret vsum pennarum. Ille ne vnicus pileus qui ventos ciet? immo plures hodie inuenias, absque carminibus tempestatem eò inducentes, vbi tranquillitas diuturnior sperabatur, quia sanctior, neque fas illam, quam Christus Ecclesiæ suæ largitus est, pacem turbare. tot certè pilei ventosi, quot turbidi apud nos doctores inueniuntur, qui procellosâ subtilitate turbas faciunt, seque famosos arbitrantur, dummodo miseris mortalibus nimbos moueant, & pericula ministrent.

Quàm tetra vox illius Imperatoris, qui suum principatum ob hoc ignobilem dicebat, quòd fœlix, nec insigni aliquâ clade notabilis, quemadmodum illorũ quos celebres apud posteros facit, aut cæsus patriæ exercitus, aut theatrum subito casu in subiectam plebem corruens, aut pu-

blicum incendium. Magna certè gloria, ſui ſæculi tranquillitatem ſuſtuliſſe, & inter eos cenſeri, ordinis Eccleſiaſtici gladiatores, qui obuium quemque ad certamen productis libellis prouocant, neque vnquam ſine ſpatha, & clypeo conſpiciuntur. Sed an putas eruditos iſtos, qui cæteris vehementius loquuntur atque frequentius, cæteris etiam doctrina aut ingenio antecellere? dolia majorem ſonitum edunt ſi inania, pleno vaſe nihil ſurdius: & hoc argumentum ſcias tenuiſſimæ doctrinæ, vbique loqui, vbique iactare doctrinã ſuam. Non frequenter oracula vocalià ſunt, patientiâ emendum eſt, quodcumque rogata emiſerint. viris parcior lingua, fœminis continua ferè loquacitas, ex diſparitate ſcilicet ingenij, quòd cum viris conſtantius ſit, & ſolidius, ſine labore ſeipſo fruitur, nec in ſolatium leuitatis, viam

facit ſecretis cogitationibus, vt in verba erumpant.

Iſta ſermonis perpetuitas, quam in pluribus videtis, indigna eſt homine Theologo, ſacer enim eſt & pro oraculo habetur, neque viris licet, quæſitis diſputationibus rixas ſerere, more mulierum quæ verboſæ & procaces, ſi proprijs focis iurgia deſint maritorum patientiâ aut imperio, fores egreſſæ, hoſtem quærunt, & faciunt.

His immorabar cùm nunciatum eſt adeſſe Primeſium poſtulantem an ingredi liceret, & noſtrâ conſuetudine frui. placuit inuitis eum intrare; neque enim poterat honeſtè dimitti amicus grauis, & etiam inter mutos contentioſus. vt vidimus de more accedentem cum ſuo libro, Miſerum me, inquit Fœlix voce demiſsâ, Primeſius iſte ex ſciolis eſt, qui ſpinoſis quæſtionibus aures dilacerant, &

litigiosâ garrulitate eos etiam torquent, quos humanitatis gratiâ conueniunt; abessem vtinam, illo aduentante pax nostra certissimè perit, velis, nolis, pugnandum est. Tum Apollonius in cuius ædibus morabamur, Salue Primesi, fortunate accedis, iam enim longâ verborum serie lassati, omnes silebamus: verùm te conspecto torpor ille mentis excussus est, redijt vigor, & iterum placet loqui, te præsente enim non deerit gratissimæ collocutionis materies. Subrisit ille, & codice ostenso, quem præ manibus habebat, ait silentium esse haud posse, vbi egregius liber admitteretur; addidítque, ea in isto volumine contineri, ex quibus argumentum conuersationis sumere vellet. cui iucundissimè Apollonius. Bibliothecæ, inquit, meæ iniuriam facis, Primesi, ergo tot libri, quos hîc cernis, suorum autho-

rum nominibus conſpicui, neque tantùm argumenti varietate, ſed & rerum pondere, & copiá inſignes, ad colloquium vnum non ſufficient? Sed dic quæſo, quis iſte liber quem tantopere attollis? Illene qui tibi in vrbe moranti, comes eſſe ſolet indiuiduus, itineris etiam tui, cùm carpento, aut equo veheris, aſſecla, & vitæ ruſticæ, quoties faſtiditâ vrbe & negotiorum motu, in villam ſecedis, maximum ſolatium, de quo tibi frequens ſermo? ah! ipſemet; ex integumento, ex formâ, & maximè quia frequenti manuũ attrectatione propè tritus eſt, agnoſco authorem tuum; præceptorem tuum; qui Gallico idiomate, cultiſſimâ phraſi, adeo placuit amœnis ingenijs, vt paſſim in aulâ, & in Gynæceo dicerent, tot lepôrum authorem verè eſſe ſuſpiciendum; neque ab eo timendam, in rebus fidei, ambiguitatem aliquam,

aut perfidiam, qui tam venuſtè loqueretur.

Ad hæc iam non ridens Primeſſius, tono grandi, vultuque ad modeſtiam & grauitatem non ſine animi dolore compoſito, vt his tegeretur acerbitas mentis, doctrinæque tenuitas. Ita eſt Apolloni, nihil omnino metuendum ab iſto authore; non ideo certè quia diſertus, & comptulus; nam quis neſciat hæreticos aliquando fuiſſe eloquentes, & verborum lenocinio apud incautum vulgus, potentiſſimos? ſed quia morum integritate, notiſſimus, & naſcentis Eccleſiæ dogmata adeò callet, vt ea ab ipſis Apoſtolis, non ab illorum ſucceſſoribus didiciſſe videatur: neque enim, vt plerique, in ſcholæ recentioris verba, & magiſtrorum fidem cæcâ facilitate aut reuerentiâ iurat; riuos pertæſus quales hodie fluunt apud vos, ad elapſa olim ſæcula to-

tum animum applicuit, vt ſcrutaretur quid lateret in fontibus.

Mirum eſt quanta eruit ex veterum Patrum apothecis ſagaciſſimus vir, fœlici diligentiâ & labore; ſuo certè libro noctem abſtulit, quæ grauis mundo incubabat, nec minori luce poterat ſolui. præclariſſimum, opus vernaculo ſermone ideo editum, vt bonum, quod paucorum eſſe optarat, auara & latina quorumdam hominum pietas, fiat Gallicâ largitione communius.

Noui authoris immodicâ laude læſus Agatho, neque diutiùs ferens ſcholam contemni; Pugnaturus intraſti, inquit, Primeſi, ad hoc enim veniſſe te, comes liber oſtendit, nec obſcurè prælium petis; dabitur. Ecce me paratum congredi, ſed quia tu prior ad pugnam vocas iniquitate ſermonis, legem accipe, cuius beneficio, apud prouocatos eſt armorum

delectus. Ex plurimis quæſtionibus vnam ſeligam, ſed vt neuter longis ambagibus, ſeu verum eludat, ſeu ignorantiam ſuam obuelet, argumentis procedamus; ſic enim Diuus Thomas, vt fugacis aduerſarij multiplices aſtus arctiſſimâ rationis lege, ad iuſti certaminis formam cogeret; nam prioris æui ſententijs; authorum citationibus, quorum ſenſa neque patent ſæpiſſimè, neque cum alijs conueniunt quibus eàdem debetur reuerentia, nulla vis infertur intellectui; & in iſto certamine, non ille propemodum vincit, qui doctior, aut verior, ſed qui memoriâ, aut laqueis fœlicior eſt.

Non expectato prælij ordine attonitus miles, primum neceſſario rubore, mox pallore oris, diuerſiſſimos animi motus indicauit, timoríque admixtam in ſubito caſu, ex ignorantiæ conſcientiâ, verecundiam. ne

tamen metuere crederetur, acutiori voce consternationem animi obducere sæpè tentatus, sæpè etiam hæsit, vt scires hominem, suis in castris audacissimum, & vincere confisum notissimis armis, ad ignota tela pauere.

Suus tantum liber, sua veterum Patrum excerpta viro placebant; vrgentéque Agathone vt ratione procederet, in Thomam ipsum debacchatus, qui viam cæteris præiuerat, modumque sacris disputationibus adhibuerat ex Philosophorum præscripto, ea dixit quæ audisse dolor animi fuit, auriumque cruciamentum.

Sanctus iste, inquit, suâ eruditione minus profuit Ecclesiæ, quàm obfuit. quæ ad religionem pertinent, authoritate probantur, non scholæ altercatione, aut argutijs. Quid mihi Thomam memoras, quid sequaces illius? tutiùs multò illos consulere

authores, qui Apoſtolorum æuo vicini, maturè ſatis nati ſunt vt recentem adhuc pietatem amplexarentur, viderentque in adoleſcente Eccleſia religionis noſtræ primitias. Melius illorum placitis, quàm ſcolaſticâ concertatione ad verum itur. an fortè exiſtimas periclitari fidem ſine argumentis, aut aculeatâ illa Philoſophorum ac Theologorum calliditate? imprudenter Ariſtoteles inter Chriſtianos admiſſus eſt, non tantùm vt Catechumenus, ſed vt magiſter, & propè, cur enim non dicam? Iudex ſacrorum. quàm verò infœliciter Diuus Thomas Athenis Hyeroſolymam implicauit, merſit; vtriuſque vrbis dogmata adeo confundens, vt neſcias, magiſne à Chriſto didicerit ſimplicitatem Euangelij, quàm à Philoſopho ſubtilitatem diſputationis, & in ipsâ pietate, vbi vrgetur acriùs, peruicaciam.

An qui ante illum extiterunt, aberrauere? quia nondum ille litigandi viam tradiderat, vt doctrina sacra forensis propemodum efficeretur, & ex ipsâ lucis accessione, non raro etiam tenebricosa? sicut enim, si plures in eumdem locum faces inferas, quot lumina, tot vmbras habebis, tenues quidem, sed multas; ita ex disputantium varijs subtilitatibus vix vna eruitur veritas, sæpissiméque accidit, vt illa scholasticorum manus, rationum diuersitate, multiplices tenebras mysterijs offundat. Satius certè legere priscos authores, & ab ijs credenda petere, quàm pijs Diui Thomæ tricis vti, quas qui fastidiunt, aut etiam ignorant, sinceriores sunt æstimandi. habemus in isto volumine illustriora Diui Augustini testimonia, quibus obscura iamdiu veritas mirificè illucescit. placetne audire aliqua, quæ ingenti contro-
uersiæ

uersiæ finem faciunt. Non in multam quæstionem, sensum suum trahit vir doctissimus. quid credendum, paucissimis verbis indicat.

Hæc Primesius, cui Agatho risu seuero. Pudeat, Primesi, Bucerum agnouisse quanta Diuus Thomas pręstiterit Ecclesiæ Catholicæ egregijs laboribus; te autem ignorare. In hoc, homo hæreticus multò te Religiosior, quòd sanctissimi viri doctrinam demirans, illam vocat propugnaculum Ecclesiæ, fateturque in eâ tamquam in publico quodam armamentario, illa omnia inueniri, quæ apud cæteros authores vel nimis diducta, euanescunt prolixitate sermonis; vel infinitis propè operibus sparsa, nisi in vnum corpus coëant, vix reperiuntur, vbi vrgens bellum lenta arma non postulat, neque vim illam obtinent quæ vnitis dat victoriam.

An in culpâ Diuus Thomas quòd

militantis Ecclesiæ legiones formauerit, quòd ordinatissima ratione lumen monstrauerit ipsâ ratione illustrius, nempe argumentis, quod iam reuelatione patebat; velut ille Ioannes, qui tantum lucerna ardens, & lucens, solem tamen ostendit? Quem te dicam, Primesi, qui doles Thomæ eruditione omnes à fide alienos in eas contrahi angustias, vt necessario fateantur se non homines, si fideles esse abnuerint; quia quicquid à summo doctore proponitur tanquam dogma Ecclesiæ, adeo rationi cognatum ostenditur, vt illud non admisisse, illam quoque respuisse sit?

Sed dic quæso: si ille regem demeretur, qui fulciendæ potestati tumultuariè legit milites, & confuso apparatu arma ministrat; quomodo ille nocens qui ipsam aciem componit, qui sub suis signis legiones prudentiâ, clamoribus, authoritate continet,

in mediâ etiam pace vſum armorum docens, ne tyronum inexperto marte nutet exercitus vbi bellum ingruerit?

Veteres patres multa inueniſſe quibus religio non modòſe tutatur, ſed fœliciter quoque in ipſas hoſtium turmas irruit, quis, oro, dubitat Primeſi? plura fortè concedam, quàm à me ſperes. ſi doctrinæ ſubſtantiam ſpectas, non modum, quicquid hodierna ſchola ambitiosè promit, prior ætas habuit, in ipſo rerum initio copioſa, & ſapiens; nihil niſi vetus apud ſtudioſos naſcitur; totum ingenium hominis exhauſit priſcorum authorum diligentia, ac ſtudium, quacumque imus, ducimur. Sed fatearis neceſſe eſt, Primeſi, Diuum Thomam eâ prudentiâ digeſſiſſe quæ à patribus acceperat, vt iam vſus ſit facilior, & ratio ipſa ordinatior. Quis autem dubitet validiorem eſſe rationem, iuſtâ

partium ſuárum collocatione, cùm fortior vtique ſit exercitus vbi ad animos & vires ordo accedit? non ille prior deprehendit aurum, qui prior ſignauit, vt ex metallo pecunia fieret, ſed modum inuenit, quo eſſet multo vtilius, & pretioſius æſtimaretur. Eſto, Diuus Thomas nihil aliud ſcripſerit, quàm quod ab antiquis Patribus mutuatus eſt; aurum certè cælauit, quòd priùs infectum quaſi iacebat, licet ſcolaſtici aliqui ante illum extiterint, additíſque figuris, meliori arte effecit commodius.

Catholicum te eſſe piè credo, Primeſi; ſed vnde hoc, vt hæreticorum more Thomam reſpuas, qui ſummorum Pontificum oraculo declaratus eſt tot edidiſſe miracula, quot ſcripſit articulos, eaque attigiſſe perſpicaciſſimo ingenio, quæ meruerunt, vt doctor doctorum & ſcholæ Angelus diceretur? Non majori ſupercilio

quàm tu, Caluinus aut Lutherus Thomam contempsit; dic, & illum monachum fuisse, nec à monacho aliquid præclarum debere expectari; oblitus ipse eiusdem fuisse instituti penè eos omnes qui prioribus sæculis Ecclesiam Dei nobilitauere ingentibus scriptis, & famâ studiorum. Verùm, Primesi, ne me tibi seuerum dicas, dabo gratiam; non odisti Thomam, sed times; & gnarus quanta vis argumentorum sit ad dissoluendas rationes, quæ verborum apparatu & sententijs se explicant, ad notum tibi librum ex more deflectis, & certamen detrectas.

Modus iste agendi quem tuis partibus commodiorem iudicasti, quemque proponis, iamdiu, ab eruditis proscriptus est, ijsque relictus qui minoribus studijs dederunt animum, & quibusdam citationibus, quæ iam apud vulgus tritæ sunt, tuentur, com-

mendantque doctrinam ſuam. ſic iam mulieres; libros enim eiuſmodi, veſtro certè beneficio, habent, & ex Latino patres Gallicos, quos legere, illis eſt cæca voluptas, citare verò, audacia animi, atque oris impudentia.

Tuus tibi ſit liber, Primeſi, authorem nouimus: cuius fidei ſit; quâ ad ſuum ſenſum arte inuitos plerumque patres compellat, non ignoramus: quid taceat, quid detorqueat, quid etiam venuſtiſſimus interpres de ſuo addat, oculati ſciunt; & iam à pleriſque quos nouitas penè mouerat, irridetur quæ fuerat priùs periculoſa faſcinatio.

Ita differente Agathone, non ſe regebat Primeſius; modò auerſa facie damnabat quæ dicebantur; modò in terram ſpuens totum pectus exhauriebat, vt quàm abiectè de ſcholâ ſentiret, Agathonem non lateret; &

interdum, quasi veritas ipsa conficeretur, extensis in cœlum manibus, quia loqui non sinebatur, acerbè silens, proclamabat ad vindictam. vt tandem fari concessum est, totus in iniurias fuit, eâ mentis atrocitate quæ etiam vultum mutaret; Gallum Indicum diceres, qui oblatâ purpurâ liuens, demissasque in humum alas minaciter rotans, ita ridiculè accenditur, & gyros agit, vt cum pueris timorem, viris tantummodo risum moueat. postquam impetu plura eructauit quàm benè conceperat mente, salutantibus, nec ressalutatis cæteris turbidè se eripuit, optatâque absentiâ pacem nobis reddidit quam abstulerat.

Ex illo articulo, respirare omnes visi sunt, & cœpere palam mirari pietatis istius Genium, quæ criminis loco sanctis ipsis obijcit vtilissimam doctrinam, dignitatémque eorum

violat, quia viam, quam ratio monstrat, neque Religio refugit, ipsi ingressi, cæteris quoque vt rectiorem, & securiorem proposuere. Magna mihi inde oritur suspicio, inquit Fœlix, eas opiniones errori, vt ita dicam, collactaneas, quæ illud improbant, quod hæreticorum versipellis astutia damnare consueuit. Audisti fabulam, lupos aliquando eâ conditione pacem cum ouibus inire voluisse, vt canes scilicet à se amouerent quos habebant ad custodiam. Isti qui castrenses Theologos nimis acres esse queruntur, fœderumque osores, ouili videntur insidiari; cur enim, si gregi tantopere fauent, cur, inquam, metuunt, culpant, amicos latratus, vtilemque ouibus vehementiam?

Scholasticos certè Catholicæ Religioni noxios esse nemo dicet, nisi qui optabit eam potentioribus destitui armis, & laboriosâ victoriâ pro-

pulſare hoſtes fidei. amicos dic qui eadem quæ tu, caſtra obtinent, & ſub ijſdem vexillis militant, ego certè puros non credam qui auxilia reſpuent, laceſſéntque iniurijs illas acies quas aduerſarij non plus odere quàm tremunt.

Scholæ maxima laus, hæreticis eſſe odio; ex hoc enim vtilem protegendæ veritati quis non videat? conuitia inimicorum triumphum ex illis nobiliorem arguunt; nemo impunè vincit, ſemper enim datur in agentem actio, debilis licet, vt cedentium ſit aliqua vindicta, & impreſſi dedecoris ſolatium. Miramur quòd proſtrata, ſed nondum extincta hæreſis ſcholæ obtrectat? fieri aliter non poteſt: in ardentem focum aquam inijce, crepitabit iratus ignis, & perfuſus, inſultabit vndæ victrici. ſed acerbum valde, ex noſtris inueniri aliquos, qui ſcholæ infenſi, Thomæ-

que, cuius ope animoſior eſt atque pugnacior, cum aduerſarijs ſentiunt. Verùm hoc ſuperbiæ familiare eſſe intelligo, illud omne vituperare quod metuit, & in fugæ pretextum quaſdam fingere cauſas, quæ etiam robur aliquod animi, & excelſitatem non peſſimè adumbrant.

Sed iam, ô Firmiane, ſolue auditu- ris quod vltrò illis pollicitus es. plurimos ex odio turbidos eſſe dixiſti, & literarias procellas excitare in Eccleſia. quo autem modo? nam vſque eò illos matrem optimam odiſſe, vt quietam eſſe nolint, nullus, qui offenſæ placidus interpres erit, credet. tum ego, Debitorem me non abnuo, ô Felix, qui fui promiſſor, & te exactore, æquum eſt, proferre promptiorem ſolutionem, ſed altiùs quàm putas quæſtio illa petenda eſt.

Contrariorum eamdem eſſe rationem non obſcurè docet Philoſo-

phia. quod amor, hoc & odium, non vi minore, si datur spes, tentat; si facultas, exequitur. quid non præstat dilecto amor? quid non inuenit in commendationem ipsius? quid in eo non excusat, si aut forma illiberalis, aut mores à virtute deficiunt? quicquid in vultu amati aut ingenio peccauit natura, iudice amore absoluitur, dignumque etiam censetur, ne quid infamiæ supersit, cohonestari Panegyrica laudatione. Amor lucis instar, venustatem ijs omnibus confert, in quæ effunditur, nec nisi bona collaturus, aut ostensurus, emergit; nocens nunquam, doleat licet, & contemptus incandescat.

Eo prorsus modo odium furit, quo amor beneficus est & gratus. quid enim in hoste deprehendit ille qui concepto odio aduritur, quòd non statim despiciat, & condemnet? leuissimi defectus eo arbitro cruces me-

que, cuius ope animoſior eſt atque pugnacior, cum aduerſarijs ſentiunt. Verùm hoc ſuperbiæ familiare eſſe intelligo, illud omne vituperare quod metuit, & in fugæ pretextum quaſdam fingere cauſas, quæ etiam robur aliquod animi, & excelſitatem non peſſimè adumbrant.

Sed iam, ô Firmiane, ſolue auditoris quod vltrò illis pollicitus es. plurimos ex odio turbidos eſſe dixiſti, & literarias procellas excitare in Eccleſia. quo autem modo? nam vſque eò illos matrem optimam odiſſe, vt quietam eſſe nolint, nullus, qui offenſæ placidus interpres erit, credet. tum ego, Debitorem me non abnuo, ô Felix, qui fui promiſſor, & te exactore, æquum eſt, proferre promptiorem ſolutionem, ſed altiùs quàm putas quæſtio illa petenda eſt.

Contrariorum eamdem eſſe rationem non obſcurè docet Philoſo-

phia. quod amor, hoc & odium, non vi minore, si datur spes, tentat; si facultas, exequitur. quid non præstat dilecto amor? quid non inuenit in commendationem ipsius? quid in eo non excusat, si aut forma illiberalis, aut mores à virtute deficiunt? quicquid in vultu amati aut ingenio peccauit natura, iudice amore absoluitur, dignumque etiam censetur, ne quid infamiæ supersit, cohonestari Panegyrica laudatione. Amor lucis instar, venustatem ijs omnibus confert, in quæ effunditur, nec nisi bona collaturus, aut ostensurus, emergit; nocens nunquam, doleat licet, & contemptus incandescat.

Eo prorsus modo odium furit, quo amor beneficus est & gratus. quid enim in hoste deprehendit ille qui concepto odio aduritur, quòd non statim despiciat, & condemnet? leuissimi defectus eo arbitro cruces me-

que, cuius ope animoſior eſt atque pugnacior, cum aduerſarijs ſentiunt. Verùm hoc ſuperbiæ familiare eſſe intelligo, illud omne vituperare quod metuit, & in fugæ pretextum quaſdam fingere cauſas, quæ etiam robur aliquod animi, & excelſitatem non peſſimè adumbrant.

Sed iam, ô Firmiane, ſolue audituris quod vltrò illis pollicitus es. plurimos ex odio turbidos eſſe dixiſti, & literarias procellas excitare in Eccleſia. quo autem modo? nam vſque eò illos matrem optimam odiſſe, vt quietam eſſe nolint, nullus, qui offenſæ placidus interpres erit, credet. tum ego, Debitorem me non abnuo, ô Felix, qui fui promiſſor, & te exactore, æquum eſt, proferre promptiorem ſolutionem, ſed altiùs quàm putas quæſtio illa petenda eſt.

Contrariorum eamdem eſſe rationem non obſcurè docet Philoſo-

phia. quod amor, hoc & odium, non vi minore, ſi datur ſpes, tentat; ſi facultas, exequitur. quid non præſtat dilecto amor? quid non inuenit in commendationem ipſius? quid in eo non excuſat, ſi aut forma illiberalis, aut mores à virtute deficiunt? quicquid in vultu amati aut ingenio peccauit natura, iudice amore abſoluitur, dignumque etiam cenſetur, ne quid infamiæ ſuperſit, cohoneſtari Panegyrica laudatione. Amor lucis inſtar, venuſtatem ijs omnibus confert, in quæ effunditur, nec niſi bona collaturus, aut oſtenſurus, emergit; nocens nunquam, doleat licet, & contemptus incandeſcat.

Eo prorſus modo odium furit, quo amor beneficus eſt & gratus. quid enim in hoſte deprehendit ille qui concepto odio aduritur, quòd non ſtatim deſpiciat, & condemnet? leuiſſimi defectus eo arbitro cruces me-

rent; ſapientia apud illum æſtimatur fatuitas nec ipſo rerum ſucceſſu, & publicâ famâ crimen eluit. perſonata prauitas, creditur eſſe quælibet ſeuerior virtus; pietas hoſte inſpectore ſcelerata eſt.

Acerrimi odij non vetus exemplum proponam. Nouiſti eos qui à ſalute nomen ſortiti, præclariſſimis actionibus grandem titulum æquant, & per totum orbem Ieſuferi, Barbara vox, vera tamen, per tot inter-iacentia maria intrepidi vectores, Ieſum deferunt, vt nulla pars mundi, obſtante licet æſtu, aut æterna ſub polis hyeme, Saluatorem ignoret?

Proprium hoc habet virtus, vt vel ſequaces faciat vel aduerſarios, & quia non cuilibet datur illud aſſequi, quod ſupremum eſt, hinc fit ſæpiſſimè, vt irritis laboribus, non plus fatigata quàm exaſperata ambitio, fœlicioribus ſtudijs maledicat, illâmque

ſcientiam damnet quam ſuprà ſe eminere gemens agnoſcit.

Illa eruditorum ſocietas quæ in bonum generis humani ſata, tanto ingeniorum, tanto virtutum profectu vbique diffundit doctrinam ſuam, nitidiſſimâ luce velut aſtrum quoddam nubes exciuit; quibus cùm tegi nequeat, moleſtatur tamen, inter aſſurgentes vapores pulcherrimum curſum peragens; illi namque ab ortu negatum eſt, beneficam eſſe ſine inuidiâ & hoſtibus. Nec vulgare odium aut placabile; quicquid illa erudiendæ plebi examinatius rectiuſque protulerit, cauillationibus ſubiacet, & malignâ aduerſariorum ſubtilitate, fit ſcandalum audientis, & culpa docentis.

Vt dogmata quædam ſapientiſſima non admitterentur, ſatis fuit apud plurimos, illi Societati placuiſſe; & quia veterũ placitis adhærebat, nun-

quam exturbanda nouitate, factum est ex necessitate consortij, vt etiam cum illa oppugnaretur doctrina vetus. Ita ex personarum odio conceptum est bellum istud opinionum, quæ antea cùm dissentirent, pacem tamen non turbabant, seque inuicem patiebantur, velut in mixto, sapientis naturæ legibus, coercita nec sibi permissa elementa modum seruant; quo sanitas animalium non tantum optima, sed etiam sæpissimè diuturna est.

Plurimos esse, qui ex odio suam eruditionem acuunt, si non creditis; extra omnem doctrinam de societate istâ sermonem cum illis habete, & quid intus lateat, quo fonte deriuetur subtilitas quæ in recentis Theologiæ defensionem tam altè crepat, statim patebit. ad inimicum nomen exæstuat ira, nullâ prudentiâ, nullâ arte domabilis; quicquid in buccam

venerit, quaſi in parte pietatis eſſet innocentiam ſordidare, in immerentes effunditur, neque vnquam major cenſetur gloria, quàm cùm plura in dedecus notæ pietatis inuenta ſunt.

Caſtus armor feruet quidem, ſed nuſquam illius cæcum aut medullas depaſcens incendium; dolore, inſaniâ, agnoſcitur infamis cupido, telum ex vulnere. ardor quoque ille qui non in ſcholâ tantum, ſed in priuatis plurimorum colloquijs inſolenter adeò emicat, nimis certè atrox, vt religioſus credatur. Charitas vrit ſuauiter, & quia ipſa etiam ſine fumo, quiſquis ad tactum illius igneſcit, ſimiliter innoxius eſt, nec vicinitate ſuâ aliquem lædit, aut decolorat. Credibile ne eſt eos non flagrare odio, qui doctrinæ ſuæ calumniam ita intexuere, vt ab irâ & liuore argumenta eorum expedire omnino nequeas, ſi ſecernere iſta velis, de vtriſ-

que, diſtractâ causâ, faciliùs rectiuſque iudicaturus?

Ea arte ſculptor aliquis ſtatuam Mineruæ effinxit, vt in ipsâ Deâ artificis vultus emineret, quem manere neceſſe erat niſi totum ſignum ſolueretur. Non alio modo libri quidam concinnati ſunt; cùm enim in gratiam opinionum quibus æger mundus laborat, videantur compoſiti, inter nouitatis axiomata, ſuam quoque figuram opifex calumnia oſtentat, neque ſinit in Theologico opere plus latere iniurias, quàm litem ipſam. Atrociora ne ſcripſiſſent authores iſti in optimi inſtituti ſectatores, ſacerdotio, doctrinâ per totum orbem, tabeſcat licet inuidia, conſpicuos, ſi Lutherus aptaſſet calamos, illudque atramentum miniſtraſſet, quo ille candorem Eccleſiæ, & ſibi exoſi Pontificatus dignitatem labefactare conatus eſt.

Nihil præclarius dici poterat in laudem puellæ illius militaris quæ Rege, ſed non imperante in Galliâ Carolo ſeptimo, Anglos fugauit, quàm quòd ex illis vnus conſcientiâ cogente effatus eſt; virginem ſcilicet digniſſimam quæ apud poſteros omni encomio celebraretur, ea enim geſſiſſe, quæ viri fortiores ſtuperent, & deſperatæ patriæ priſtinam gloriam reſtituiſſe. Verùm non omninò fuiſſe abſque ſcelere, quia inter hoſtes Angliæ nata, pro illis etiam feliciſſimè pugnauerat. Quid non mortalia pectora cogit, immanis rabies odij? quia Gallicum aërem hauſit naſcens, puella; & adulta, Britannicas fudit acies, in crimine eſt, ijſdem iudicibus qui eam damnauerunt, reuerenda, niſi natalium innocens ſcelus, ream feciſſet, armorumque fœlicitas. Galliam non oderint Angli, furor in Ioannam quieſcet, & pyræ loco thronus

ſtruetur, vnde illa ſine ardore fulgeat.

Quædam datur doctrina, quæ ideo tantum plurimis odioſa eſt, quia in honore apud illam ſocietatem, quàm liuor improbus, & alienæ famæ obtrectatrix ſuperbia ferre non poteſt. aliud doceant quàm ſolent, ij in quos ſæuit inuidia, illico, tanquam nouâ luce obortâ, applaudetur illi opinioni quam abiecerint: ſcio multos non eo animo ſentire quæ ſentiunt, ipſámque doctrinam, ſæpè licet in hoc quoque decipiantur, ex merito ſuo, non ex profeſſorum ſtatu damnare, aut amplecti. ſed non omnes qui inſano fremitu infeſti ſunt, eâ ſinceritate peccant, & plurimis exciderunt verba quibus acerbitas animi deteregetur.

Illud addam: non omnia prælia odium facit, frequenter enim conflat exercitus ſolius gloriæ cupido, ſed

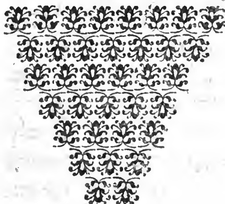
non diu ſola inter dimicantes digna cenſetur periculis emi, & vitæ impendio. Poſt accepta vtrimque vulnera, ſurgit odium, & pulsâ quæ priùs ad arma vocauerat famâ, rabies ſola attenditur, & fundendi ſanguinis ſæua voluptas. Sæpè fit etiam inter Theologos diſſentientes, vt à gloriâ incipiat diſputatio; ſed in conflictu quis neget aliquando accendi animos, & ea concipere odia quæ æterna ſunt? Ideone ambitio minor, quia non de imperio, ſed de ſcientiæ palma agitur, & in togâ pugnat, & ſæuit?

Reſtat vt de ijs aliquid dicamus qui ex ocaſione inquieti ſunt, ſed quia iam longiùs ſermo progreſſus eſt, ad compendium verba conferam. Naues maximæ in medio pelago, velut immotæ videntur, & niſi vrgeat dira tempeſtas, habent pondus ſuum pro anchoris; non ſic minuta nauigia, ad quemlibet enim vndarum impetum

deprimuntur aut ſaliunt, & modicō vento ſcapha in periculum mittitur, quia deeſt illi, quæ triremes fundat, grauitas. Idem exiſtima de faciliori-bûs ingenijs. pondere carent, & ideo illis quà ſpirat ventus, aut inclinat vnda, curſus eſt. exigua ſaxa, & in aquam decidẽtes herbas torrens abri-pit, rupes manent. Miráris turbidio-ra ingenia leuibus animis, nec mali-gnis tamen, contuliſſe ſuum impe-tum? hoc neceſſitatis eſt, non iudi-cij. quoſdam inuenias equos ſarcina-rios, qui ita nati ſunt vt ſi gregatim incedendum eſt, nunquam priores gradum faciant, ad quodlibet iter, ſi ducem dederis, parati & faciles. Et il-lud inter homines videbis; plures námque inueniuntur, quos exem-plum non natura inquietos facit, cæ-teri quieſcant, ipſi quoque paci ſtu-debunt; da anteſignanum, & præ-uios commilitones, ſequentur vltrò,

& etiam ſæuient, ne à furentibus exprobretur illis, pax ſua.

Satis meo iudicio de turbulentis hominibus; & ſol ipſe cadens monet nos iam multum temporis effluxiſſe ex quo in Apollonij ædes ſucceſſimus. Multum ſalue, Apolloni, diu eſt quod patientiam tuam defatigamus, & iam ipſe tu, datâ prior ſalute, incommodos nec aduertentes amicos caſtigare debuiſti. Ille ſolitâ comitate ad cœnam inuitatos cùm retinere non poſſet, ad remotiores vſque fores comitatus, cùm oſculis dimiſit.

GYNOMACHIA, SIVE MVLIERVM CVM THEOLOGIS conflictus.

QVINTA DISSERTATIO.

VLA tumultuante, ſeceſſerat in villam ſuam amicus noſter Artemius, ſpecie quidem leuandæ infirmitatis ex aëris mutatione, reuera vt otio frueretur; & periculoſæ negotiorum adminiſtrationi ſubtraheret aſſuetum vtilioribus curis animum. Neque ſqualida, & fouendo apta mœrori ſolitudo quam petierat, vir honeſtis voluptatibus æque ac paci natus: eâ quippe rerum amœnitate conſpicua erat, quæ captiuo & exuli, poſt

abcissas spes, damnatámque fortunam, placere potuisset.

Ex modico colle, liber in porrectissimos campos, serpentémque per diuersos errores fluuium, prospectus, domum commendabat, inter vineta & frondosas vlmos non inuidiosè surgentem, verùm ex forma, nec vulgari, nec superba, & ex munditie, quæ vbique pari honore fulgebat, Senatore, & Philosopho dignam. præcipuis partibus, quarum in interiori ædificio potior cura est, parca manu cum auro, marmor additum; vt inter artis delicias non periret modestiæ decus, sobriæque & sibi imperantis fortunæ verecundia. Parietes ad corporum sanitatem, stramento nexili, à summo ad imum vestiti, aulæis additis, etiam venustè abscondebant suam rusticitatem; nec deterior reliqua supellex, cuius Domini esset, & quàm sapienter cul-

ti, ipſo rerum nitore teſtabatur.

In ſingulis fere cubiculis, pictorum famâ illuſtrium Tabulæ plures, operoſa manu elaboratæ: nulla tamen ex illis eam æquabat quæ in triclinio cernebatur, Troianum excidium ita ob oculos ponens, vt ardere domos mox caſuræ vrbis putares: Creuſam circumfuſa flamma corripi, dum in fuga hæret & flagrantes gemmas deſerere, non ſatis ſuſtinet mulier in ipſo vitæ diſcrimine ambitioſa. Priamum, Hecubam, virgines regias, ad cadentis regni conſpectum, dolere ſimul & iraſci, artifex manus fecerat; inter militem & flammam, pauere, fugere, in incerto fati attonitum vulgus: feſtinare Æneam, vix ab incendio vindicantem onus ſuum, patrem & deos. Neque ſæuiens ignis totam tabulam implebat. vltimis prælijs locum ſuum reliquerat pictor, vt quid poſſet militaris deſperatio,

& pereuntium extrema vis, ſuo penicillo exprimeret. Nihil in illa armorum confuſione æquè oculos morabatur, ac Diademate inſignis, cum ſuâ mulierum manu Penteſilea, effuſis in tergum crinibus, ſtricto ferro, & ad ignis nocturni ſplendorem micante, nudatis ad cubitum vſque lacertis, in viriles copias eo furore, eo ſucceſſu irruens, vt multi ſub ſpumantis equi veſtigijs, obſcœnè premerentur.

Seceſſionis ſuæ comitem me voluerat, cum noſtro Marcellino Artemius: nec inuiti, oblato otio, pacem habuimus cum libris, vt aliquot dierum interpoſita vacatione, iucundior nobis eſſet futurus labor, ſtudiorumque repetita diligentia. In illis tamen remiſſionibus ſemper aliquid vtile, & ad eruditionem ſpectans, vt inter gratiſſimos flores, optimi quoque fructus carperentur

ad nutrimentum animorum.

Contigit aliquando, vt dies imbribus fœdus, manere nos cogeret in triclinio: cumque ſatis multa, ex occaſione turbidi cœli, de aëris paſſionibus, agitata vtrimque fuiſſent: obiecta tabula, vbi tot viri mulierum manu cadebant, ad artis primùm, quæ propè oculos falleret, admirationem, mox ad hiſtoriam ſermonem deflexit. Et certè, ait Artemius, benè eſt, quòd apud pictores tantum & poëtas fœminæ fortiores ſunt viris. Quis, putas humanarum rerum ſtatus eſſet, ſi vero robore præualerent, quæ etiam ex hoc vanæ ſunt, quòd in fabulis & in artificum tela militant? Multò ante Virgilius quàm iſte pictor hanc nobis iniuriam fecit, vt in Amazone, infirmior ſexus viros ſterneret. fortaſſis ne Liuia Auguſti in Æneide deſideraret de ſexu ſuo encomium: & ne regnantis fœminæ

ambitioni, omnino deeſſet poëſis, tot Imperatorem demerita verſibus, qui ab eo ampliſſimam mercedem obtinuerunt. Sed an exiſtimas militares vnquam fœminas fuiſſe, quæ ita bellis ſtuderent, vt ad penſum eſſent ineptæ, & adeo viros aſpernarentur, vt vocatos ſemel in anno, exturbarent finibus ſuis poſtquam matres effeciſſent? aliquas inueniri, quarum tanta ſit continentia, vt virorum vultus ferre nequeant, facile conceſſerim: Sed in hanc animi corporíſque caſtitatem conſenſiſſe tot mulieres, vt maritos toto ferè anno odiſſent, quis credat, niſi qui eminentiſſimam virtutem inter vulgares animi dotes, quæ totius regionis eſſe poſſint, retulerit, neque ſatis conceperit mente, quàm arduum ſit, in numeroſa plebe de pudicitia conſilium?

His dictis quid ſentirem ſcire voluit Artemius: vocatámque vxorem

blandè iussit accedere, illud enim iam tractari, quod à litteratis, nihil læsa sexus modestia excipere mulier posset: tum ego. Sua cuique laus ex merito reddenda est, nec ideo inter fabulas numeranda fortitudo, quia in debiliori sexu enituit. vbicumque est virtus, virilis est; & sæpè in fœminis stupenda patrauit, vt eo miraculo vanitatem illam maceraret, quâ nos viri existimamus, virtutem quidem, extra nos, gratiosam esse posse, at non generosam, magna audentem, neque dignam timeri.

Verè extiterunt Amazones, eo robore, ea pudicitia inclytæ quæ vix apud nos fidem inuenit; quidquid enim magnum, prioribus sæculis à natura ostensum est, nisi & oculis nostris subijciatur, ipsa sui narratione, suspicionem immeritam facit, difficilésque ad accipiendam veritatem animos, qui nisi solitis & com-

muni lege fluentibus non credunt. Non apud Poëtas tantum, Pentesileam inuenies; etiam in historijs pugnat & vincit. Phryges cogit sperare, fundit Græcos, victoriam librat, & tandem Achillis telo pulcherrimè cadit, vt scias bellatricem Reginam, vinci nisi ab inuicto non potuisse. hæc propè Tanaim & Thermodoontem fluuios Thronum recepit ex materna successione: mox, vt fortior ætas bello aptam fecit, regendóque exercitui, ita fœmineis legionibus, & prudentia militari potens, vt timeretur à regibus.

Neque in Asia tantum, mulieres sine viris imperauerunt; Aphrica quoque suas dominas habuit. Numquam fœlicius Regnata, quàm illorum dominatu, quas Lybias appellauere. Nullas nunc extare Amazones, quæ suam Regionem armis tueantur, virósque sic fastidiant, prorsus crediderim,

quidquid dicant de fluuio, qui ad nostram vsque ætatem illarum nomine est celebris.

Fœmineæ Reipublicæ pulcherrimam imaginem in Gallia nostra vidi. Palatium ingens in sui sexus commendationem, extruxit nuper Princeps mulier, ea domus castitate vt nec viros in lapide admiserit: nullæ enim nisi mulierum statuæ vastissimam ædem exornant. Major pars ex Plutarchi fide ad memoriam gestorum suorum spectatores ita reuocat, vt arbitrentur se legere quod intuentur in signis. Sacra tamen historia suas dedit, quæ inter profanas, religiosos oculos morantur sanctiori majestate. Nec præterita virgo illa Aurelianensis, quæ victrix, à prostratis tandem Anglis capta, ab ijsdem igni tradita est, vt in ea Galliæ fatum & Triumphus arderet. An non regionis Amazonum veluti figura est inclyta do-

mus, vbi tot absque maritis fœminæ conspiciuntur, & in qua sculptoris crimen fuisset viros fingere?

Hæc non sine risu Elpis audiuit, sic vocabatur Artemij vxor, sed Marcellino asserente, nostro quoque sæculo mulieres inueniri quæ prælijs gaudent, & ad arma fortissimos quosque prouocant; Quæsiuit illa, vnde earum genus, & quæ cœli pars generoso influxu fœmineis pectoribus virilem animum insereret?

Non dissitæ, inquit Marcellinus, regionis miracula hæc sunt, apud nos geruntur quæ referam. Iam Gallia Amazones suas habet, quæ ad tubam magis quàm ad Cytharam mouentur, & viris animosiores pericula quærunt, quibus suam famam commendent; & frequenter licet corruant mulieres istæ, prælijs tamen atrocioribus mixtas videbis, vultu incenso, minacibus oculis ipsóque

clamore terribiles, vt si fortiori manu in pugna cadendum, hoc saltem deiectis infœlicium armorum solatium sit, victoriæ pæanem præmaturis vocibus occupauisse. Sed quid? suspensos video animos vestros? Ænigma soluam. Mulieres de Theologia cum nostris Theologis certant; imparia certè arma, verumtamen non rarò collata; vt iam doctores non pudeat, cùm lapicidis & tonsoribus congredi, quando cum fœminis intercedit de doctrinæ palma, disceptatio.

Permitte, Elpi, quid de tuo sexu sentiam, coram te dicere; non ad hoc vos mulieres natura formauit, vt sublimiora scientiarum secreta nosceretis. Altior Parnasso Theologiæ summitas, & si in illam eniti vobis liceret, aliquis tamen Apollo sacro vertici præficeretur, ne Musarum concentus ab harmonia cito deflecteret,

cteret, quæ ſemper præcentore viro conſtantior eſt; dociles, non doctrices Camœnas Poëtæ fecere, inclytis licet parentibus natas, Ioue & Memoria, vt fœminæ ſui modeſtiam ſexus, etiam ex fabulis diſcerent.

Vobis conceditur acus, lana, ſpeculum, nec non adſcititij capilli, ſi vobis propria deſit cæſaries, peplum, cothurnus, totus denique mundus muliebris, qui formam auget aut turpitudinem celat; ijs vtimini, & ſi vos ad majora vocat animus, his addici non ſuſtinens, illos peruoluite libros, quos capere queat mens fœminea: verſus legite, nam & fabulis ſcatent, & ad cantum accedunt. Neque vobis hiſtoria prohibetur, quæ fallendis horis aptiſſima eſt, & iucundè veritatem menti infundit. ſi placent arma, etiam bellis miſcemini, ſed otioſæ, & præteritorum certaminum ęquæ iudices, ſtatuite, quid quiſque

virorum illorum, qui mundo dum viuerent, pacem inuiderunt, de posteritate meruerit. Parum est quòd historici sententiam vestram expectant? & eos habete libros, qui ita de diuinis sunt, vt meminerint authores se plebi loqui; quæ cùm multa scire debeat, plura tamen fœliciter ignorare ita notum est, vt si neges, experientia ipsa reclamet,& quotidianum penè miserorum naufragium, qui altiori doctrinæ, velut oceano, crediti, cùm enatare non possent, perierunt.

Erubescebat Elpis, se tamen non perstringi rata, probauit Marcellini de mulieribus iudicium, suauiter rogans, vt illas in gratiam matris leniori sermone prosequeretur, sine quibus nec vir esset.

Artemius qui literatrices fœminas sciret ceruicosas esse,& viris suis graues, iam remissiorem Marcellinum

vetuit, contemplatione ſuæ vxoris, ea tacere quæ dicenda prorſus eſſent. & adhuc eo ſilente, Quid cunctaris, inquit, profutura nobis eloqui. Non ex ijs mulieribus, Elpis eſt quæ virorum munera vſurpant. Sine maritum breuiter laudare vxorem ſuam; ſolidæ pietati ſtudet, ita in templo frequens, vt familiæ curam non deſerat, quæ in muliere non minima ſapientiæ pars eſt. audire ſcit & exequi placida mente quæcumque iubentur, & etiam, quod in plurimis fruſtra optaueris, tacere. non ex impudicitia ſolum, fœminis perire frontem, ſed etiam ex inepta librorum, qui ſexum ſuperant, euolutione, probè nouit vxor mea; & vt ſcias quantum ab ijs diſtet, quæ audacia ſua non minus ſibi quàm litteris contumelioſæ ſunt, oblatos à pluribus libros ita non legit, vt etiam ab authorum nominibus abſtinuerit. Ne igitur time, in

eas inuehi mulieres, quas gaudebit traduci Elpis, & de quibus numquam ſatis dicetur, quòd fatuæ ſunt.

Securior ergo, ait Marcellinus, ſermonem proſequar, & celeberrimi certaminis promam cauſas, arma, ſucceſſus. Scire enim iuuat quibus tubis otioſæ primùm mulieres, à ſpeculo ad arma accitæ ſint, quibus auxilijs pugnent, & quis tandem belli exitus maneat ſuperbas & contumaces.

Quædam noſtro ſæculo, hæreſes non dicam, opiniones eruperunt, turbandis ingenijs aptiſſimæ, & ex eo ſolum placituræ, quòd inſolitæ ſunt & acres; portentorum inſtar, quæ licet ſpectatores ſuos terrentia, non ſine quadam oculorum voluptate conſpiciuntur. ea eſt enim natura hominis, vt conſueta paruipendat, & laborantem potiùs ſolem miretur, quia non frequenter deficit,

quàm eumdem vultu ſolito effundentem in terras, ſplendorem ſuum.

Da infantem quem ſeruata naturæ lege, omnibus abſolutum membris, prægnans mater effuderit, nemo accurret; da monſtroſum & bicipitem, ad videndum quod nolis eſſe, fiet concurſus; & ſoluta pecunia, ſi aliter fores non patent, emet vnuſquiſque horrorem ſuum. Sic eſſe puta de iſtis opinionibus, quas nuper ortas, plurimi, quod certè mereris, tremuerunt ſimul & amplexati ſunt; fidem enim illis adhibere, pauor eſt mentis, & miſerrimæ gloriæ quædam ſpecies, quæ reluctantes animos ad id trahit quod formidant.

Minima tamen Galliarum pars, periculoſis obſcuríſque ſententijs dedit ſuffragium ſuum: Nam quid ſentire deberet à veteris notæ doctoribus admonita plebs, ita faſtidiuit recentes, vt eos non parùm ſuſpicione

ſua infamauerit. Acceſſit concionatorum zelus, audáxque pietas, quibus coërcita multitudo, in ijs manſit opinionibus quæ ſecuriores multò alijs, etiam mentes tranquillant, Quid ad hoc, nouorum dogmatum aſſertores? nihil tutius viſum, quàm mulieres ſubſidiarias aduocare, vt quod argumentis illi non poterant, id loquacitate efficeret ſexus numquam minus tacens, quàm cùm ea fari iubetur, quæ omnino non capit.

Quid miraris, Artemi, & quid tu, Elpi, frontem obducis? iſta eſt. ſpargendis in incauto vulgo de Religione opinionibus, mulieres aptiores ſunt viris. Nam quis eas amabit lædere ſi ipſæ lædant? quis ex ignorantia reas Epiſcopo ſiſtet? quis ſilere imperabit? vel tandem, confuſas adiget ad ſuæ imbecillitatis confeſſionem? apud viros reuerentia certè eſt ſexus illius, cui debent quòd nati ſunt, & vt ſin-

ceriusloquar, viri penè omnes in eas proni, Philogynia laborant. Quænam ergo ſubtilior ars, quàm ijs euulgandam opinionem tradere, quas ne viri offendant, prohibet inſitus amor, & naturæ ipſius malignitas?

Muliebre ingenium vulpi ſimile eſt; non fortitudine pollet, ſed induſtria, & ideo in quibuſdam regnis, vbi viri ſummam rerum tenent, ſi qua apud exteras gentes eſt obeunda legatio, cõmittitur fœminis quæ arte præſtant; quæ natura duce fingere doctæ, negotiorum præſtigijs vtiliter abhibentur, & commoda, pleriſque rebus, animi ſeu imbecillitate, ſeu verſutia, repulſam patientiùs ferunt.

Ad diſſeminandas de Theologia terribiles ſententias, ſolerter mulieres in Apoſtolos ſunt mutatæ: quæ etſi, præ inſcitia, varijs linguis non loquantur, vernacula tamen vnica id efficiunt, vt in totam Galliam ſo-

nus exeat, quo orbem repleri maximè optarent, qui ſe mitti à Deo arbitrantur, vt omnia inuertant.

Inter Diui Pauli notiſſimos perſecutores, inueniuntur & fœminæ Religioſæ quæ zelo altaris Domini, ferre non poterant Saluatoris Euangelium, adeo deceptæ vt crederent ſe Moſi inofficioſas, niſi Chriſtum ipſum tollerent. Clamoſum animal mulier, & ſuo tinnitu ita replens aëra, vt, quando vellet, tonantem Apoſtolum plures audire non poſſent: nec enim, ſicuti ranæ, quæ ad imperium Cæſaris conticuiſſe dicuntur, ſexus hic ſilet, cùm ſe audiri iubet Deus; tumultum duplicat ſi prohibeas, ex vetito clamoſior.

Simon Magus ſuam Helenam adiutricem erroris nonne habuit, quæ per domos leni ſuſurru venenum auribus infundebat, quod ille publico ſermone propinabat audacius? plu-

res verò, non vnam, secum ducere solitus erat Nicolaus quidam Antiochenus, id in sua secta optans, quòd in fama aduerterat, ore multiplici, quodcumque sciri vult, spargente: & Psaphonis instar suos Psitacos caueâ emittens, qui repetitis vocibus edocti quid deberent garrire, vbique clamabant acceptum Deo virum, veritatis assertorem, Prophetam. Quid autem Marcion? Prodromam mulierem habuit, quæ Romam venturum multò ante annunciaret, & ignoti adhuc hominis faceret desiderium; ea subtilitate vsa, qua & olim Heliogabalus, qui Romanos, præmissa imagine vultus sui, voluit ex pictoris commendatione, amare & mirari principem suum.

Montanus ditissimas fascinauit Priscam & Maximillam, quæ lingua simul & opibus iuuabant inepta de Spiritu sancto dogmata. Arrius non

priùs orbem decepit quàm fœminam principem, cuius authoritas tormentis bellicis vehementior, ea vi pulsauit Ecclesiam Dei, quâ plurimi ex Catholicis ceciderunt.

Pete nunc, cur nouæ opinionis seminatores, Persarum more, sine fœminis non pugnant? verborum prælijs multùm equidem seruiunt; nam odia facillimè miscent. vox non citò illas destituit, sicuti viros, ipsisque sortitæ sunt ceruicem duriorem. Augent deinde mulieres sua præsentia numerum, qui in prælijs maximum causæ momentum est, & fortitudinis adeò speciem habet, vt antequam constet non multùm posse, semper multùm timeatur.

Eo consilio aduocatæ sunt mulieres, quas vt faciliùs ad bellum buccinatores accenderent, ijsdem suaserunt, nisi succurreret pius sexus ac misericors, interituram breui ger-

manam illam Theologiam, quam ſub veritatis imagine hoſtes oppugnant. Promouendo negotio non pauci ex viris per domos propè ſingulas miſſi, qui grandibus verbis, reluctantes primùm fœminas vrgerent, vt relicto ſtamine, colo, cæteríſque, quorum ad muliebres artes vſus eſt, cito feſtinarent ad arma, & ſuo impetu retunderent ſcholam audacem, ſuis argumentis vincere adeò ſolitam, vt ab ea iuſtè timendum, niſi ſolueretur, proteruitate, numero, & præſertim clamoribus. Conſenſum elicuit tandem diſertorum, ſuſpirantiùmque hominum vox ſæpè iterata. Mulieres caſtrametatæ, componuntur ad certamen, aptant gladios; & nihil iam præter arma meditantes, inconſultis plerumque viris, ſe & caput ſuum clariſſimo bello deuouent. Nulla in delectu legionum, ſeu conditionis, ſeu ætatis habita ratio: quot-

quot voluere, militiæ nomen dederunt, non nobiles magis quam ignobiles; maritatę, cum viduis, pulla veste, scholæ saniori funestos exitus minantibus; heræ, pedissequæ; adolescentulæ, anus: nec ex prudentia visum vno loco consistere militares turmas: effundũtur passim, per vrbes, per agros; dumque nobili prælio illustrior pars, vel in aulâ, vel in optimatum ædibus digladiatur; altera in officinis, sordidiori pugnâ, obscuros hostes aggreditur, aut in nundinis certat.

Quis autem non stupeat generosi sexus ingenium, solertiam? signa sua habent mulieres istæ, non Aquilas, non Lilia, non Turres, sed alia quædam quibus secernuntur ab hostibus, &, vbi opus est, vndelibet conuenientes, citissimè agglomerantur, Quæ autem signa? libri quidam recentiorum in sublime elati, & suprà

cæteros authores opininum nouitate conſpicui, diſperſas aduocant, & in vnum corpus cogunt. Neque minus quàm apud Romanos, templum exercitus vocatur, locus ille, vbi ſigna figuntur & fulgent, tanta eſt enim librorum iſtorum apud pugnaces fœminas reuerentia, vt pro altaribus habeant.

Ex his etiam didicêre aliud quàm cæteræ loqui; ne ex ſermonis conſortio temerè turbis miſceantur, cum quibus nulla pax intercedit. Igitur & illas conſtantiſſimè fugiunt, niſi de doctrina habenda ſit diſputatio, & ſpes detur victoriæ.

Sæpè etiam ab illis Theologi noſtri ad pugnam compulſi ſunt, & neſcio qua animi deiectione, ſe viros obliti, ignobili bello ſuſtinuerunt traduci famam ſuam. Memini me cum in Allobrogum Regione eſſem, Aquilam vidiſſe, quæ cùm fame ex-

timulata canem occidisset, odore prædæ accitos coruos, picas, miluos, auesque cæteras quæ cadaueribus pascuntur, ità despiciebat, vt vociferantes circa se bestias, & accedere metuentes, ipsa, placidè suâ victoria potiens, nec solùm aspiceret. Ecquid aliud hoc, quàm Theologorum exprobratio; qui tumultum muliebrem ira sua dignum existimantes, aliter ineptissimum murmur excipiunt quàm risu aut silentio?

Sedandis apibus, quæ inter se non minima aliquando odia exercent, facillimum remedium est.

Hi motus animorum atque hæc certamina tanta,
Pulueris exigui iactu compressa quiescent.

Hac arte turbantur bellicosæ, ponunt iras, & ad alueos suos redeunt. Numquid ipse armatur Apiarius, qui muscas certare prohibet, mellificio

certè nobis commodas, at non rixa, aut prælijs? non ſemper mulieres incumbunt floribus, delicatæ: ſæpè acres tumultuantur, pugnant, ſæuiunt; Qua ratione Theologus mentem reddet furioſis? ita ſe gerat vt dum in eas ſapienter inuehitur, nemo illum exiſtimet ſe miſcuiſſe abiectiſſimo certamini. quaſi ludens turbet magis iam confuſas, ſtridentes, aculeis non plus in aliorum perniciem inſtructas, quàm in ſuam, & imperio magis quàm diſputatione, cogat ad illud opus redire cui natæ ſunt. Non enim inutilia vſibus humanis animalia, ſi mellita non armata, & ad familiæ bonum mouentur.

Ex Ariſtotele accepimus, quoſdam reperiri in extremis Indorum finibus lapides, quorum arcana vis illud efficit, vt quicumque illos aſpexerit, ilicò raptus & anhelans obmuteſcat, ex ijſque caſu inuentis, Admirationis

templum iubente Alexandro constructum fuisse, quod nemo nisi mutus & stupens spectare posset. Quotquot numen adoraturi fanum intrabant, ab ipso limine attoniti, elingues, non priùs sermonis vsum recuperabant, quàm in silentij remedium, obductis palpebris, aut pallio caput amicti, domo illa excessissent. Nulla apud nos eiusmodi saxa, quibus obiectis retundi possit, mulierum de Theologia disputantium importuna loquacitas; & in ipso certè admirationis delubro verbosæ existerent, si staret adhuc ædes illa, cuius intuitu, viri magis, vt existimo, quàm fœminæ tacebant. Vna ergo silentij spes, si semper loqui sinantur, quæ numquam satis iudicio suo; ipso enim verborum perpetuo cursu, lassabitur sexus ille, qui ex ratione & reuerentia dignioris tacere nequit. At non semper loqui permittes, si
cum

cum illo disputationem ineas, quæ non minus silentio quàm verbis constat; vt ordine quodam iustitiæ, & alterna veluti patientiâ, respondentis fiat auditor, ille ipse, cui aggrediendi concessa est facultas.

Vbi rupes concauæ & reddēdæ voci idoneæ sunt, Echo prouocata iterat sonos, & vltima verba victrix concipit, ne prior videatur conticuisse. Sapienter verò, hanc olim fuisse puellam Poëtæ finxerunt, quæ cùm ardenter amaret, non redamata, morbo contabescens, ita in saxum conuersa est, vt tamen adhuc lacessita loqueretur; nec ante sileret, quondam fœmina, quàm ille, qui ad colloquium verbosam inuitasset. Vis vt sileat Echo, tu sile, & tacentem cito habebis: vbi sola est, non fatur, relinque illam sibi: Et ex hoc agnosce, quantus sit Theologo labor cum muliere disputare, quæ te disserente gar-

riet non expectatura ordinem suum; & cùm questioni finem, grauissima cōclusione dedisse te speraueris, semper tamen instaurando certamini, inueniet linguax, quòd docenti respondeat.

Et supra fœminam te esse, inde conijcio, ô Elpi, quòd huc vsque cùm posses sexus tui te patronam exhibere, siluisti. laudo te, laudo te, minus enim illum quàm ipsam veritatem amas, quæ etiam apud pictores virgo est, & fœmini generis apud Grammaticos, vt communione sexus, illa vobis non displiceret, quæ sæpius ore libero muliebres culpas perstringit, atque exagitat. Audiui aliquando, retulit illa, virum caput esse suæ vxoris; & hoc apud Apostolum inueniri, nuper quidam ajebat Ecclesiastes: ne ergo mirere me nihil loqui: caput meum Artemius silet, auidus sermonum tuorum auditor, neque fas

est sub capite muto corpus esse vocale. Artemius ad hæc, non sibi temperans, & præ gaudio exiliens, assurgenti vxori manum porrexit; eam sibi semper virtutibus eximijs placuisse testatus, hodiéque magis, in communi sexus sui causa, voluntario silentio.

Tum sedatâ lætitiâ, cæteris quæ à se expectari voluerat Marcellinus, auris data est: Quibus buccinis incitatæ sint ad Martem mulieres, iam scitis inquit; nunc de armis loquamur, quibus vel contectæ excipiunt hostium ictus; vel formidolosæ aduersarios suos insequuntur & feriunt. Sed antequam sermo procedat, vnum monebo, risum compescite, amici, nam fortassis occurret. Quãtùm scientia emineat supra cæteros doctores. Sanctus Augustinus ignorat nemo, humanam mensuram propè excessit ingeninm illud; sæpè ea vi de rebus di-

uinis differens, quæ ſtuporem magis, quàm dilucidam, ab eo conceptæ veritatis cognitionem legentibus relinquit. Si aliquis in Eccleſia Atlas eſt, Auguſtinus certè, qui maximarum quæſtionum pondus, indefeſſis tulit humeris, & ea mentis altitudine fuit, quæ proxima cœlo puriori luce fruitur.

In plurimis Quæſtionibus quas iurgiorum ferax ætas celeberrimo doctori diſſoluendas propoſuit, Eminentiſſimus ille Genius, non ſeruato greſſuum humanorum modo, exultauit vt gigas ad currendam viam, & tanta ſpatia citus abſoluit, vt ipſe aduertens curſum ſuum dixerit aliquando, Quid ad me ſi quis non intelligat? ex conſcientia admonitio: acutiſſimi enim authoris tanta ſæpè eſt ſubtilitas, vt iure habeatur à multis pro oraculo: nam & digna eſt quam omnes ſuſpiciant, & adeò diuerſos in-

tellectus parit, verbis illius vtor, vt qui literati opinionibus non conueniunt, æquali audacia, Augustinum sibi vendicent.

Armis suis dum viueret ille, mira certamina edidit, vsum enim illorum nouerat; & in quos hostes potissimum valerent probe sciens, tanta prudentia ijs tegebatur, tanta ijsdem hostes vrgebat, vt nec in se locum vulneri daret, nec frustratis vmquam ictibus feriret Christianæ veritatis inimicos. illo post multiplices lauros sublato, nobis tanquam hæredibus arma cesserunt; & his fœliciter, eruditi inter nos viri pugnant, qui altitudine licet sua, sublimem Augustinum minimè æquent, non omnino tamen dispari mole supra cæteros eminentes, dignissimo oneri succedunt, & vbi opus est, bellant.

Quis risum teneat, si cogitet nostræ tempestatis mulieres, Augustini

ſpolijs indutas, ad pugnam procedere? non ijs fortiores euadunt fœminæ, ſed inceſſu grauiores, & pondere ipſo, adeò debilitatæ, vt inter ſudorem, anhelantiumque ſuſpiria, oſſa crepent, ſub Auguſtini ingentibus armis certare volentium. Pygmæos equidem mihi videre videor, dormiente Hercule, clauam viri fortis, vano conatu, non plus loco mouentes, quàm ſi alta quædam pinus illa fuiſſet, aut affixa ſolo rupes. Quid tibi cum haſta Auguſtini, mulier? abiectam trahis, non geſtas; quid tibi cum enſe, cuius capulum puſillæ manus molles articuli vix ſine pellis attritu tangent, & ambire prorſus nequeunt? Auguſtini caſſis totum caput tuum cum humeris abſorbet, dimicantem celat, ſoláque incedere arma, quiſquis te videt, credit, cùm ad pugnam feſtinas.

Verè, ſine charitate Theologi qui

talibus vos ſubſidijs auctas, perire voluerunt. leuis armatura multo vobis conuenientior, qualis apud Poëtam, Deæ amorum, quæ erranti Æneæ, viam concinnauit.

Virginis os habitumque gerens & virginis arma. Ponderoſiora ne ſumite, quàm quæ puer Cupido geſtare conſueuit: tenero exercitui, arcus & ſagitta ſuffecerint; ſed plurimis pharetræ vſum vetula ætas ademit? O vos dementes, ſi fortioribus prælijs miſcemini, poſtquam rugoſas & contemptas, exarmauit ſenectus! Ad hoc ergo Auguſtini arma ſumuntur, quia iam non conceditur leuioribus vti: & in illas turmas rejectæ eſtis, quas emeritas iure dixerimus, cùm prementibus annis graueſcant, & neminem, imbecilles, ferire poſſint?

Feſtiuam inſultationem geminauit ipſe Artemius. ludentem, inquit, cum ſua Roxana Alexandrum Apelles

pinxit, & ne tunc quoque otiosa essent principis arma; cincinnatos Cupidines ijs indutos tam venustè exhibuit, vt qui conspiceret tabulam vix à risu temperaret; grandes ocreas bini intrauerant, & plures in lorica, velut in propugnaculo, assilientes cæteros in ea admitti, ita prohibere videbantur, vt speciem obsessæ vrbis referrent. Augustiniana arma ampliora multò sunt ijs quibus Alexander induebatur; non implentur nisi vastis ingenijs: tota licet mulierum cohors in ea intromittatur, recipiendis alijs semper dabitur locus, & vacuum restabit. Sed placet à te audire, ô Marcelline, quod pollicitus es, quis ridicularum legionum successus; quibus victorijs insignes illæ fuerint? Idem fecere, inquit ille, quòd olim Sybariticus exercitus: ea gens adeò delicijs fracta, vt nec equos generosos apud se pateretur; bello enim

natos ita ad muſicæ concentum moueri docebant, vt ſi aliquando prælium vrgeret, non in hoſtes furioſi irruerent, ſed tibiarum ſuarum memores, ſaltarent belliſſimè. Non fœlicior nouarum Amazonum acies: pugnauerunt illæ quidem, etiam in eruditos, vt aiunt, ſed eo veſtigiorum tenore quo mouentur ad fides. adeò concinnè, blandulè, vt numquam ſyluæ venuſtiùs, cùm relicto patrio ſolo trahentem Orpheum ſequerentur. Non illæ itaque metum incuſſerunt hoſtibus ſuis, verùm iucunda quadam miſeratione, eos omnes affecere in quos pugnatum eſt, vt dubium ſit, plus miſericordiæ quàm riſus, cùm ferox voluit videri, ſexus ille excitarit.

Prima, vt fertur, Clælia maritum ſuum bonæ indolis hominem docuit, quid de Religione ſentire deberet, quid loqui; ille parere ſolitus, ne tunc

quidem oſtendit ſe virum; indignantíque amico quòd à muliere oraculum peteret, reſpondit, certiora à fœminis olim reddita; Socratem, Diotimam audiuiſſe nullâ virilis Philoſophiæ verecundiâ; & Sybillas, recepto Deo, habitas ipſis ſacerdotibus doctiores. Pauci iſtius exemplo vxoribus ſuis ſe in diſciplinam tradidere. plures quòd tumultum garrientium ferre non poſſent, ſilentium imperauerunt. mitiores aliqui audaciam illam perditæ mentis morbum eſſe exiſtimantes, conſuluere medicos, qui omnes purgandum cerebrum cenſuerunt, ab ijſque omnino libris abſtinendum qui furioſas effeciſſent.

Apud Romanos ſæuiente olim peſtilentia, vt faciliùs cadauera virorum, cùm ijs iuſta perſoluebant, flamma corriperet, excelſis functorum aggeribus aliquot etiam mulierum

corpora miſcere mos erat, quòd pinguia magis & nutriendis ignibus aptiora, nec niſi lentiſſimè abſque fœminis, ſexus alter cremaretur. Aliquos qui cùm nouæ opinionis mulierculis familiares ſermones conferre aſſueuerunt, illo igne vſtos non negauerim; muliebris enim flamma, rapida, acris, & in viros quoſque frigidiores, ni recedant, citò tranſiliens; ſed de iſtis ignobilis prorſus victoria, qui iam noxio amore flagrantes, ne gelidi apparerent, nouo incendio ardere voluerunt.

Finierat ille, cùm ego hæc; Iſte ſæculi Genius eſt, ô Marcelline, vt iam ex ſermone mulieres à viris non dignoſcantur. Nam Theologicas veritates tractare geſtiunt, citant Patres, viris ſuis, ancillis ſuis, vt tu ſapienter dixiſti. Verùm quidem, ait Marcellinus, citant, ſed ita improbè, vt ſexus ambiguitatem tollant omnino;

nam nec ad rem, nec ſine Patrum iniuria, quorum ſenſa non capiunt; quidquid attrectant ſiue Bibliorum, ſiue veterum authorum, qui de rebus ſacris eruditiſſimè ſcripſere, inficiunt aut dilacerant inſcitia ſua, vt ſemper, cùm doctrina excultæ volunt videri, ſint mulieres.

VIRORVM FORTIVM NOVA SPECIES, QVIBVS PRO VIRTVTE IMPIETAS.

SEXTA DISSERTATIO.

LINIAS à Leontio acceperat, libris mihi omnino interdictum, vt ſomnus qui pertinaci lectione, & intemperanti peruigilio exulauerat, remiſſionibus, & inerti quadam laborum pœnitentia reuocaretur. auelli à libris, cùm in illos charitas eſt, crucem ſciebant, & acerbius morbo quem leuare eâ abſtinentiâ velis, remedium. Ideo miſerebantur, interdumque dicebant, abſtinentiſſimæ vitæ mihi au-

thores esse Medicos, qui auido literarum animo omnia penè alimenta prohibuissent. & ne inutilis mihi esset eorum humanitas, placuit honestissimis viris me inuisere, vt mutuis colloquijs leniretur dolor ille animi, & otij verecundia; assueto enim laboribus ingenio, laxamentum, iubentibus licet Medicis, turpe videtur si nimium, nec facile apud operosos excusatur necessaria vacatio.

Accidit, vt cùm ipsi fores pulsarent, eâdem viâ transiret Isacius, Cliniæ notus, non mihi aut Leontio; sed ex amicorum relatione, mei videndi cupidus, & de quo etiam vicissim multa audiueram, quæ mutuæ consuetudinis desiderium fecerant. Ergo non multum rogatus, cùm cæteris intrauit, vrbanè excusans quòd authore & duce Clinia, tentasset suâ audaciâ patientiam meam. Non multa certè est, inquio, Isaci, nam ad

Medicorum imperium penè deficit: verùm non tu inter remedia illa numerandus es, quæ cùm crudeliter prosint, iure timentur; dulciùs amicorum doloribus mederis, & mihi fœlicitatis maxima erit accessio, si me quoque inter cæteros admittes.

Infirmo iucundum de eâ quâ affli-ctatur inualetudine alios loqui, illam enim non contemni inde agnoscit, quòd cæteris curæ est, & digna videtur de quâ amici doleant. Clinias mensam sine libris aduertens, refertámque varij coloris liquoribus; Hæc sunt (inquit) Firmiane librorum antidota? non eâ facilitate istas potiones hauries, quâ venena sumpsisti. quàm miserabile supplicia sumi, non de sceleribus, sed de studijs, ipsámque, post nobilissimos labores; vapulare diligentiam!

Quodlibet peccatum habet pedissequam pœnam suam (hoc ab Au-

gustino didici) & iustum quidem, vt reus admisso in Deum crimine, vel mœrore ingemiscat, vel cæcitate non doleat. pœna duplex, nec timeri æque digna, illa enim multo atrocior, quæ non sentitur, nec lacrymas mouet. hoc prouidentiæ diuinæ sanctissimus ordo postulat, vt singulis sceleribus sit veluti tortor præsentaneus, aut nox animæ, aut dolor. sed in Hippocratem peccasse, quid tam magnum est, vt puniri statim mereatur tristissimæ artis contemptus, & in euoluendis libris non sobrius labor? iam omnes tibi prohibentur, quasi Sybillæ essent, & Senatus edicto prohiberere, scrutari ex eis Imperij, aut Principum fata.

Ad hæc ego, Amico indulges, Clinia, in Hippocratem simul, & ipsam naturam peccasse me non diffiteor; ea iam infirma est in singulis hominibus, neque nimio labore sollicitanda;

tanda; & hoc aduertere debui, ne in eius offenſam extenderem voluptatem ſtudiorum. corpora olim robuſtiora, longiorem operam menti præſtabant, & ideò forte doctiores euaſerunt, qui prioribus ſæculis ſcientias coluere, quàm qui poſtremo æuo nati, acceperunt vltima corporum cœleſtium veluti dona, & fatiſcentis naturæ reliquias.

Credis ergo, ait Clinias, ô Firmiane, à corporum ſtatu deriuari vim illam aut tarditatem mentis, quæ nos ad literas vocat, aut amouet à ſtudijs? & ideò fortiora fuiſſe auorum noſtrorum ingenia, quia validior caro, officiorum patientior erat, & ad ingentes conatus ſufficiebat? ſed non quilibet tecum ſenſerit: Etenim Ariſtoteles ipſe, quem naturæ Genium vocant, debilis, paruus, &, vt ſecretius lateret magnitudo illa animi, quâ præcepta viuendi priuatis homini-

bus, imperijs leges dedit, etiam gibbosus & balbutiens. stupendum planè quod legi; nempe Academiam, (locus erat vmbrosus ab Athenis mille passus distans) Platoni habitatam, quia insalubris non parum conferebat ad studium Philosophiæ, quæ robustos artus fastidit, nec nisi vi, & prolixâ patientiâ, in vegetâ carne potestatem suam exercet.

Diuinorum contemplatio vltimus est animæ nisus, illi tamen corporea imbecillitas adeo consentit, vt nunquam fortius se à mortalibus sancti existimant, quàm cum deliquium patiuntur, solaqne illis restat sub imagine mortis, debilis & anhelans respiratio.

Nullus penè homo qui non aliquâ sui parte laboret; aut corpus titubat aut ingenium; quæcumque dat natura, latè spargit; vt non in singulos ea omnia cadant, quæ inte-

gram fœlicitatem constituunt; sed in illâ dispertitæ paupertatis necessitate, maxima plerumque est consolatio, ijs quibus negatum est corporis robur, ingenio valere & prudentia, scientijs frui.

Theocritum nouisti saltem ex nomine, quis illo imbecillior, si corpus spectas? quis fortior, si animum? iam multum tempus est, ex quo podagrâ laborat, & lentâ febri conficitur; in eo tamen statu admirationi est omnibus; nam statim ac quieuit dolor, qui loquendi potestatem non fecerat, mira pronunciat æger homo, & languidus, vt scias in iacente corpore erigi sapientiam, non sterni. pari majestate Augustus Cæsar cùm morbo detinebatur, & negotia vrgebant, iura dabat ex lectulo. vnus mihi dolor, Theocritũ non aliter nosse quàm ex egregiæ fortitudinis famâ, & stupore eorũqui ab oraculo isto ad nos redeũt.

Ita Clinias, cui ego iam alia animo voluens quàm ea à quibus ſermo inceperat; Non optimam cauſam, optimè agis Clinia: ſed quæcumque protuliſti liceat tibi credere: illud certè haud præteribo, peſſimo exemplo ſtabiliri non poſſe tuam doctrinam. Theocritum dicis virum ſtrenuum: Deus bone! ſi hoc titulo iuſtè inſignitur, & vos, Poëtæ veteres, iuſti fuiſtis, qui Acherontis & noctis filias, ſtygias canes, appellaſtis Eumenides, id eſt beneuolas, cùm aliter gratioſæ non ſint, quàm tædis & ſerpentibus.

Vir iſte ex illis eſt, qui pietati bellum indixere, nec aliam habent ſapientiam, quàm quæ mentes infatuat. Ignoras forſitan, Clinia, ſectam hodie inueniri, quæ profeſsâ impietate Biblia ſacra pro fabulis habet, neque tantum ſecretò abijcit, ſed publicè deridet, eiurat Euangelium?

Ad hæc cùm ſtuperet Clinias, diceretque, quòd ſi leges ſilent in tantâ numinis iniuriâ, neque in ſceleratos armatur poteſtas, non videre ſe, cur potius Iudæi regno pellantur, quàm iſtud hominum genus, quod eâdem audaciâ Chriſtum tollit & Moyſem. Ne mireris, inquio, Clinia, hæc magiſtratuum noſtrorum patientia, vt numquam exardeſcant niſi cùm Rex aut publica quies læditur. peſtem iſtam non probant, abſit, vellent certè extingui, ſed expectant, donec ipſa ſponte deſæuiat; vt nemo de clementiâ illorum dubitet, cùm viderit ſecuram ſub teſtium, & perſæpè, ſub iudicum oculis impietatem: non magiſtratibus curæ eſt, quàm bonis Principes noſtri, ſed quàm ſubditis regnent.

Vt autem ſcias, Clinia, me non immeritò de impietate illa queri, Leontium interroga, Theocritum

nouit; ſi virum retegat, non ſine maximâ vultus tui mutatione, quæ narrabit percipies. Tum Leontius non expectata Cliniæ percontatione: Libenter, ait repetam quæ certiſſima eſſe ſcio & doleo: licet enim ad audaciſſimæ impietatis memoriam renouetur indignatio quædam & mœſtitia animi, iuuat tamen venena prodere, ne incautis noceant.

Theocritus iſte eximius habetur à plurimis, multumque ad famam quod literis creditur inſtructiſſimus; ſi qua tamen mihi fides eſt, infœlices eas habuit, & parciſſimas; multum equidem loquitur imperitorum more, neque deeſt in verba effuſo, beata illa garrulitas, quæ vacua licet rebus, aures tamen delinit iucundâ fluentíque inanitate. memoria illi non omnino infœlix; ſi quæ neſciat, multa autem neſcit, ad alia diuertendi quorum peritior videri poteſt, tanta hominis

ars, vt etiam ij qui propiùs virum nouere, & declinandis insidijs sunt intentiores, vix à quæstionibus quas fugitat ille, sentiant se auelli.

Cuiusdam Charondæ libro mirificè affixus est, nec minòri diligentia peruoluit Nauinum, cæterósque authores, qui non denuntiato odio, sed improbo marte, & insidijs Christianam Religionem adoriuntur. horum lectione, primùm frigidissimus effectus est ad res fidei; non multò post, Christianus nutans, nec obscurè ambiguus, ita vt quid profiteretur nemo sciret, nec ipse quoque. tandem quod inchoauerant libri, absoluit perditissimorum hominum conuictus, & inter vina liberior impietas. Quid iam sentiat, quid etiam frequentissimè loquatur, referam.

Omnes omnino Religiones ex opinione esse indubiè putat, & Principum industriâ in subsidium legum in-

ductas, vt mortales, quibus præceps ad noxia impetus, si, aut ratione ipsâ, aut reorum certissimis pœnis, ad rectam viuendi normam cogi non possent, saltem Numinis timore coercerentur.

Et illud constantissimè tenet, nullam actionem alterâ honestiorem esse, nisi ex delirio opinionis, quæ in varijs gentibus diuersissima est, & cameleonte instabilior, quod in vnâ regione damnat, in cæteris absoluit. pudorem qui ad turpia non erubescit modò, sed & pauet sapientissimè, vano timore concuti, nihil enim turpe, nisi quod fœdum eadem censuit opinio, à quâ & castitas suum pretium accepit, ex difficultate magis, quàm ex merito suo commendata; ita quippe hominum ingenijs facilia quælibet despicientibus, vt illud tantum mirentur, & diuinum putent, quod arduum.

Quid impudentius? quid impurius? quàm quod audiente me ſtolidiſſimus vir nuper effutijt? emittendi cuiuſlibet humoris æqualem facultatem à naturâ eſſe conceſſam, nullumque ſanctius retineri, quàm ſi homo triſtitiâ grauis, ipsâ tamen obſtinatior, à lacrymis abſtineret.

Illud quoque frequenter commemorat, fidem Chriſtianam, non infuſam à Deo mentibus fidelium, ſed à parentibus merè traditam, & beneficio loci, in quo receptum eſt Euangelium, illam doctrinam ad nos perueniſſe, quam cæteris ſanctiorem æſtimamus.

Coniugij vinculum durius eſſe quàm quod ſapiens ferre poſsit aut debeat, nec niſi contractu ciuili conſtare ſeruitutem illam, quâ coacta cupiditas, veluti in dolio vinum efferuens, tumultuatur & latiùs quærit effundi. hæc inter plurima eiuſdem

notæ à ſuo Charondâ accepit, qui ſub ſapientis nomine inſaniens, meruit aliquando eos habere cenſores, quos Rex non doctrinæ, ſed negotiorum arbitros creat.

Veteratorem magiſtrum ſuperauit diſcipulus Theocritus, ſenſim ad illam impietatem adductus, vt opinetur, extra mortalem hanc vitam nihil omnino ſperandum aut metuendum eſſe; animas enim hominum, non minus quàm brutorum interire, neque transferri, vt docet fides, ſed finiri: quia licet multò ſubtilior ſit anima humana cæteris ratione carentibus atque nobilior, materialis tamen exiſtimanda eſt, ſiue illam dicas flammam tenuem, vt ex calore; ſiue ſimillimum aëri ſpiritum, vt ex flatu poteſt conijci, aut denique, elementorum concordiam, quæ tamdiu durat, quamdiu componendæ huic harmoniæ ſtudent, remiſſis ad mu-

tuam pacem qualitatibus, illumque ordinem ſeruant cuius effectus vita eſt.

Quid plura? Religionem autumat vtiliſſimam generi humano fabulam, quæ continendæ plebi inuenta, hoc ſolùm à ſapiente obtinet, vt facie tenus patiatur ſe Chriſtianum haberi, de cætero liber, & ea quæ populus ſtultiſſimè facit, ſapienter ipſe facturus, tanquam legibus iuſſa, non tanquam Deo grata.

Verè ſtultiſſimum virum nobis exhibes, inquit Clinias, iam apud me totam famam amiſit; ille ne Theocritus qui omnium ore celebratur vt fortis, qui tot præconiorum materies? ille retulit Leontius; ſed quia iubente Firmiano viri effigiem delineaui, nec alij reſtant colores, quibus expreſſior fiat teterrimi monſtri figura, ſilentium faciam, contentus ampliſſimæ diſputationis campum

eâ narratione, prudentioribus & doctioribus aperuisse.

Isacius eâ vsus reuerentiâ quæ recentem amicitiam decebat, & in primo quoque congressu adhibenda est, multa cogitans nihil tamen dicebat, expectabátq; donec rogaretur ea loqui, quæ in rem suggereret multiplex eius eruditio, & eloquij facilitas. non solidis tantum, sed speciosis quoque literis studuerat, multum auersatus puluerulentam illam Philosophiam, quam ex ruditate & sordibus plures æstimant. Quid de fortitudine animi sentiret homo eruditus, audire cupiebam, vt ab eo acceptis regulis, deinde vnâ quæreremus, an nouis fortibus illæ possent aptari.

Leontius eadem animo versabat; & primus cùm vrbanam illam Isacij taciturnitatem laudando accusasset, quasi noxiam cæteris qui ab eo aliqua discere summopere optabant; in id

argumentum rogauit ſententiam, nec difficuter elicuit, ſic enim mox Iſacius.

Fortis, vt opinor, ille exiſtimandus eſt qui aduerſis non frangitur, neque voluptatibus molleſcit, rupi ſimilis, quam nec frequens ventorum rabies, nec fremens vnda, è ſedibus ſuis transfert; quicquid enim contra virum fortem ſæuiet, fruſtrato impetu hebeſcet ſtatim, & victorem ſuum mirabitur: fortis eſt, qui cum pari, non cum imbecilliore pugnam init, & quia ſibi par, plus quàm alteri, quilibet homo, ille in æquiſſimum certamen deſcendit, maximámque fortitudinis laudem vſurpat, qui ſe ipſum vincit ſtrenuus hoſtis, non ad iram ferox, ſed ad rationis imperium, pulſatæque virtutis incitamentum: hoc claſſico ad prælium ex pace vocatus, toties in ſeipſum armatur, quoties ex paſſionibus aliqua, ordinem turbat & inſurgit in animũ. for-

tem dixero, qui amori non obtemperat, libertatis suæ vindex: qui, vbi trepidant omnes, suprà timorem est; nec vanâ spe fertur in ea, quorum expectatio pendentem animum discruciat omnémque præsentibus bonis gustum adimit futurorum æstimatione, quæ & in incerto iacent, & antequam se exhibeant, plus imagine suâ doloris facessunt, quàm possessa possint dare solatij.

Absit igitur, inquio, Isaci, vt fortes existimemus eos, in quibus illa vis animi adeo flaccessit, vt ad vitiorum imperium ne quidem reclamans seruiat. conuitio, sibilis, explodenda est ista fortitudo, cui nihil prorsus reliqueris, si nomen detrahas & insaniam.

Cùm audis fortes animos, hodie vigere in Gallijs, an non continuò in mentem veniunt Philosophi acres, strenui, ex eorum scholâ, in quos

nullum voluptatis fortunæue imperium? certè titulus hic Stoicum sonat, magnum aliquid expecto, dignumque quod suspiciant cæteri mortales, queis tanquam abiectioribus se non exhibuit, conscia dignitatis suæ, grandis hæc & vehemens Philosophia. Ridiculi mures, vt aiunt, montium parturientium fœtus, & tanti nominis germana significatio, malè sana mens obstinata impietas. quis credat fortes illos, notæ imbecillitatis homines esse, & magnâ ex parte, venustulos, cincinnatos, propè mulieres, quibus obstetricem iure dederis, si parituros ex aluo & ex veste constaret?

Sex solum fuisse in Græciâ sapientes verior narrat historia: septimum, Periandrum, non proborum suffragijs, non Apollinis voce, sacro numero adscriptum, illud imperio effecisse, Princeps enim erat, vt sapiens

diceretur, ſparſis de virtute ſententijs, quas iuſſa plebs tanquam ab oraculo ſuſciperet. hanc à timidis hominibus contumeliam paſſa eſt ſapientia, vt tyrannum, qui etiam in liberrimas mentes erat violentus, declararent ſapientem: non æquiori titulo fortes dicuntur viri iſti, qui voluptatibus diffluunt, qui inter fœminarum greges, ad arbitrium inſolentiſſimi ſexus rident, ſuſpirant, mirantur, ſpadonibus euiratiores; nec aliud quo fortitudinis fidem faciant miſeri habent; præter illam duritatem mentis, quâ impij ſunt in Deum, & hominibus inuiſi.

Glorioſè Sicilia Titanes ſuos iactat, neque enim quod de illis narratur, falſum omnino eſt. tulit ea terra Gigantes immenſæ proceritatis; hodiéque de corporum mole dubitantibus, reliquias immanes monſtrat hæc ætas, vt non ſolâ famâ aut Poëtarum

Poëtarum commentis, ſed & incolarum fortitudine terribilem olim fuiſſe inſulam, demirás poſteritas agnoſcat. Gallia noſtra longè aliter virorum fortium regio eſt; ab his enim non illi gloria ſed probrum; neque turpius infamari poteſt terra infœlix, vbi tot portenta edita ſunt, quàm ſi probet ſe illa genuiſſe.

Hæc ego quidem: ſed ferè patronum habuit mendax fortitudo, Dulcidium qui vltimus aduenerat, virum facilem & gratiæ obnoxium, quoties eo teſte, vel iudice cauſa reorum agebatur; ſic enim ille ad benigniora propendens·

Paucos inuenias, qui hoc fortitudinis caractere inſignes ſint, cuius meminit Iſacius: & certè multo faciliùs eſt deſcribere virum fortem, quàm oſtendere. rarum opus, nec vnionibus frequentius, quos in ampliſſimo mari inſolenter creat natura,

in quotidianis operibus negligentior, nec ad ambitionem diues. meo tamen iudicio, ſufficiet, ô Firmiane, vt quis inter viros fortes recenſeatur, ſi ex ratione ſit ad aliqua eorum intrepidus, ad quæ non fortia nutant, cadunt, ac vulgaris quæque conſtantia labefactatur. Et homines iſti forſitan, quos pro imbecillis habemus, non adeo molles ſunt, vt aliquid in illis non deprehendatur, quod robuſtæ virtuti decorum ſit, & ſapienti conueniens. credibile ne eſt, fortes illos qui velut heroës, thure ſibi ſupplicari deſiderant, nihil habere omnino fortitudinis illius, cuius nomen cum tanto ſupercilio ſuum fecere?

Interpoſito ſilentio morula fuit, quaſi ego cæteríque aliquid quæreremus in miſerorum patrociniũ; moxque Iſacius capitis motu inutilem laborem cõfeſſus. Quid fruſtra fortitudinis notas in perditiſſimis viris inue-

ſtigamus,inquit,totũ quod in illis videtur, mollities eſt, & abiectio animi.

Aliquos in aulâ vidiſtis ex iſtorum fortium nouâ ſpecie? quid non timent, quid non ſperant? certè in tranſtris fœliciorem vitam agunt, ex ſcelere non ex libertate remiges, quàm iſti quos ſpontaneæ ſeruituti addictos, damnat ſpes improba opum, diſtentóſque vanis cogitationibus cruciat ambitio ventoſa; non ſuis tantum malis, verùm & alienâ fœlicitate premuntur, quicquid alteri conceſſum eſt principis beneuolentiâ, ſibi ablatum exiſtimantes, nunquam ſine dolore, quia nunquam abſque zelotypiâ.

Quid dicam de inſanis amoribus? vinci ſe quotidie fatentur miſerrimi amatores, nec ſibi ad conſpectum formæ quæ oculis placuerit, ſatis ſupereſſe virium, vt ſeipſos à ſeruitute eximant, quam gratiſſimam inducit

oblata pulchritudo. ab vultu, ab oculis, quos depereunt, crudeliter pendentes inter ſpem deſperationémque medios videbis, toties mutatâ facie, quoties vel arriſerit propitia queſtibus mulier, vel auerſa, ſeueram ſe præbuerit. ſi tamen aliquis ex iſtis, quorum nota eſt imbecillitas, religionem contemnat, nec ad diuina prorſus moueatur, in hoc enim apud illos ſumma virtutis, ſi ſe perditum velit, ne aliquid ex voluptatibus pereat; ſi vitiorum, quæ aut proſunt, aut placent, ſectator conſtans eſt; Deique monentis, aut etiam minantis, audax contemptor, protinus fortis exiſtimatur ab æqualibus ſuis, dignuſque qui inter viros illuſtres locum habeat, quia nulla ei cum plebe communis opinio, cæteríſque altior, quaſi ſupernatans, infra ſe videt, quodcumque alij ſupra caput ſuum mirantur.

Quanta autem ſit animi imbecillitas nihil eorum credere quæ fides proponit euidentiſſimè apparet cuilibet propius inſpicienti. Illene fortis animus qui adeo carni mancipatus eſt, vt nihil credat, niſi quod retulerint ſenſus, ita falſitati obnoxij, vt videre te ſæpiſſimè tibi perſuadeas, quod omnino non vides, & audire quod non audis? ſupra ſenſus ferri, t ad veritatem, quæ illis altior, acceſſus fiat, maxima eſt fortitudo; ſed & certè præclarior, ſi ſupra rationem ipſam aſſurgas, vbi illa irrito labore ad confeſſionem ſui adducta, & in ipſo conatu deficiens, quid aſſequi non poſſis eius viribus, fatetur tibi.

Quis fortior eo qui ad arbitrium ſuum flectitur, quique ſe iubet parere Deo iubenti, vt ſui ipſius ſit etiam aliquo modo lex, &, inuitâ licet naturâ, fidei ſuæ, poſt Deum, aſſertor, ac miniſter pietatis?

Imbecilli quidem animi eſt, citò credere, & ad fabulas aniles moueri; ſed quis fortem audeat dicere eum, qui tot ſæculorum teſtimonijs; tot oraculis Patrum; tot in fidei reuerentiam, perpetratis mirabilibus, ſe durum præbet; vnámque ſtupenti mundo, conuerſóque per Euangelium, obijcit, quâ ſolâ potens eſt ſuſpicioſus ad omnia animus, nec ideo capax veri, diffidentiam.

O quos fortes habemus! tales in abiectiſſimo vulgo reperias, qui non legum, non famæ reuerentiâ, non ſuppliciorum timore retenti, naturæ laſciuientis, aut etiam ferocientis, impetu ita rapiuntur, vt nihil ab adulterio, nihil à cædibus retrahat, ſi illorum eſt poteſtas. fortes tamen non illos dixeris, quia non timent, quia quod ſceleratè voluerant, id ſceleratius effecere, ſed ad rationem ſtupidos, furentéſque, quibus non alia

vis eſt, quàm ea quâ domantur ipſi, & in perniciem ſuam valent.

Non fortitudo animi impios facit, ſed vitæ diffluentis libertas; quæ quid expectare à Deo vindice debeat, fide admonita, monitorem ſuum exturbare totis viribus nititur, vt nullo obſtante ſit ad delicias rapidior curſus, nec anima ad conceptos alterius vitæ pauores ferè ſemper moderatior, patiatur diutius importunam pietatem.

Non argumentis adducuntur impij vt non credant, ſed ſenſibus, quos religione fortiores facit tandem ſtupiditas mentis & parendi conſuetudo. dulce eſt perditis cogitare nullum poſt hanc vitam eſſe tribunal, cuius timenda ſeueritas. vidi ſæuiente tempeſtate hominem quemdam qui acriter oculos claudebat ne fluctuum minas intueretur, idem de auribus ſine dubio facturus, vt ſibi inter tot

audientes, irati maris fragor obtunderetur, si tam facilè spontanea surditas quàm cæcitas comparari potuisset. pone, perituram nauim qua vehebamur omnes, ille ne minus, quàm cæteri, naufragus, qui parcens timori, naufragium suum aspicere noluerat? idem & de impijs istis credite, non ideo illorum sors melior quia inferos non vident & cum cæcitate sua pereunt.

Iam non paucos inuenies, inquio, Isaci, qui ea arte sibi quamdam securitatis imaginem fecere, & in Theocriti opinionem non obscurè concedentes, animam humanam credunt esse corpoream. hoc inter plurima illorum dogmata præcipuum est audaciæ fundamentum, quâ fortitudinis famam se consequi arbitrãtur. Deum enim authorem naturæ non omnino abnuunt, ne veluti bruta quædam animalia existimentur mundum hunc

incolere; cuius tanta eſt in probando Deo efficacia, vt vel ipſa Barbararum gentium feritas, non ſine Religione ſub ſpeluncis & frondibus, ducat ætatem.

Cùm diuini verbi opera ſint ea omnia quæ ſenſu percipimus, æquum certè fuit vt verbi iſtius non obſcuram omnino ſignificationem præferrent, & innato clamore originem ſuam teſtantia, ad authorem Deum reſpicere aberrantes mortalium mentes cogerent, à quo quidquid eſt, varia licet ſit rerum creatarum eloquentia, ſcientiam habet vocis.

Solem intueri & Deum ignorare, qui ſplendidiſſimæ facis perpetuus rector, nuſquam interrupta ſucceſſione, die tenebras claudit, tenebris diem, impoſſibile eſt. lux enim illa, immobilem Deum ſtupenti mundo circumferens, vbique terrarum latere non ſinit ſupremum numen: do-

ctísque adeo radijs mentium caliginem absterget, vt Philosophorum velut Apostoli quidam dici non immeritò possint, quibus olim vsi præceptoribus, Socrates, Plato, cæteríque sapientes, ea cognouerunt de Deo quæ tùm parcè, & quasi Catechumeno adhuc orbi exhibebantur in præludium Euangelij.

Expedit certè nostræ tempestatis fortibus viris, Deũ non omnino negare, ne à Philosophis secernantur, quorum nomen tantopere ardent, vt quicquid stultum mente conceperint, quicquid religioni iniurium non dubitent appellare Philosophiam. hoc ergo fatentur, Deum esse; sed culparum in alterâ vitâ vindicem non credunt, cùm nec vitam alteram norint, & se brutis simillimos existiment, quibus soluto corpore pereunt vniuersa.

Absurdum Philosophorum genus.

ſi animæ humanæ intereunt, audacter dicam, Deus non eſt; nam ſi eſt, cur neceſſariò, & ex naturâ ſuâ iuſtus, nec præmia habet nec ſupplicia, vt exactâ iſta vitâ mortali, aut virtutem calamitoſam præmiaturus ſuſcipiat, aut ex merito caſtiget nequitiam fœlicem? ergo ſceleratis piiſque, poſt diuerſiſſima opera, ſors erit eadem vbi ex hac vitâ exceſſerint, & Deo omnia cernenti ſeruiſſe, non magis proderit religioſis hominibus, quàm ſi cæci cuiuſdam numinis adminiſtratione regeretur orbis, quod à ſacrilegis cultores ſuos, ſuique amantes non ſecerneret.

Si interit anima, belluis, quibus ad præſentia ſolum dolor eſt metuſque, homo ipſe infœlicior, qui præteritorum recordatione conficitur, nec minori cruciamento futuros dolores in ſuam perniciem citat, tempora ipſa anteuertens, vt priuſquam

ſæuiant quid ſæuitura ſint, præcoci ærumnâ experiatur. Infœlix homo cui ratio in ſupplicium data eſt, nec conceſſum vt impunè ſupra belluas emineret ea parte qua ſe iactat cæteris animantibus præferendum!

Immortalitatis animorum præclariſſima certè argumenta quæ à ſummi Dei æquitate, hominíſque nobiliſſima natura ſumuntur, ait Leontius, ſed alia quoque ſunt, quæ virorum fortium ineptiſſimam de mortalitate animæ opinionem confutant, placet illa referre; ô Firmiane. iam tuæ partes ſunt, inquio, Iſacium manu indicans, nullus te meliùs pugnabit in inſulſos ſapientes & libenter Leontius, quæ à me poſtulat, à te accipiet.

Tum ille; Etiam dormientes teſtes habemus, inquit, qui vigilantibus non inutiliter accedent, & præclariſſimæ cauſæ ſuffragabuntur, quid enim? quod illis qui dormiunt ſæpiſ-

ſimè contingit, vt feriante totâ illâ ſenſuum cateruâ quæ inueſtiganti animo ſeruire conſueuit, ſit illis ingenium acutius? certè ſomnus quoddam læthi tentamentum eſt, & animam à corpore omnino ſecretam, poſſe exiſtere & operari, ex hoc intelligi poteſt, quòd ſapienter etiam cogitat, vbi ſomnus præludia mortis agens, effecit vt ſibi reddita, nec iam alterius egens, ad ſummarum rerum contemplationem, ſenſibus corporeis non vtatur.

Accedit illud multò fortius: quòd anima excellentiſſimũ quodque obiectum non reformidat, nec Metaphyſicis, quorum lux ſplendidiſſima eſt, hebeſcit, ſed perficitur. vehementi ſole ſoluitur oculorum acies; acutiſſimo ſono læditur auris; & illud notum eſt, cadentis Nili fragoribus, eos omnes obſurdeſcere, qui illam terræ partem incolunt, quæ ſub

benignissimo fluuio sola vapulat, quasi culpæ quoddam genus esset, vidisse præcipitem. quomodo igitur sensibilis anima, quæ fortioribus obiectis delectatur, cùm quilibet sensus obiecto proprio impar sit, nisi illud remissâ vi dulciter feriat, & sua quasi iniuriâ soletur imbecillem potentiam?

Adde & hoc. ætate deficiunt quælibet sensibilia, quòd non accidere animæ humanæ oculatissima senum prudentia demonstrat, vt scias illam substantiam æternitati natam, quæ ipsismet adiuuatur, quibus mortalia atteruntur, & pereunt; nec tempus, cuius longo famulatu ad profundiora consilia tam salubriter vtitur, vllum in eam dominium obtinere.

Deinde spiritales quasdam animæ dari actiones neque illi negant qui eam interitui obnoxiam esse contendunt, vt cùm intelligit vel diuina, vel

Deum, vel omnino ſeipſam; ad hoc enim opus, ſuis tantum potentijs vtitur anima faſtidito rerũ materialium concurſu, ex ſe fœcunda, & ſola tum notitiæ ſuæ parens. ſed quomodo ſpiritalium actionum ſedes erit, atque principium anima, ſi corporea eſt, & ex conſequenti diſſolubilis, cùm eiuſdem eſſe naturæ oporteat, ſubiectum & actus qui in illo, & ab illo ſunt, nec fluentibus riuis fons ipſe qui aquas miniſtrat, poſſit eſſe deterior!

An non immortalis anima, quæ perituris ſatiari non poteſt, cuiuſque eſt ad æternitatem niſus, etiam cùm ſe morituram exiſtimauit? inde ardens illa parentũ in liberos charitas, vt breuiſſimæ vitæ ſpatium quadam generationis arte, in poſteris extendant; inde literarum, inde artium, ſupra quàm quod vitæ corporali neceſſariæ ſunt, diligentia: vt ex ope-

rum dignitate in multa ſæcula viuant, qui illa effecere, & admixti naſcituris, vel laudatores habeant, vel inuidos. Certè illud immortalitatis ſtudium à natura eſt, quæ cùm fruſtra nihil faciat, ipſa ſiti æternitatis oſtendit eam poſſe expleri; & ex appetitu, ad ſpem nobiliſſimam prouocat, igniculo illo tantam lucem nobis præferens, vt nulla anima ſe morti obnoxiam credat, niſi quæ ſui omnino immemor, non aduertit cupiditatem ſuam.

Calore non minus quàm ipſo ſplendore diurno percipitur vicinitas ſolis; & ille, de quo loquimur, naturalis ardor cunctis inſitus, æque ac rationis ipſius claritas, immortalitatem commendat; nec deterius profectò argumentum quod à voluntate, quàm quod ab intellectu ſumitur, cùm vtraque poteſtas, naturâ duce, aut ad verum cuius pulchritudine trahitur

hitur viam quærat, aut ad ipſam æternitatem.

Sed fruſtra de iſtis prolixior ſermo haberetur apud homines Chriſtianos, & ſtrictim ea attigiſſe ſufficit, vbi nemo de immortalitate ſua dubitat; neque ea recenſuiſſem, niſi me loqui, eruditioris viri imperium coegiſſet.

Quibus machinis dirui poſſit nouorum fortium de mortalitate animæ ſententia, egregiè nos docuiſti Iſaci, ait Leontius, ſed placet audire quæ certiſſima accepi ab amico? ignota vobis loquar. Etiam impiæ fortitudinis, cuius mentionem fecimus, ſchola fuit. vrbem quæritis? ea eſt cui nomen ſeu à luto, ſeu à luce rectiſſimè impoſitum: nihil enim illâ præclarius, ſi fortunarum, ſi munerum, ſi ædificiorum dignitatem ſpectes: nihil, ſi vias ipſas, lutulentius. an per ſucceſſores ſtet adhuc domus illa vbi

ex condicto perditi homines conueniebant, ad sui doctoris percipiendam sapientiam, mihi incertum; sed de ijs quæ acta sunt, erumpente illâ impietate, nec se adhuc luci committere ausâ, licet obscurè acta sint, referentis probitas dubitare non sinit.

Aues quædam sunt quibus lumen inimicum, & cum cæteris, quæ sole gaudent, nulla societas; illis quoque ex colore & cantu cum tenebris affinitas aliqua, ceu consensio; vt non mirum sit eas interdiu latebrosis tegi, & ad lumen pauere. qui primi impietatis magistri in Gallia extiterunt, bubonum instar, nocte tantum congregabantur, sibi ex conscientia metuentes, & ea calliditate dispensantes impietatem suam, vt se nefaria docuisse, negare omninò possent, si vocarentur ad tribunal. Soli qui conscij essent, intererant nocturnis conuentibus; quia tamen necessarij ty-

rones, ne cito periret recens malum; cautè delecti inter nouitatum amatores, ſub his conditionibus admittebantur, vt ſecreta res eſſet, neque diſſerentem magiſtrum priùs viderent, quàm eius argumentis conuicti, faterentur verum eſſe quod ab eo audiuiſſent. Expectata ideo nox, vt vir ille à quo totam fabulam accepi, non vulgaris ſapientiæ oracula mirabundus exciperet.

Et hæc loci diſpoſitio erat; in ampliſſimo cubiculo exilis lucerna noctem ita amouebat, vt non tota abſcederet; lunam eſſe putares, orbe imperfecto, vix inter denſiſſimas nubes pallida cornua proferentem, nec viatoribus ita conſulentem malignâ luce, vt ſecurè poſſent iter carpere. In cubiculo adeſſe non paucos plus ex veſtigijs ſe prementibus, quàm ex aſpectu aut vario vocum tenore, tremens tyro agnouit. In loci ambitu

cathedræ plures, inter quas vna remotior, tacentes exceperunt; ipſe qui nouus accedebat, amico monſtrante, in vna ſellarum acquieuit; mox ille qui locuturus ſeceſſerat, vbi nulla exigui luminis poſſet timeri proditio, de Deo & prouidentia ita diſſerere cœpit, vt non ſine pietatis ſenſu audiretur ab eo, quem cæteri mox ſuum fore, præmaturo gaudio exiſtimabant. Media pars horæ in iis quæ de Deo, de animarum immortalitate, de iudicio futuro credimus, ferè conſumpta eſt; nec argumentis quibus religio firmaretur, deerat illa quæ affectus mouet orationis vehementia, vt nihil eorum, quæ pietatem quoquo modo mentibus humanis infundunt, ſincerus homo, cauſam ipſius agens, de induſtria omiſiſſe videretur.

Poſt hæc admirationi datus eſt locus, dictumque ſubmurmurantibus

ſuffragijs; quicquid veteres Patres, quicquid omnis Theologorum chorus in hoc argumentum ſolidioris doctrinæ adducerent, illo ſermone comprehendi. reddito ſilentio, vox eadem audita eſt. majora ſe veriorá-que habere profeſſa quæ de Religione diceret; à commiſeratione impius ſermo incæpit. Peſſimum ſeruitutis genus illud eſſe quo animus humanus cogebatur incredibilia credere, & quæ ſentienda eſſent de Deo, ita accipere à majoribus, vt nefas eſſet ſimpliciſſimæ ætatis pietatem, vel leuiter, nimiæ credulitatis inſimulare. Ita quemlibet hominem naſci, vt ius ad rationem habeat, nec fidei leges iuſtè nobis imponi ab ijs, qui ideo ſolum ſapientiores exiſtimantur, quia priores nati ſunt.

Plura dixit in gratiam libertatis; addidítque politicam poteſtatem, quæ cohibendis ſceleribus iuſtiſſimè ſæ-

uit, nimis indulgere opinioni, cùm liberæ mentis homines, & fortiori ſapientia imbutos, eadem loqui imperat, quæ plebs pro certiſſimis tenet, ob id ſolùm quia tradita ſunt, & audire conſueuit.

Inde ad argumenta illa ventum eſt, quibus oppugnatam Religionem aduerſus impios tuemur; quæ vt diſſolueret callidus homo, primùm ratiunculis vſus, quarum tota vis in gratia verborum & eloquentiæ imagine, ſenſim venit ad illas argutias, quibus olim Chriſtiana Religio apud dicaces infideles ſcurriliter traducebatur. Nihil nobis reuerendum, nihil ſanctum, quòd non luderet vrbanus Euangelij obtrectator, impietatem ideo ſalibus condiens, vt venenum, cuius horror eſſe poſſet ſi ſolum, voluptatis ſocietate ad guſtum accedens, ſumeretur fidentiùs. Sic exhilaratis animis ita poſtea diſſeruit

de Christo, vt ipse Iulianus Apostata desertionis suæ crimen diluens, & Lucianus in Deum facetijs atrox, impietate vincerentur. interea, per vices, auditorum risu incitabatur scenica viri eloquentia, laudem ex sacrilegio captans, & quàm placeret cachinnatione admonita, semper in progressu impudentior.

Finito sermone, qui propiores nouitio homini fuerant, blandè petierunt, quid sibi de doctrina ista videretur; sed anxiè, nec ad expectationem satis respondebat, integræ adhuc conscientiæ minis prohibitus, ne tantæ impietati suffragaretur. Laudauit tamen viri in dicendo copiam, seque dixit amico multum debere, qui viam sibi præijsset ad honestissimorum virorum congressum, & stupendæ eruditionis arcana. Non placuit perplexa laudatio, verbis ea arte dispensatis, vt nescires eam ne doctrinam,

monſtrum diceret, an miraculum. frigidius ergo noctiuagi abierunt quàm venerant, nec magiſtri facta eſt Epiphania, qui non niſi credentibus ſuum vultum exhibere ſolitus erat, vt & apud illum, viſio eſſet fidei merces.

Hæc mihi ab eo relata ſunt, qui nocturnæ concioni interfuit, ita fœliciter mixtus nequiſſimis viris, vt deinceps religioſior eſſet, impietatis enim atrocitate commotus, & ex periculó prudentiſſimus effectus, ne nomen quidem virorum fortium, ſine ſtomacho audiebat.

Illos cognouiſſe, doctrinam eorum refutaſſe eſt; inquit Clinias, quã enim lucem ſperes à veſpertilionibus iſtis, qui teſtem impietatum ſuarum ſolem metuunt, nec igni fiderent etiam in commodum ſuum extenuato, niſi poſſet extingui. Vtinam, ait Iſacius, eo adhuc timore comprimeretur im-

pietas! quàm faciles apud nos iudiceshabeat pluries experta, iam didicit ipſas contemnere leges, &, quòd magis mirere, diem. Nuper vir religioſus, nomine Nicon, vnum ex iſtis obuium habuit in itinere, qui ex veſte Deo ſacrum agnoſcens, admotis equo calcaribus vt velociori curſu ad eum pergeret, mox vt potuit audiri; Et heus tu, religioſe, inquit, mene noſti? cùm ille negaſſet; Ego, retulit homo, Arrebatius vocor, eá vi mentis famoſus quam vos impietatem appellatis; & vos miſeri, qui futuram vitam expectantes, præſentem damnatis, & à Deo, qui nuſquam eſt, mercedem laborum præſtolamini. his dictis vir inſanus verſis habenis eodem quo venerat curſu, viæ, à qua deceſſerat, redditus eſt, vbi puer, qui illi erat à pedibus, non ſine riſu dominum operiebatur, ſciens nihil niſi fatuum effari potuiſſe.

Et hi Philoſophi dicuntur! abſit vt Philoſophia illos pro ſuis agnoſcat, quorum mores cænoſi penè extinxere rationem, quorum ſchola diffluentis Epicuri fex eſt, & lenocinantis voluptatis proſtibulum infame.

Noua certè mihi, ait Clinias, omnia hæc ſunt, quæ de fortibus viris ſinguli dixiſtis, ordinatiori modo quàm qui extra ſcholam inter colloquentes amicos ſeruari conſueuit. Leontius enim illorum dogmata propoſuit in Theocrito; deinde an verè fortes ſint qui talia profitentur diſputatum eſt, excuſſumque falſiſſimum nomen, quo ſordidos mores molliſſimi viri contegunt. Argumentis poſtea, duce Firmiano, Iſacius ineptiſſimam ſectam inſequutus eſt, redditáque rationum vi, animæ humanæ immortalitas, quàm ideo perditi homines negant, quia timent.

Pulcherrimè conclusit omnia Leontius, eâ narratione quæ impietatis cunas detexit, ostendítque quàm timidè nascens proponeret, quòd iam adulta profiteri non metuit.

Sed aliquid restat, ô Firmiane, quod à te audire exopto. Iamdiu est enim quod siles; An existimas eos omnes qui fortium virorum nomine comprehenduntur, illius impietatis reos esse, quæ Euangelium abijcit, & pro fabulis habet, quicquid Deo reuelante nouimus? sapienter quæris, inquio. hic qui ab igne superiori, ad nos vsque interiacet aër, vnum quidem corpus est, sed diuersissimæ regiones sunt quibus distinguitur: in supremâ enim feruidus aër, ad terrorem nutrit cometas, ostendítq; mortalibus: in mediâ turbulentus, & fulminum non tantum via, sed sedes est; nisi mauis locum appellare simpliciùs; quomodo enim fulmen se-

det, quòd si quiescat, iam non est fulmen, caret enim illo ardore, & motu, sine quo nec concipitur?

Infima regio mitioribus flammis infesta est; qui enim in ea ignes aliquando videntur, nullius calamitatis prænuntij sunt; ardore item carent languidi, hebetes, Et si fulgeant; nec suâ etiam luce noxij essent improuidis viatoribus, nisi in eos homines inciderēt quibus infirmior mens, & pauere facilis ad insolitum spectaculum.

Vides Clinia, vt diuersas omnino regiones vnum corpus obtineat, sitque pro locorum varietate ardentius, & turbidius. Non absimilis nouorum fortium secta, distinctos quasi tractus habet; omnes namque qui ab ea nominantur non æquali impietate scelesti sunt. quicquid Patrum religio credendum proponit, aliqui ex illis merum commentum existimant,

eâ caligine obtenebrati, vt Christum impudentissimè negent, quem in ipsa cruce morientem, sole refugo, concussa terra, dissilientibus monumentis, totus orbis agnouit. & de istis egimus.

Alios videbis qui Religionem quidem admittunt, verùm non totam: vt amotis, quæ minus placent, partibus, appareat quàm sapienter Christiani sint, qui, vt aiunt, non cæco quodam impetu id omne amplectuntur, quòd timida plebs, vt legem certissimam mentis, nullâ præuiâ disquisitione suscipit, ingens piaculum putans seligere quod credas. Isti tamen quia non ad Caluini, aut Lutheri mentem, sed ad suam, insaniunt, fœlicius nomen sortiti, viri fortes etiam appellantur, cùm non minus hæretici sint quàm illi, quos iamdiu patimur Ecclesiæ Catholicæ hostes, & qui professo odio famosi,

ſub ducibus ſuis certant. Nihil enim intereſt vtrum legionarius, an vagus miles patriæ infeſtus ſit, vt pro hoſte habeatur. quiſquis deſertor, ciuibus ſuis, & publicæ ſecuritati nocet, etiamſi in nullius certæ factionis partes tranſeat, bellum regno indixit. & vt quis hæreticus fiat, & inuiſo nomine dignus, præceptor erroris non requiritur, quem olim damnauerit Eccleſia, cùm ad illud ſufficiat motu proprio, & domeſticâ quadam ſententiâ aliquid de integritate fidei detraxiſſe, quæ niſi tota non manet.

Quid ſtultius quàm per partes Religionem admittere, quæ ſi in aliquibus iure inſincera exiſtimatur, in cæteris quoque verior nullo modo putanda eſt, nec periuri aliàs teſtis in quacumque cauſa recipienda authoritas!

Virginitati Religionem ſimillimam dixerim. Illa enim virtus nun-

quam partim corrumpitur, & partim ſeruatur, toto dedecore ruit, aut toto honore inuicta floret: eadem prorſus Religionis conditio, deprauari niſi omnino non poteſt. quid ergo, vir fortis, mediam quamdam in Catholicâ Eccleſiâ puritatem imaginatus, media etiam fide, aliquid probas, aliquid reſpuis, quaſi tibi mendacio inſerta veritas ab orthodoxis proponeretur?

An non Alchymiæ ineptus & infœlix labor, qui argentum purgaturus, id tantum efficit ſolertiâ ſuâ, vt vel edacibus aquis liqueſcat, vel ignis ardore ita ſoluatur, vt iam non recte metallum appellaueris, ſed aut pretioſam lympham, inutilem licet ad neceſſarios tuæ fortunæ vſus: aut diuitem fumum, qui multæ expectationis materies, tandem per varios orbes, in ſe ipſum ſæpè reuolutus, & motu inani vltimas fruſtratæ ſpei de-

licias agens, deluso possessore euanescit?

Virorum fortium, qui Religionem se emendare existimant dum funditus delent, operosior non est sapientia. diuinus enim ille radius, cuius beneficio intellectus noster ea certissimè credit, quæ nec sensibus, nec ipsâ ratione argumentum sui faciunt, ille inquam radius, vnus est, & ideo à Theologis, licet varia, & lentè etiam seruato quodam temporum ordine prodeuntia, nobis exponat, non multiplex vocatur sed vnica reuelatio. cùm igitur vnâ prorsus luce omnia nobis innotescant, quæ credentes ab infidelibus secernunt, si illam in vno doctrinæ cœlestis articulo non admittas, eadem animi pertinaciâ in cæteris excludes; nec alia, tanto lumine extincto, tibi iam fides supererit, quàm humana quædam de mysterijs, quorum reuerentior fuisti, existimatio,

existimatio, & amissæ Religionis inane vestigium.

In eo statu planè desinit homo esse Christianus, cùm integram fidem partium rescissione, incogitans licet, abnuat. Et quia Baptismi æterno caracthere insignitus, vbique circumfert prioris instituti notas; similis est omnino vrbibus illis, ita Dominos ex fortunæ ludo alternantibus, vt constantissimâ nomenclaturâ, quem priùs sub alio hero obtinuere, titulum seruent.

Nequaquam animi, sed morbi vis, ea est quæ Religionem penitus absumit, & cùm ingens sustulerit bonum, tantâ insaniâ miserrimi hominis cerebrum versat, vt ipse qui desertor Euangelij infidelium turmis accessit, perfidiam suam ignoret. Quis adeo hæbes, vt illustrari suam domum opinetur, eodem quo perit incendio, & inimicum lumen præ-

ferat dulcissimæ nocti, cuius secura cæcitas?

Fortes isti qui se cęteris splendidiores existimant, stultissimum Calanum, qui se iudice flammis dignus, se quoque carnifice coram Alexandro. crematus est, videntur imitari, sua enim luce pereunt. fœlix ille, & inter sapientes iustissimè reponendus, cui sufficit ea quæ toti Ecclesiæ conceditur à Deo claritas, cur enim vni non satis sit, quòd cunctis satis?

Alij quidam sub nomine virorum fortium, integrâ Religione se illa omnia credere profitentur quæ Catholici. sed in vno non obscurè insaniunt; firmitatem enim mentis autumant non pauere ad cœlestes minas, & hanc addunt nequissimis voluptatibus audaciam, vt iratum Numen, non tantum videantur contemnere, sed prouocare. Isti multùm absunt à verâ sapientiâ, cùm illius sit (Dauide

teſte) principium, timor, neque minus à laudabili fortitudine, quæ nuſquam pericula ſubit, niſi per illa ſit neceſſarium iter ad gloriam, quæ his emi mereatur.

Mortem non timere, cæteráque quibus miſeri mortales infeſtantur vitæ incommoda, laudabile eſt; vbi enim metus nihil proficit, inhoneſtè admittitur, & ad ineuitabile malum firmandus eſt animus, vt ſi feriri neceſſe ſit, ſaltem intrepidè ab immoto, grauique fato, vulnus excipias: ſed æternæ damnationi cùm vtiliſſimè occurrat timor ille Religioſus, quicumque aduerſus diuinas comminationes mentem obfirmat, fatuus eſt; & fortitudinis nomen ineptiſſimè vſurpat, audacia illa animi quæ offenſo Deo, & etiam ad obſequium iuſtiſſimæ vindictæ ſupplicijs properantibus, nihil vereri ſe, neque aliud, quàm quòd turpiſſima voluptas in-

ſuſurrauerit, conſilium accepturam, impiè iurat.

Quanquam ego exiſtimem ſceleratam impudentiam fingi potiùs ab ijs qui Euangelium admittunt, quàm aliquâ deceptæ mentis inſaniâ concipi; vt ſcilicet, palam contemptis quæ obſcœnæ vitæ parantur ſempiternis ignibus, ad breuiora pericula, variáſque aduerſæ fortunæ iniurias, inconcuſſi habeantur, & quietis non precariæ conſtantiſſimi poſſeſſores. intrepidos tamen non eſſe, quælibet obuia calamitas adeo oſtendit, vt nemo dubitet fortitudinem illam, quâ ſe immobiles iactitant, frontis eſſe non animi.

Hic Leontius, qui virorum fortium acta ex conuerſatione nouerat, poſtulauit ſe audiri, habere ſe profeſſus non iniucundam narrationem, quâ ſerios ſermones intermixta feſtiuitate condiret. Nec diſplicuit, ſcien-

tibus quidquid ille proferret ad ſapientiam pertinere. Sic igitur, cæteris ſereniori vultu iam in eum intuentibus. Non cōmentum, inquit, exponam vobis, ſed noſtræ ætatis lepidiſſimam hiſtoriam.

Cromatius quidam fuit in notiſſimâ vrbe, vir non vltimæ nobilitatis; hic ex Senecâ omnibus inſtructus ſententijs, quibus fortis videri poſſet, ſtoicum etiam vultum induerat, vt ſeuerum omnino crederes, niſi cùm demptâ perſonâ, inter paucos, talem ſe ſecretus exhibebat, qualem natura finxerat, mobilem, &, ſupra quàm credibile eſt, effœminatum. Inter fortes tamen cenſebatur præcipuus, nec obſcurè ferebatur illum ad acerbiſſimos caſus eo ſemper vultu fuiſſe, quo cæteri omnes ad conſpectum fortunæ placidioris; eorumque omnium, quorum eſt expectatio, aut cupiditas. ad mortem, vt aje-

bant, amicorum humanus quidem, ſed miſerabilis nunquam, nec dignus qui & ipſe ploraretur; ad bonorum iacturam, pœnè lætior quàm triſtior, & fornicum inſtar, quos ſaxa inuicem prementia, & incumbentium corporum moles in ſtatu ſuo continent, ex pondere firmiſſimus. Cæterum nullus ad diuina ſenſus Chriſtianum arguebat, & hoc præcipuè in laudibus apud ſuos, quòd Religionem facillimam ſibi libertate mentis effecerat, quòd conſcientiam ſuis moribus amicâ, nec cum illâ luctaretur.

Vir ille duos omnino habebat filios, vnum quem ſublata è viuis vxor triennem reliquerat, alterum, qui viginti annos natus iam Principi debebatur & regno, filia illi vnica quæ.

Iam matura viro, iam plenis nubilis annis. accidit, vt ad arma natus iuuenis, in neceſſario bello poſtularetur à Principe, ipſo etiam adoleſ-

cente domum paternam exoſo, vbi nihil ætati ſuæ conſonum, nulluſque quem ad iuuentutis ſolatium adhibere miſero liceret, præter Senecam & Patrem. vt filius dimitteretur bellum vrgebat, imperium Regis, honor ipſe, cuius pars maxima, vbi pericula adeunda ſunt, celeritas.

Hîc acerbè flere inter domeſticos vir fortis, queríque ſe ſupra cæteros mortales infœliciſſimum, qui chariſſimo filio viuum funus ornare iuberetur; totus enim belli apparatus, arma, ſagula, tubæ, ſarcinarum ad militares vſus collectio, ſigna, ſplendor equeſtris, doloris ampla materies mœſtiſſimo patri, ante vulnera, ipsámque dimicationem efferenti filium ſuum.

Totos viginti dies lugens pater, Regem, fortunam, Deum deuouit, quòd ſe derelictum vellent, nec vnâ domus orbitate placarentur. interim ſi quis ex vicina nobilitate Croma-

tium visurus accessisset, vir fortis sui Senecæ non etiam tunc immemor, admotâ gelidâ temperabat, ne quod signum doloris appareret, tumorem oculorum; & ad constantiæ specimen grandia verba, ex semotâ præ dolore Philosophiâ iterum sumebat, vix ipse aduertens ridiculam se comœdiam exhibere spectãtibus. Quid plura? discedenti filio tanquam non redituro, vltima oscula posuit miserrimus Pater, & longo mœrore prosequutus abeuntem, testes etiã, quotquot erant in conclaui, esse voluit se à cæde filij immunem, se inuitum priuari charissimis amplexibus; sanctissiméque iurauit, non ideo se liberos suscepisse, vt bellis immolaret. Post hæc alta solitudo, vt lacrymis totum se permitteret licentiùs; ipséque, inquirenti mihi, vt potè amico, cur per totum mensem publico abstinuisset, minimè negauit, se filij exequias men-

ſtruo dolore perfeciſſe, neque enim minus deberi acerbiſſimæ morti, quam certiſſimam exiſtimaret. hoc ſolum reſtabat deſperato, vt lugubria indueret, ſed admiſſus, non oſtenſus dolor, faciebat hominis Philoſophiam.

Filia ineptum patrem æque experta eſt: nubilem enim à ſe auelli vix tulit in matrimonium petitam à multis, quia ſolatio dilectæ ſibi virginis carere non poterat, eámque ſine viro vetulam aſſeruare domi conſtituerat, crudelis ideo Pater, quia mollis, nec amori modum imponens.

Ecce vobis imaginem fortiſſimi viri, nec dubito plures eſſe ex ijs quos ſtrenuos eſſe aiunt, & ad omnia inuictos, qui non minus effœminatè peccant. quàm multi ſunt, quos occultus ſub fortitudinis laruâ dolor conficit, atrox inuidia, timor ingens, & ob hoc violentior quia collectus, nec

finitur ab animo in ipſum corpus ſe effundere, vt in latiori minus noceat! fortitudo apud plurimos virtus eſt non ad ſoliditatem animi, ſed ad famam, & ad ſpectaculum ſeruiens; coloribus illis ſimilis, quos in iride pulcherrimos oſtentat natura, apparent enim nec ſunt, & extra illos numerantur qui veri in purpurâ, in herbis, & in floribus nitent.

Ita Leontius, ad quem ego, diſſertationi finem facturus. Satis de impiâ fortitudine, ſatis, Leonti, quam parentes noſtri fœliciter ignorauere, & quam nos non ſine magnâ animi mœſtitiâ iure recenſemus, inter huius æui notiſſimas calamitates. Sed cur majoribus inuideamus? infœlicitatis hic ordo eſt, ô Amici, vt quælibet ætas proprijs malis laboret, & veluti quædam Nili ſtagnantis, & ſemina perverſè miſcentis, exundatio, ſuis monſtris ſignetur.

VERITAS TOGATA.

SEPTIMA DISSERTATIO.

INTER eas artes quæ ad oculorum voluptatem inuentæ ſunt, illa ſummopere mihi ſemper placuit, quæ corpora humana, licet ſine anima & ſenſu, educit ex lapide; & ſuperflua materiæ, eâ prudentiâ reſecat, vt quæ componendo operi partes relictæ ſunt, ad naturæ inuidiam, quòd illa verius, ſimpliciuſque formauit, gratiſſimâ fraude adumbrent.

Artis amor viam ſternit ad artificem; & videndæ manus, cuius induſtria placuit, ſæpè fit deſiderium. Eo

animo, ad Sarrazinij, ſculptoris noſtra ætate eximij, domum quadam die me contuli; & ne ſolus innocenti voluptate fruerer, Cyprianum mihi ſocium adhibui, eiuſmodi artis admiratorem egregium, cùm ritè procedit, cùm vero aberrat à præceptis, ſeueriſſimum caſtigatorem.

Variæ in illa domo ſtatuæ erant, authore ſuo dignæ; & quæ Dædali etiam poſſent videri, niſi quod vinctæ non erant, nec fuga timebatur. Sed cur veritatem togatam ingenioſiſſimus ſculptor feciſſet in marmore, cùm ſatis non intelligerem, illum rogaui vt me conſilij ſui vellet eſſe participem. tum ille, oſtensâ Chriſti in cruce pendentis imagine; Si veritatem, inquit, amas ſine veſtibus, ecce tibi nuda veritas, in hoc opaciſſimo ſæculo vix eam ſine amictu extra crucem inuenies. hoc ab artifice, fateor, non expectabam; quid enim

ſubtilius à Theologo? nam certè veritas Chriſtus eſt, & dum Iudaïca perfidia Domino patienti detrahit veſtes, ſceleratâ manu, nec generi tamen noſtro inofficiosâ, veritatem nudauit.

Suauiſſimum hominem inueniſſe me gaudens, poſtquam argutæ ſententiæ applauſi, ad illud denuo ſignum verſus in quo veritas ſub virginis repugnantis ſpecie, pallâ operiebatur; non enim ſponte veſtiri apparebat, ſed ab aliâ ex eodem ſaxo, figurâ, ad hos cogi ornatus; petiui à ſculptore, an in ſexus reuerentiam, nouitatem hanc ſine Poëtarum licentiâ, induxiſſet: turpe enim eſt muliebrem ſtatuam, abſque modeſtiâ conſpici, & apud caſtos, inuerecundæ imagini iure præfertur, etiam rudiori manu inciſum, pudicum marmor.

Idem ferè quod ego Cyprianus: Cùm hoc ſignum fingeres, inquit,

tene Christianum meministi, vir egregie? Et ideo timor inuasit animum, ne adolescentum facilis amor, ad conspectum saxeæ formæ exardesceret, si non tunicata sed nudata cerneretur? an te potiùs cogitasti veluti parẽtem figuræ istius? opus enim tuum illa est, & filiæ vestes commodauisti, optimus Pater, ne illam videreris lenonio more, quibuslibet officinam tuam intrantibus, inhonestè prostituere.

Ad hæc sculptor ingeniosus. Non ea artis nostræ castimonia est, vt studeamus illas corporis partes abscondere, quæ, licet religiosiùs tegerentur, ostensæ tamen majorem in artifice peritiam arguunt. præcipuum apud nos studium est, ea speculari, quæ medici alio fine curiosissimè obseruant. Illi enim hominis constitutionẽ diligenter peruestigare consuerunt, ne in incognito corpore erret

medicina, ſi illud ægrotare, aut lædi contigerit. Nos verò idem obiectum non minori curâ intuemur, vt naturâ duce dirigatur ars noſtra; & quia in patiétiſſimâ materiâ homines formare, honeſtâ libidine audet, generationis quaſdam regulas, ac præſcripta, à doctiori percipiat.

Artis noſtræ ſummus labor, ſumma laus, nudum exhibere humanum corpus, quod tantâ charitate, tanto veſtium ambitu obuelat, imperitorum ſculptorum coacta ad pudicitiam ignorantia. ſi ſtudium illud tuo iudicio crimen eſt, artem tolle, quæ cæteras obſeruationes adeo parui ducit, & infra ſe habet, vt prorſus negligat, ſi iſtam prohibeas. Non ergo Religione ductus puellam veſtiui; cur enim ſola inter tot nudatas imagines ſtolam haberet, & Dianâ illâ quam videtis, eſſet caſtior, quæ à me, licet aduentantis Actæonis aſpectum

horreat, veſtimentum non obtinuit?

Meliori æuo, veritas nuda conſpiciebatur, & eam velo obducere, pretioſo licet, ac eloquentiæ manibus contexto, nefas erat: nunc verò ita contegitur, vt nulla ſub polis mulier, ad frigus arcendum, denſiori veſte vtatur. ſumma iam illius audacia eſt, aliquam ſui partem oſtendere; & ſi aliquando priſtinæ libertatis memor, & tam alto veſtitu condi non ferens, vultum exerit; ſtatim adſunt qui moneant, virginem non benè virorum aſpectibus patere; & cautius decentiuſque facturam, ſi contremiſcat, ſileat, quærat tenebras, quàm ſi impauida hominum cætibus interſit, & ea intrepidè dicat, quæ raro beneuolos auditores inueniunt.

Hoc ergo cùm obſeruauiſſem ſignum iſtud confeci, vt ex illo ſpectatores agnoſcerent veritatem olim apertam,

apertam, ita hodie abſcondi, vt vix aliqua pars eius, abſque inuolucro & ſincerè appareat. quia autem nouiſſimi temporis opus eſt, ea veritatis latebra; Saturnum cum ſuis inſignijs, non ſeuerum, & annoſum, qualis apud Poëtas fingitur, ſed iuuenem feci, qui reluctantem puellam, iratámque ad noui officij ingratum munus, ipſe ridens, inſuetó amictu circumueſtit. Non ego igitur, vt ajebas, veritatem operui, quæ nuda apparere geſtit, ſed curioſus æui obſeruator, oſtendi in marmore quid circa illam egerit ſæculum præſens.

Probatâ ſculptoris induſtriâ, non licentiâ artis, quæ pudoris iacturâ, ſtudiíſque audacioribus naturá ęquare contendit, laudatíſque cæteris operibus, quæ non minori artificio, ſub varijs formis, admirationem fecerant, ab officinâ digredimur. domum deinde reuerſis, placuit in ſcul-

ptoris mentem diligentius quærere, rectáne essent quæ de veritate dixerat. Cyprianus diu in aulâ exteri Principis versatus, vltrò fassus est, se nunquam in eâ veritatem nisi palliatam vidisse; neque mirum, ajebat; quicumque enim tumultuosæ huic vitæ se suamque quietem committit, fortunæ amore id facit, cui cùm sæpè inimica sit ex occasione veritas, tutius assentationis viâ, ad honores & diuitias itur, quàm simplicitate morum, orisque libertate. Gemmarum veluti piscatum, in hoc aulæ fluctuantis oceano, dulcissima quædam spes auaris mentibus proponit, in periculorum præmium; nec alias naues inter infidos scopulos, ventorumque immanes rixas ferri videbis, quàm quæ in aquis placidioribus inutili labore diuitias prosequutæ sunt, aut virium fiduciâ actæ, neglexere amnes vbi minus quæ-

ſtuoſa, verùm multò ſecurior nauigatio.

Cùm itaque id ſibi omnes, qui in aulâ viuunt proponant, neceſſe eſt eos, vt optatis fruantur, viris principibus placere, quorum opulenta, & non raro etiam prodiga charitas ad illam fœlicitatem gradum facit. vt autem placeant, vtilis ſilentij ars quædam ſummo ſtudio addiſcenda eſt, omni oratione & verborum ornatu efficacior. Non enim Turca ſolus mancipijs mutis vtitur ad quædam ſuæ poteſtatis obſequia; vbique terrarum illud receptum eſt, vt nemo niſi elinguis, viris principibus adſit, vbi de regiminis ſeu ſæuitiâ, ſeu mollitie, promendus eſt animi ſenſus, dandumque in Reipublicæ laborantis mala, conſilium.

Calamitoſa planè atque deſtituta veritas! Etenim pauperum more, nullum in loquaciſſimâ turbâ Patronum

inuenit qui cauſam oret : velut majeſtatis ream, omnes negant, timent, fugiunt, ne amicitiæ ſuſpicione & ipſi rei, trahantur in communionem calamitatis, & plerumque illam noſſe, ſileas licet, ſi non ſcelus, at culpa eſt.

Principibus non minus inuiſum veritatis iubar, quàm cometæ lumen; ad vtrumque enim pauent, nec benè quieſcunt donec omnino deſierit. hoc penitus nouere, qui ad Regum ſtudia facti, quoties de noxiâ ſilentij fide, tanquam proditores poteſtatis à plebe accuſantur, nihil aliud reſpondere ſolent, quàm non teneri ſe in perniciem ſuam loqui; veritatem in aulâ damnatam; legem Corneliam reuocatam hoc ſæculo eſſe, quæ proſcriptum iuuare vetat, & in ipſa humanitatis officia, ſi miſero conferantur, ſæuit. veritatem denique, quam poſt tot tenebras lucere

ij omnes optant, qui premuntur, regnantibus non videri amicum ſydus. quis neget quod tam ingenuè fatentur? ideo illam tot nubium denſitate obtenebrat, aulicorum ſagax adulatio, nec aliam lucem regios oculos videre ſinit, quàm quæ oculos demulcet, & triſtes euentus, labantis ſcilicet imperij fata, negotiorumque turbines non prænuntiat.

Sic dicente Cypriano, Cletus adoleſcens, illius ex ſorore nepos, qui noſtro colloquio ſuperuenerat, velle ſe in id argumentum aliquid proponere, modeſtè oſtendebat: quòd vbi aduertit Cyprianus locum fecit quæſtioni. Mox Cletus: Audiui inquit, ijs qui ad imperium nati ſunt, ferè ſemper dari à naturâ non vulgare ingenium: quomodo igitur, pulcherrimæ veritatis formâ læduntur, & ad conſpectum illius, quaſi altera quædam Meduſa eſſet, attoniti pri-

mùm hærent, mox duri & intracta-
biles, monitoribus ſuis lapideſcunt?
Tum Cyprianus. Putas, ô Clete, quic-
quid pulchrum eſt neceſſariò amari?
non ea eſt, crede mihi, rerum for-
moſarum fœlicitas. Quid ſole iſto
ſpecioſius? & tamen illum, quem om-
nes adeo libenter flores admittunt,
&, vt licet, vario etiam motu ſequun-
tur, nunc erecti, nunc in terram ad-
ductis folijs cadentes, plurimorum
animalium debilis acies reformidat;
nec aliâ ex causâ tenebricoſæ con-
ſcientiæ pœna eſt ipſe Deus, quàm
quia lux, & radijs ſuis ea oſtendit,
quæ videre non tantum dolor animi
eſt, ſed etiam metus ac pudor.

Vt pulchra amentur, priùs debent
ab amante cum omni dignitate ſuâ
concipi; idæa enim eſt cauſa amoris,
& niſi illa arrideat, forma ipſa, cuius
imago cenſetur, non placet. petis quî
fit, ô Clete, vt formoſiſſima veritas,

Principibus ſit odioſa? picturam illius in mente habent, non ad exemplaris fidem delineatam, ſed corruptam, & qualem ex aulæ aſſentatricis Genio ſibi fecerunt; quid ergo mirum, ſi ex triſtiſſimâ imagine eam æſtimantes, reſpuant, vbicumque illa ſe obtulerit, poteſtatis errores vtiliſſimè, & modeſtiſſimè increpatura?

Veritas certè cùm arguit, pungit, nec niſi patientibus prodeſt. quis Principum quæſo, inter tot adulatores ſuo quotidie lateri adhærentes, ita ad patientiam eſt eruditus, vt medentis manum ferre queat, ſi duram ſenſerit? ad ſalutaria vulnera abit à manſuetudine majeſtas, & pro miraculo habetur quoties ad rigidum obſequium, pacatos ſinit eſſe Reges, voluptarij regiminis & quodlibet audendi, abſque vllo cenſore, conſuetudo.

Deinde, timeri à ſuis magnificum

est, ficut amari ab illis dulcissimum. hinc illud, quòd cum molesta veritas exponi principibus viris sine quadam animi audaciâ non possit, dignitatis iniuria censetur aliquid ex eo timore deponere quem cæteri habent, putanturque ij omnes, qui non postulatum consilium vltrò dedere; charitatis pœnam mereri, peccasse quippe officijs, reuerentiam abijecisse.

Alia etiam ratione inuisi sunt regnantibus, veritatis nuntiatores. Nemo nisi egens oblata ab alio bona accipit, & in suos vsus transfert. quid autem magis indecorum, quàm si illa deprehendatur in summo imperio egestas? sed quis inueniri negauerit, cùm Princeps proprij consilij penuriâ laborans, agendi regulas à quocumque sibi dari patitur, & publicus indigentiæ suæ professor, omnes eos audit, qui inopi, expectantíque, suam volunt infundere sapientiam? vt illa

igitur paupertatis labes non appareat, oblata veritas, tanquam ſtips eſſet, trahitur in dedecus majeſtatis, & optimi conſilij rejectione, ambitiosè probatur conſiliorum abundantia.

Iniucundum præterea eſt illis qui fortunarum arbitri ſunt, à ſubditis accepiſſe beneficium, quòd nulla rependentis gratia æquare vnquam poſſit; ita enim, quicquid ſoluant, perpetui debitores manent, & hoc maximè videtur, cùm quis apud Principem vtiliſſimæ veritatis delator, famam illi ſeu ſeruat, ſeu reſtituit, ab ijs rebus eum abducendo quæ majeſtatem dedecorant; etenim cùm fama nihil ſit pretioſius, qui illam alteri contulit, in eo ſtatu eſt, vt nihil niſi eâ vilius à magnifico etiam datore poſſit accipere: & in altiſſimâ Regum fortunâ, opibuſque ingentibus, probri quoddam genus eſt, reddendi beneficij impotentia.

Illud quoque aduerte : ad populi gustum imperare quisquis se credit publico licet odio dignus, maximâ voluptate fruitur, & in ea probati regiminis opinione securus viuit. hanc decepti animi tranquillitatem, captatámque inconsultâ plebe gloriam cognita veritas excutit, turbinis instar; nec fieri aliter potest, quàm vt illi qui eam detulerunt, velut Regij doloris authores habeantur, eorumque gratiâ prorsus indigni, quorum pacem turbauere.

Cletus, etsi differentem auidè audiebat, nouâ tamen cogitatione incitatus, dicentis sermonem iterum intercidere non dubitauit. fœlix, inquit, Gallia nostra, quæ regem habet in eâ ætate positum à quâ nihil tale metuendum est. duodecim namque annorum Princeps, antequam suæ dignitatis totam majestatem induat, placidè audit, quodcumque illum

ſcire Reipublicæ intereſt; & licet immaturus adhuc negotijs, vtiliter tamen percipit ab ijs qui ad formandos eius annos electi ſunt, regiæ poteſtatis documenta, quæ adulto vix aliquis forſitan Ariſtides inſtillare auderet.

Neque dicas puerum ineptè ad tanta erudiri; conſiliorum enim imagines teneræ ætati creditæ, ad ſenectam vſque manent; vt etiam ſi in poſterum tota aula, adulationi, de more ſuo, ſeruiens, taceret, ſemper tamen illæ, nihil majeſtatem reueritæ, nolenti loquerentur. Interim dum Princeps adoleſcit, & optimi regiminis formâ, inter ſerios luſus, iucundiſſimáſque variæ hiſtoriæ narrationes, imbuitur, ſapienter adminiſtrant regij tutores, acceptam poteſtatem: hos enim, quia ſupremi dominij inſignijs non fulgent, nec niſi ad pauciſſimos annos, & ſeruiliter etiam

potentes ſunt, veritas non pertimeſcit. Nam quâ fronte eam nollent audire, aut exilio mulctarent libertatem ipſius? cùm igitur Gallia Regem ad ſumma omnia natum, atque educatum habeat, & veritatis eximios cultores regni miniſtros, quibus innoxiè referri poteſt, varius Reipublicæ ſtatus, & laſſatæ plebis, ſeu calamitas, ſeu furor, nihil nobis deeſſe videtur, ad ſpem maximæ fœlicitatis.

Fruere, ait Cyprianus, Clete mi, ea conſolatione quam tibi creat ætas nondum calmitatibus inſtructa, naturæque benignitas. Id omne ſpera, & etiam crede quod optandum. certè ſi Princeps, eâ quam tu retuliſti curâ excolitur, ante pubem virum habebimus, dolénſque hoſtis cito mirabitur in puero rege pretextatam ſapientiam. ſed de aulâ noſtrâ quæſo ne ſermo ſit, ſacra nobis eſt; quid autem in cætero orbe hodie agatur cùm

in pueriles manus regnum incidit, non cunctanter, & cùm libertate referam.

Nondum adultos Principes vtiliter ea audire, quorum memoria in licentiori ætate poteſtati ſtimulos, vel frænum admouet, vbi iam nemo tarditatem, aut vehementiam regiminis culpare audet, certiſſimum eſt, Clete; ſed rari ſunt qui regiam pueritiam moleſtare velint ſerijs ſermonibus, & ab ijs rebus auocare quæ maximè illam delectant. non inſtituere Principem, ſed propenſum habere ſtudium eſt illorum, qui etiam ſinceriores exiſtimantur, & tanta circa majeſtatem aſſentatio, vt ſenex aula cum iuuene Rege minimis tota impedita ſit, iocos amet, iuueneſcat. Etenim non pudet plurimæ ætatis viros, indecoris narrationibus, futili alacritate, canos ſuos inhoneſtare, auiculis immorari; & quaſi ad crepundia,

post tot annos, à naturâ ipsâ reuocarentur, ea tantummodo laudare, quæ primam ætatem inani solatio detinent, & dulciter fallunt. Inter hæc, veritatis maximum est silentium, nullusque, nisi perrarò, qui sapienti sermone lusus intersecet, & futuro viro prodesse velit præmaturis consilijs.

Est etiam quandóque in eâ veritatis suppressione iniquitas maxima; timetur enim ab aulicis fœlicioribus, Principis solertia, & in distinguendis personis sagacitas. sciunt periculum esse fortunæ, si Rex aliquando aduertat se malè effundere opes in immeritos, neque satis subditorum delectum habere in conferendis honoribus. statim namque vt erubescit Princeps ad immodicæ liberalitatis conspectum, fit parcior, gratiam non amplius inconsultè proijciens, sed ex iustitiâ dispensans; tarditate etiam quandóque commendans beneficia,

quæ minus chara accipientibus eſſe ſolent, cùm maturè adueniunt. Ideo tantâ arte prouidetur ne impubes Principes, annis licet procedentibus, in viros euadant, vt durante ad rugas vſque infantiâ pepetuos tutores habeant, ſub gratioſorum titulo, iſtos regiæ beneuolentiæ occupatores.

Vbi cautus Princeps, & rerum ſuarum prouidus; priuatorum fortuna aut omnino non inſoleſcit, aut citò ruinâ premitur, veluti quoddam Reipublicæ incendium; ſub nouitio Rege, nec ad imperium ſapientibus conſiliis facto, quiſque audet quod vtile eſt, atque poſsibile. exhauſtis regni opibus ſaginatur rapax illa quorumdam hominum ambitio, qui diuites ſe eſſe non credunt, niſi cæteri egeát; nec dignitatis crimen arbitrantur, tot miſerorum ſordibus ſibi comparaſſe fulgorem; tot quotidie lacrymis inebriari; &, quaſi puderet or-

natus humanioris, ciuium quoque ſuorum ſanguine rutileſcere.

Commoda certè eſt illuſtrium prædonum auiditati extenſa Regum infantia, & vafris hominibus non placueris ſi tolles à Principe puerile ingenium. Gratiam illorum vis aucupari? diſce loqui Domino tuo de venatu aut choræis; & frequenter illud ingere, non ideo naſci Reges vt ingentibus curis conficiantur: optimè diſtingui à ſubditis, voluptate, veſtium pompâ, & cæterarum rerum apparatu, quæ plebi admirationem faciunt. Miniſtros equidem deligendos ex eorum numero qui ſapientiâ præcipui habentur, vt onus regium ſuſcipientes, etiam in caput ſuum totas plebis iratæ querelas miſerrimi adducant; ſi fortè aliquid in negotioſâ regni adminiſtratione ſæuum eſt, & publico odio dignum. Seruilem eſſe Principum illorum diligentiam,

tiam, qui omnibus intenti, patrem familias agunt, & nimiâ ſollicitudine ſuam fœlicitatem perturbant. Pulcherrimum haberi, ſi Rex ingentium fortunarum creator ſit; illud enim oſtendere Deo proximam authoritatem, quæ ad tantum opus ſufficiat, & depreſſos quoſque homines in eam excelſitatem poſſit euehere, quæ montium altitudinem æquet.

Si in ſua aula fœliciùs, vt tu memoraſti, annos pueriles Rex agit, ſi permittitur ea audire, quorum notitia regijs auribus, à cunis ipſis infundenda eſt: ſi iam veritatem non tantum pati, ſed amare aſſueſcit, variiſque ſuorum anteceſſorum ſortibus eruditur ad illam regiminis formam, quæ ſecura, & optima; fœliciter & iuſtiſſimè ſine dubio imperabit: virtutum námque omnium ſemina, vt audio, natura poſuit in illo Principe, & labore modico

amplissimam messem dabunt.

Iam serenâ grauitate conspicuus, iam secretorum animi custos tenax, pauca, sed sapienter, vt fert ætas, loquitur; oculi nobiliori igne quàm qui cupidinis incensi sunt; neque tamen inuenustiores, generosam quandam mansuetudinem præferũt, quam nemo possit intueri, qui illicò Principem suauissimum non amet simul, ac tremat. totus corporis habitus ad fortia & regia habilis: sincera, sed & acuminata indoles. melioribus sanè principijs non potuit natura commendare sequentium annorum eximias dotes, nec flore pulchriori vberrimos fructus prænuntiare in spei nostræ solatium.

Quanquam Gallus natalibus, & Sacramento ego sum, longa tamen peregrinatione, à quâ & recens sum, vt scitis, adeò patriam ignoro, vt certè quid in aulâ nostra circa Regem

agatur, prorſus neſciam. hoc tantum de Principe lætus accepi, quod ſcientibus vobis retuliſſe, mihi fuit noua voluptas; nempe nihil eſſe moribus eius auſpicatius, nec lentè in virum promoueri, vt pueri ſolent, ſed feſtinanter grandeſcere, & ad vota eorum, qui diu vicariâ poteſtate regi minimè optant. fortunatus ille, ſi adeò ſinceris officijs colitur, vt non deſint qui eas res illum moneant, quarum tam altum eſt in cæteris regijs ſilentium!

Quòd ajebas, veritatem apud nos non odiſſe regni miniſtros, tu videris Clete; in alijs certè regionibus vix aliquos inuenies, qui in eminenti dignitate illam animi manſuetudinem ſeruent, quam habuerant antequam ad iſtud munus aſſumerentur, cui commiſſa eſt publicorum negotiorum cura, & excelſiſsimæ poteſtatis non expetita minus quàm ponderoſa

ſolicitudo. Illi penè omnes qui fœlicitatem regni in manu habent, & velut ſydera quædam, influxu ſuo ſubditæ plebis varia fata conſtituunt, ſæuos adeo foribus ſuis janitores adhibent, vt ſæpè non pateant niſi priùs oblatâ pecuniâ, tanquam bellua quædam tranſmarina oſtenderetur, cuſtodum clementiam emas, qui vacuis nihil gratuito dare conſueuerunt præter atrocia verba, & fuſtium ictus.

Admitti in conſpectum virorum illorum, ingens fauor, dignuſque quem multorum dierum inutili curſu, & patientiâ tibi compares. acceſſiſti tandem? quid loquaris vide; ora ſupplex, lauda: parum eſt, fortunam in faſtu ſuo adora; & ſi aliquid ab eâ non importunus petitor exigas, habebis propitiam. veritatem dicturus ſuperbiſſimas ædes intraſti? vel abijce conſilium, vel deſine ſperare iterum audiri ab offenſis, neque feren-

tibus inſcitiæ, aut negligentiæ, ſuam ſic inſimulari ſapientiam. huius enim libertatis, vtinam non iniquius, certiſſimum præmium eſt, æternum vale. pudet quippe in ſummo honore conſtitutos, ea peccaſſe quæ noxia adeo cenſentur, vt in ſuis etiam ædibus, vbi tanta veracium ſermonum parcitas, monitores inuenerint: & tolerabilius eſt, perire omnino rem communem, quàm communitatis prouiſores ad ſalutaria conſilia coram hortatore ſuo erubeſcere.

His à Cypriano ita dictis, me diu ſilentem ipſe inuitauit vt id loquerer quod animo verſabam. Illud autem erat; nihil admodum noui eſſe quod veritas in Principum aulis non admitteretur; quamuis hoc certè æuo durius cum illâ agatur, nec minori periculo geſtare eam poſſis, quàm ſi adulterinâ quædam pecunia eſſet, & lege aliquâ prohiberetur perniciosiſ-

ſimâ mercem in publicos vſus ferre.

Noſtra ætate veritas, priuatæ fortunæ certiſſimus morbus exiſtimatur, ſed ne Regius quoque ſit, abeſſe iubentur ij omnes, qui contagioſâ narratione communicare illam regnantibus poſſent, hoc apud Iberos frequentiſſimum, vocaturque aulæ ſecuritas, vtiliſſimorum hominum, vel honeſta ſub remotioris adminiſtrationis ſpecie ablegatio, vel profeſſum exilium.

Et hæc quidem cogitabam; ſed ſtupendum magis videbatur concionatores ipſos, qui præcones veritatis à Deo ſunt conſtituti, tanquam iacentes tubas, amiſſo ſpiritu, in hoc aulæ ſilentio obmuteſcere. ſapienter certè debent loqui, ſed tamen loqui: voces ſunt, ſi officium ſpectas; cur autem non audiantur vbi facer expectatur ſonus, ad tam ingentia vtilis, nullam, vt puto, cauſam prætexere

possunt, nisi iniuriosam majestati, cum vox incarnati Verbi prænuntia, nec sub ipso Herode tacuerit.

Suspensas in salicibus cytharas cernere; magnum apud Hebræos captiuitatis indicium; sed nunquid apud nos, tot concionatorum otiosum munus, qui in materijs communioribus verbosi, & ad auditorum tædiũ acres, veluti pendentes hærent, quoties de veritate aperiendâ coram caligante potestate occurrit occasio? verbum Dei non esse alligatum, Paulus dixit: idemne dicturum Apostolum existimas si adhuc viueret? cùm in Hispaniâ concionatori non liceat audiente Principe loqui, nisi priùs aliquis ex sacerdotibus aulicis ostensam in scriptis orationem iudicauerit dignam delicatissimis auribus, eâque verborum temperantiâ concinnatam quam ferre posit, non assueta rigidioribus majestas?

Eadem ſeruitute teneri vult ſuos concionatores aliùs in Italia Princeps, ne imperatæ modeſtiæ terminos excedant, vbi plebis concurſus eſt, neue fortiori eloquentia exagitent eminentiſſimæ dignitatis licentiam. adſint pauci, inter domeſticos & familiares, veritatem, licet vehementior ſit neque ad aurium mollitiem accommodatà, non omnino exturbari aiunt; ſed nunquam publicè in iſtâ aulâ ſine fræno illam videas; vt balbutire coacta, nihil prorſus eorum nitidè loquatur, quæ niſi in conſpectum ponat Eccleſiaſtes, audaci plerumque vitio, ruborem non incutiunt.

Verùm, placet inquirere vnde illa concionatorum tam cauta, támque vrbana eloquentia, quæ in dominantes quoſlibet reos numquam incitatur, & eâ ſuauitate poculum miſcet, quòd niſi amarum morbo affectis

non prodeſt, vt illud iam non immeritò vocare queas, vinum quoddam nectareum, humaniſſimâ porrectum manu, ad ſumentis delicias. adeò namque molliter in vitia inuehuntur, (paucos excipio, concionatores illi, quibus diſſeminandi in aulâ Euangelium Prouincia demandata eſt, vt Cytharœdis ſimillimi, ſuis numeris, ſuâ modulatione publicum potiùs tripudium excitent, quàm vllum mortalium ad pietatem accendant. lætiſſimos auditores ipſi lætiſſimi, decenti venuſtate ita exhilarant, vt nullus queri poſſit ſe tædio, ſe dolore affectum, aut aliquid ex ijs rebus audiuiſſe, quæ à rudiori Eccleſiaſte in nobiliſſimâ tot purpuratorum corona, effuſa fuiſſent, ad terrorem animorum.

Nuo plane Genio lepidiſſimi Apoſtoli in orbem Chriſtianum inuecti ſunt, qui maximâ curâ homi-

num auribus, non saluti consulentes periodos librant; vocem, corpus omne, eâ arte dispensant, flectunt, vt nihil abeat à voluptate, etiam cùm de pœnitentia sermo est, aut extremo iudicio. os tonsum, vestis elegans, candida manus, eos adeo spectabiles efficiunt, vt tacentes quoque, si fortè labascat memoria, auditoribus placere nihilominus posśint.

Dum eiusmodi paratur concio amici inuitantur, qui mirabundi excipiant; qui ad singula verba, vel leui risu, vel elato supercilio, decentissimum oratorem incitent, moneant, limatam ad lychnum orationem, fœliciter eum pronuntiare, ad famam loqui.

Inter hæc vbi veritas? vbi vitiorum, vbi vanitatis profusissimæ, vbi sæuissimæ voluptatis quæ suspirantem populum nusquam miseretur, increpatio? vnde ista in Ecclesiaste

orationis comitas animíque mollities? quis ab Euangelio ſeparauit quæ acriter proſunt, quis ſuſtulit vehementiam?

Dum mihi facio quæſtionem ſolutio oritur, luxque ſubita nubem diſcutit. non ſine conſilio iſti concionatores à veritate ſe abſtinent. aliqui ex ijs, ſperant; aliqui quod ſperabant iam ſunt adepti. futuræ fortunæ officere illi metuunt ſi rigidè loquantur; hi, accepti beneficij memores, officioſiſſimâ vrbanitate rependunt gratiam, indignumque iudicant illis ſemper non placere, quibus olim vtiliter placuerunt. Aliqui, quos neque ſpes, neque gratitudo ad illud veritatis ſilentium cogit, aliâ ratione obmuteſcunt.

Dulce eſt, ſecundas habere Principum aures. ſi illis arrideas, tot laudatores certè habebis, quot ipſi adulatores, & circa te etiam populi con-

cursio fiet, ex more illa loca cæco impetu replentis, vbi conuenit, quicquid illi majus à fortunâ potest ostendi. Illo cætu priuari, vbi semel gustaueris, magnus dolor; & quia, Principe auerso, distrahitur ista concitatæ plebis frequentia, gratissimis sermonibus, prudentíque silentio, fit, ne ille non reuersurus abeat, quem cæteri sequuntur.

Sic nominis claritas latior quotidie euadit, dum à quibuscumque obuijs iteratur illud, en homo notissimus aulę, en Principis Ecclesiastes. Illa veritatis reticentia veluti clauis est, quâ palatij fores, multis non peruiæ, facilè reserantur: hâc salutationes comparantur frequentiores, & etiam demissiores. nam quos reueretur Princeps, alij colunt, libentérque illis tributum honoris debere se omnes fatentur, quod soluit primus.

Putatis autem illos concionatores

Principum animos demulcere, æqualitate orationis? non ita, interdum námque inchoationes quaſdam terroris habent, ne ſuauitate nimiâ faſtidium ſui faciant. ſciunt enim dulcia quæque niſi aſperis miſceantur non diu iucunda haberi, neque auidioribus conuiuis exquiſitiſſimas epulas placere, ſine ſale & aceto. verùm eà arte vehementes ſunt, quæ diuerſitatem pariat, non quæ flectat ad illum animi mœrorem qui finis eſt Euangelij.

Iam aliquod tempus effluxit, ex quo vnus illorum orationem habuit coram Eccleſiaſtico Principe, qui Regio licet diademate non inſignis, Regiè tamen audire cõſueuerat Euangelium, militibus ſtipatus, & ſuos potius concionatores territabat quàm ab ipſis terreretur. Quid expectas à prudentiſſimo Eccleſiaſte? etiam Principi viſus eſt multa minari, ſic enim

ille. Audacter coram te pronuntiabo, Eminentissime Princeps, nec dignitatis quâ pet totum orbem fulges, habebo rationem. Silere me non patitur populi clamor, communísque calamitas. Ad hæc verba nemo non fuit, qui maximam dicentis libertatem expectaret. fulgurationem tamen eiusmodi nec leue tonitru subsecutum est. In publica peccata quæ tot miserias in orbem inuexerant, totam bilem effudit. illi omnino similis Imperatori, qui victimam immolaturus, nam & sacerdos erat, non expectato ictu, miserrimum hominem qui proximè stabat, ipsâ, quam in bouem parauerat, securi percussit.

Ille profecto concionator etsi sæpiùs legerat Ecclesiam sponsam Domini sui, instar ordinatissimi exercitus esse terribilem, expauit tamen vt insuetis armis ferocem vidit; & prouidus veritatis amator timuit quoque,

ne prodita ante Principem, à tot ſpatharijs, qui vel ad decorem, vel ad præſidium dignitatis, longo ordine ſtabant, miſerrimè trucidaretur. Certè ait Cletus, virum iſtum, veritatem vehementiſſime amaſſe crediderim, cùm eam à ſe egredi non permiſerit: totámque in pectore geſtans, tanquam theſaurus aliquis eſſet, effundere ſit veritus, ne ſibi pretioſiſſimam raperet, circumfuſa multitudo. auara, ſed vtilis prouidentia. nulli iuſtius dici poſſunt curatores veritatis quàm iſti concionatores, qui tantâ eam curâ contegunt; ne, vt odoribus contingit, vaſe aperto euaneſcat & pereat. quid ad hæc tu Firmiane?

Mirum referam, inquio; majus veritatis ſilentium forte non fuit, illo quod obſeſsâ nuper regijs armis præcipuâ regni ciuitate, ab omnibus omnino concionatoribus ſeruatum eſt. cur dilectiſſimam antea vrbem, ſe-

dem imperij, irata majeſtas deſeruerit, ſparſóque milite, commeatu prohibuerit ea anni tempeſtate, quæ armorum licentiam compeſcere ſolet, Myſterium eſt. An digni quibus fames inferretur ciues fuerint, & communem culpam æquauerit, aut ſuperauerit trimeſtris propemodũ pœnitentia, alta etiam quæſtio; ſed donec ſoluatur, illud notabo, nullum tunc Eccleſiaſtem auſum fuiſſe, pro Rege aut Reginâ loqui, vt religione non armis cogerentur miſeri ciues, ad vtile ſibi, iuſtiſſimumque obſeſequium.

Famoſis vbique libellis, ſcelerati authores, nullo arguente, deturpabant reuerendam poſt Deum authoritatem. Auguſtiſſimæ principis honor à petulanti plebe proſcribebatur; nefariæ obtrectationis, in eos omnes quos abſurdum vulgus reos cenſuerat, nulla ceſſatio, aut modus; vt lin-

guæ

guæ pariter, ac calami ſæuities, hyeme, aquis in mediam vrbem irrumpentibus, bello quoque, & fame eſſet atrocior.

Apud Chriſtianos tandiu calumnia damnatur quamdiu ſtat pietas, & conuitia prohibenti Deo, honor defertur. Quis tamen ex tot concionatoribus furentem contumeliam verbis inſequutus eſt, oſtendítque non eamdem eſſe debere armorum & ſermonum libidinem, etiam cùm ex iuſtiſſimâ causâ ſæuit populus, poſtulátque enſe & tumultu, quod precibus & longâ lacrymarum profuſione à Principe non obtinuit?

Mirati ſunt plerique, quòd poteſtas iuſſos non haberet in obſeſsâ ciuitate concionatores, qui ſubditos iam longâ fame maceratos, adhuc tamen dubitantes regi parere, reuocaſſent ad officium. Nunquam adeò extinctus in Chriſtianâ plebe diuino-

rum ſenſus, vt vehementi Spiritu excitari non poſſit. hunc ſi admoueant Euangelici Oratores, ſtatim emicabit Religio, laténſque ſub ciuilium armorum rabie conſcientia. ad cœleſtis iræ minas concutitur humanum pectus, & pauci ſunt qui bellum obſtinare velint, vbi oſtenditur à Theologis non minus in Principem geri, quàm in ipſam pietatem.

Cur ergo inter tot militares tubas, quæ tum martem acuebant, ex buccinis ſacerdotalibus nulla audita eſt, quâ populus admoneretur eas illum leges accipere debere quas Rex dediſſet; & ſi quid durius in illis cenſeretur, nunquam tamen licere mitiores morbos atrocioribus ſanare, & quærere patriæ excidio, turbidinibus ſcilicet, quibus placandis vna ſæpè ætas non ſufficit, patriæ ipſius fœlicitatem.

Omnibus tributis, quæ regiam ga-

zam augere à pluribus annis conſueuerant, grauiores eſſe illas oſtiorum & capitum exactiones, quas iam ferre cogebatur exhauſtum vulgus; nunquámque pacem ſub rigidiore miniſterio adeo acerbam fuiſſe, vt bello, & tot fortunarum periculis exturbari mereretur. iras ergo poneret exaſperata plebs, & eam poteſtatem iam veneraretur, quæ rogata, non laceſſita illud dare conſueuit quod æquum eſt non negari ſupplicibus.

Numquam ſalubrius Reipublicæ conſuli, quàm quiete, & malorum, ſi quæ in illa ſunt, patientiâ; præterea, Aulam in dies mutari, ipſámque rerum humanarum inconſtantiam quæ calamitatem adducit, breui ipſiuſmet daturam remedium, ſi non maturare illud velis, ſed expectes. Cogitarent omnes, nunquam ſubditos defeciſſe à Principe, qui prolixâ pœnitentiâ breuem noxam non eluerint; plebs

denique ſaniora loqui diſceret, quàm quæ quotidie iactabantur, magno Chriſtianæ charitatis detrimento, non in ipſos tantùm regni miniſtros, ſed in Regem ipſum, quia in matrem.

Hæc certè decens erat non tacere concionatores; nullus tamen ex illis ſuſcepit læſi Regis patrociniū: Graſſabatur impunè per totam ciuitatem adeo audax calumnia, poténſque, vt nec in templis ipſis caſtigaretur. præciſis concionatorum linguis, maluſne in hoc negotio veritatis ſilentium, vel gauderes ſeditioſus, vel doleres regi fidus? & hoc forſitan miraberis, Oratores Eccleſiaſticos, quorum maxima laus, oris pudor & ſermonis temperatura, modeſtiâ tamen peccare potuiſſe.

Vbi velut facto agmine plurimi in eodem corpore morbi coueniunt, ijs qui mortem periculoſiùs vrgent,

promptior cura adhibenda eſt; nec medici crimen cenſetur cæterorum ad breue aliquod tempus negligentia. obſeſſæ ciuitati exiſtima, ſi lubet, non defuiſſe flagitia illa quæ pacatis temporibus concionatorum zelum iuſtiſſimè accendunt; at certè plurima ex ijs, ſubtractâ annonâ languebant; & in communi hominum calamitate ipſa quoque ſcelera calamitoſa, querebantur eripi ſibi dilectiſſimum otium, amicas opes, ſubſidium voluptatum. tot vitijs majori ex parte inter arma, inter terrores, ipſamque pauperiem, quæ iam & diuitum eſſe cœperat, quieſcentibus, vnum odium detectâ fronte, & publicè furens inſaniebat, ad infamandam poteſtatem quotidie ſolertius, atque atrocius; & quaſi illud eſſet leue aliquod in Chriſtianâ ciuitate malum, conuitijs exſaturari, & profeſſo odio illud omne fingere quo fœ-

dari queat inuiſi nominis claritas, quilibet concionator in ea tantum vitia inuehebatur, quæ tum aut nulla erant, aut certè latebant.

Quàm fœlix eâ tempeſtate obtrectatio, quæ fari, quæ ſcribere omnino ſinebatur; & nouo quaſi priuilegio donata, in immanis licentiæ, non excuſationem modò, ſed laudem, tumens proferebat, vbi criminari eam velles, oratorum ſilentium!

Ex his intellige quanta ſit noſtra ætate veritatis reticentia, quæ iam nec regibus in gratiam miſeræ plebis, nec plebi in Regum fauorem defertur: vt hodie prorſus neſcias, turpiorne in Principes, quàm in ipſum vulgus adulatio.

Egregium volumen, ait Cyprianus, Clariſſimi viri, apud Hiſpanos, Croſſæi, intra paucos dies habebimus; vltimâ enim manu perpolitum opus lucem expectare, aliquis mihi

retulit. à candidiſſimo authore plurima veritas tractabitur, vt qui audire eam nolunt, ſaltem legant, & quod faſtidiunt aures, ad mentem perueniat patientiori oculorum miniſterio. fruſtra opus illud ſperaueris, inquam, mi Cypriane; & ſi non omnino extingui conceditur lentiſſimâ diſceptatorum ſententiâ, ſaltem caſtratum habebis, ne aliquid poteſtati inuiſum in lectoris mente, libertate ſua generet.

Certè æquum eſt, ait ille, ea ſæuitia ad caſtitatem cogi authores quoſque libidinoſos, qui obſcæno calamo legentium mores inficiunt; ſed pudico operi hanc inferri violentiam dolens audio, timendumque eſt, ne à ſcriptione, fœcundiſſimi ingenij viros, atrox pœna deterreat. ſed quia ſeueriſſimæ animaduerſionis in probatos authores legem ignoro, quæ, vt ais, eximium ſcriptorem inter reos

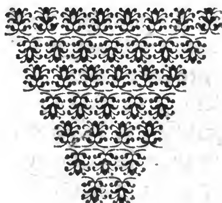
ſum ſine cenſura in opere prætermittere, benigniſſimos habuerat,& illorum teſtimonio dignus cenſebatur, qui de Christianâ Politiâ ſcriberet, ob ſingularem prudentiam. ſed miſer, cùm omnia ſe abſoluiſſe, quæ ad quietem authoris pertinent, arbitraretur, in reuiſorum manus delapſus eſt. vix credas quanta, & quàm vtilia abraſerint homines iſti, totos articulos ſuſtulerunt, ne in paucis viderentur perdidiſſe operam, & ruinâ minori ſpectatiſſimæ fidei mercedem meruiſſe,

Cùm Herodes infanticida filium quoque ſuum in cunis iugulari imperauiſſet, Auguſtus, qui tum Romæ degebat, accepto nuntio, pueri ſortem miſeratus dixiſſe fertur; meliori conditione apud Herodem porcos naſci, quàm liberos; cùm ille, qui religione ductus ab eiuſmodi animalibus abſtinere ſolitus erat, regiæ pro-

li non parceret. Nec malè etiam quis dixerit, impuris plerumque authoribus, hoc perditiſſimo ſæculo, meliùs eſſe, quàm ijs quos commendat argumenti ſanctitas, atque munditiess. nam quis neſciat libros qui fictitijs amoribus veros ignes fouent, & creant, nullo opponente prælo dari, vt narrationum luxurie corrumpantur virginum mentes, & quid deluſis parentibus peccare poſſint, otioſæ diſcant adulterio veritatis?

Librum ſcribe qui gratiſſimis erroribus, & varia rerum ſpecie iucundus ſit; qui amoris ingenium, fletus, ſomnia, furta, deſperationem, fidem, non impuris omnino verbis enuntiet, obſtabit nullus, nec à reuiſoribus periculum erit correptionis. Sed heus te miſerum, ſi in bonum Reipublicæ ea ſcribis ſinceritate, vt qui te legerit, agnoſcat id verè non agi in regno, quod agendum eſſe ratio

docet, temporumque calamitas. hoc iam Crossæus didicit suo impendio, non nimiâ certè libertate reus, nam prudentissimè illum scripsisse certissimum est, sed Genio sæculi infœlix, qui fabulas amat, neque sinit absque fuco, & blanditijs veritatem ostendi. An ergo insulsè egit sculptor, qui marmoreâ veste eam operuit, vt quàm periculosè nuda appareat, nemo ignoret?

SCRIBENDI LIBIDO.

OCTAVA DISSERTATIO.

QVADAM die inter festorum otia, postulauerat Marcellinus, vt de Genio sæculi aliquid quod vtile, iucundumque videretur, proponerem; necdum de argumento conuenerat, cùm ille subitâ recordatione ictus, Dialogum se quemdam, ab amico acceptum, eo fine attulisse, vt nobis ostenderet, chartam protulit; & quia mihi iam debilior acies minutissimas literas, cõfusis characterũ imaginibus, adeò miscebat, vt cohærere omnes viderentur, non secari interuallis, & ad

ſuos vſus diſtingui, iuniorem rogaui, legeret ipſe, qui ſinceris adhuc oculis, ſenum ophthalmiâ, eâque lucis ambiguitate non laborabat. hic verò erat Dialogus, quem ad multos pertinere, & ad te forſitan, ſi tu quoque legas, ſcies.

ECCLESIASTES PLAGIARIVS.
DIALOGVS.

Æmilius. *Crito.*

INVNC, & magiſtratus tuos lauda quos tam ſæpè iactaſti, velut iuris amantiſſimos, & legum propugnacula: moriar! ſi priſca ætas vnquam tulit iniquiores. *Aemil.*

Quis iſte ſermo tuus Æmili? ex quo nos coniunxit quotidianæ vitæ conſuetudo, non memini te cuiquam *Crito.*

durum fuiſſe; ſi qui peccant, plus ſoles miſereri quàm iraſci; & adeò te mitem præbes ijs qui plecti meruerunt, vt non deſint qui hanc animi manſuetudinem vitium putent, & naturæ mollioris temperamentum. Ergo huc vſque vixiſti placidus, vt in Iudicibus noſtris faceres rudimentũ iracundiæ? Sed dic, quid peccauere tribunalia, vel potiùs, quid illis non dignum fecere, ij quibus tam acriter ſuccenſuiſti?

Æmil. Nihilne cenſes Crito, quòd publici fures impunè viuunt, ſub oculis patientiſſimi Senatus? quòd proborum ſpolijs fortunam ſuam augent, exornant, & hoc in Regia vrbe?

Crito. Mentem tuam non capio, Æmili; proponis ænigma, an oraculum? ſi vis intelligi, memineris te homini loqui, qui nec Oedipo magiſtro ſubtilitatem edoctus, nec in ſpeluncâ Sybillæ, Tripodi admotus eſt, vt

Apollinem reciperet. Quid vidisti, quòd nostrorum iudicum integritati tam malè conueniat, vt veluti constituat nocentibus pares, & in purpura reos?

Audisti Philebum, Crito? illum dico concionatorem, qui nuper apud plurimos in pretio fuit, habitâ, de sanctis quibusdam panegyricâ oratione? *Aemil.*

Quid hoc ad iudices, in quos ipse tu iudex, iure an iniuriâ nescio, dixisti sententiam? *Crito.*

Ah, Crito, Philebus iste; hoc crederes? famam sibi quæsiuit alienis sudoribus; quicquid in illo stupuit imperita multitudo, furtum est, & vt veriùs dicam, sacrilegium. Cur enim sacrilegium non sit, sacræ rei, & sacrâ in æde, vsurpatio? Deus bone! vbinam gentium sumus! ante ipsa altaria, notissimæ frontis homines conueniunt rapiendis concionibus, *Aemil.*

& hoc tacent Iudices veſtri, nec vnquam tantæ audaciæ fures citantur ad tribunal.

Crito. Ergo hoc eſt, quod volueras, Æmili chariſſime? iam non laboro ad tuam manſuetudinem abſentem animum reuocare, qui ab illâ non diſceſſit, vt video; & iræ ſpecie, in latrones inultos, tam ſuauiter ſuos ſales effudit: fateor lepidiſſima ſimulatio decepit me; & iam in mentem venerat lenire indignátis animi acerbitatem; cùm iocus, vt res erat, mihi viſa eſt, & riſum prementis, vt ita dicam, ſeueritas feſtiua. Sic ludis amicos, Æmili, & frontem adeo fingis, vt qui tibi coniunctiores ſunt, quando non placet, motus tuos non ſentiant? numquam mihi deinceps impoſueris.

Aemil. Et inde ſcias, Crito, te non omnes perſonatos benè noſſe, qui, quod non ſunt ſe exhibent mortalibus, vt peſſimæ

pessimæ artis ingenio, improbitatem non sensuris vtiliter placeant, & vel sibi fortunam concilient, vel famam. Nihil communius in aulâ vultibus istis, qui iram, gaudium, beneuolentiam, mœrorem etiam, præ se ferunt, ad gestantis arbitrium, æquè in omnem scenam parati, & etiam daturi lacrymas, in summâ mentis alacritate, si ita postulauerit adulatio. Sed ad nostrum concionatorem reuertamur. Nihil suum proposuit auditoribus, præter vocem & audaciam.

O infœlicem! paucis ante diebus illa ipsa, quæ velut noua, & tanquam ex propriâ penu, tam ambitiosè promebat à Crescentiano, qui verè author, & magni nominis vir est, audiueram; & quia prima vox illa, aures adhuc meas quodammodo feriebat, declamatoris sermo, mihi alterius echo omnino visus est, nisi quòd

majore tumultu diffundebat ſe, laſſabátque faſtidientem. Putas fortè me ſolum, parum ſolertem audaciam animaduertiſſe? vix finierat alieni operis prædo, cùm rumor excepit è ſuggeſtu deſcendentis vltima verba; non qualem excitat publicè laudata virtus, vel apud populum fœliciter dicens eloquentia, ſed qualis eſt furem indicantium, & poſcentium raptoris meritas pœnas. Certè in tantâ frequentiâ latere vix poterat miſera auis, plumis non ſuis conteɛta; quas etiam ita malè concinnauerat, vt non in totum nuditatem ſuam velarent. Cutis enim quandóque inter tot colores fœdiſsimè ſe prodens, feſtiuis ingenijs riſum ciebat, alijs miſerationem, vel etiam pudorem. Quid ad hæc dicis, ô Crito? non tibi videtur Plagiarius, qui ſic alienis bonis imminet, vt nec vellet vti ſuis, ſi quæ forſitan, ingrata, & illibe-

ralis natura laboranti concederet?

Plagiarium dicis, Æmili, ſed cur, non ſatis video; faciliùs caperem ſi diceres Pelagianum: ſed fortè vir ille cui tam prolixè maledixiſti, non aliter fuit gratiæ iniurioſus, quàm illam abijciendo, quæ oratores efficit auditoribus gratioſos. Crito.

Non audiſti quid lex vetus ſtatuerit in latrones, qui inſcijs dominis ſeruos alienos, ſpe fortunæ mitioris, vel etiam violenta manuum iniectione, ad ſuos lares trahebant; illorum vſuri miniſterio, in quos nullum ius haberent? iſti quos Plagiarios vocabant, non ignobili furto, vt cæteri raptores, peccabant in legem; non veſtis, non pecunia, non ampla ſupellex ſollicitabat improbas mentes. nihil altius, nihil vtilius ipſo homine rati: Quicquid induſtriæ, quicquid virium eſſet, in hoc facinus adornabant, vt furtiuis mancipijs, non vt Æmil.

purpurâ, ſerico, aut metallis ditarentur. Verè Philoſophi, ſi non fures, qui generis humani dignitatem tam benè noſſent, vt nihil æſtimarent pretioſius.

Peiores habemus Plagiarios, Crito; quid mereri enim exiſtimes concionatores illos, qui non ſeruos tantum dominis, vt iſti, ſed liberos, tanta ſpiritus, tantâ laterum contentione in lucem editos, veris parentibus ſubtrahunt; vt ſteriles animæ, laudis quidem auidæ, ſed laboris non patientes, matrum fruantur priuilegijs, & imponant multitudini, fœcunditatis opinione?

O ſæculum infœlix, in quo Salomon nullus qui ius matris diſcutiat, & dicat iterum, in non diſpari causâ, Date huic infantem, ipſa enim mater eius eſt! interim miſeri fœtus, ab amplexu matrum auulſi, fruſtra gemunt in alieno ſinu, dum de illorum na-

talibus nulla ſit diſquiſitio : & inter tot fictitias matres, nulla penè plures liberos oſtendit, quàm quæ nullos enixa eſt.

Fallor, Æmili, vel tantâ animaduerſione plecti non debent qui tam commodè ſtudioſorum laboribus vtuntur, vt ſuis parcant. Quid quereris? nulli meo iudicio ampliori laude digni ſunt, quàm qui ſedulò curant, ne ſermo diuinus illis excidat; cuius, vel ſyllabæ omnes, tot gemmæ ſunt, quarum ingens pretium, quicumque oblatas non colligit, videtur ignorare. iniuſtus planè es, Æmili, qui vis manna conceſſum inediâ laborantibus, ad ſpectaculum ſolùm effundi, non ad vſum mortalium. Quis vnquam ex agricolis noluit ſuccidi meſſem ſuam? an propterea ſeminas, vt nemo ſit, qui ſubleuetur egregijs laboribus, & qui te conſeruatorem vitæ ſuæ toties dicat, *Crito.*

quoties tuis vigilijs vtetur in subsidium suum?

Aemil. Dicam fortasse, Crito, quòd nescias. Nulli, minori fructu, cōcionibus intersunt, quàm qui scriptis tam sedulò mandant quodcumque audiuerint. dum enim intenti suo furto, inhiant conceptibus, sententijs Patrum, orationis vel floribus, vel neruis, totum illud quod animo insidere debuerat, nempe pietas, illos præterit: & sic miseri auditores, egent dum pleni sunt; quodque certè mirum est, illos videas in tantâ rerum affluentiâ, quibus saginantur, tenues, &, vt ita dicam, sine temperantiâ sobrios.

Crito. Saltem fatere, Æmili, istorum de quibus agitur, laudabilem esse diligentiam. Quid? ergo crimen erit, auris suspensa, promptus animus, & manus expedita?

Aemil. Si hos laudas, Crito, lauda quoque furum diligentiam, qui non ex-

pectatâ ſaltem aurorâ, ante ſuum curſum impleuere, quàm ſol primis radijs oculos noſtros refecerit, confecta itineris ſui mediâ parte; & vigilantiores ſunt vtique, excubitoribus ipſis, qui ſeruandis Principibus adhibentur ad cuſtodiam. Non diligentia illa laudanda eſt, Crito, quæ ordinatur ad malum; ſed illa quæ virtuti præſtò eſt, ſequi parata, & etiam currere quò vocauerit. Cæterùm nunquam mihi perſuaſeris, apum diligentiam imitari has veſpas, quæ numquam mel conficientes, ſemper comedunt. Quid mihi curam illorum memoras, qui totas noctes inſumunt tranſcribendis concionibus? otioſorum eſt planè iſta occupatio. Neque enim videtur illorum æſtimanda diligentia, qui ne vnquam laborent, pauciſſimis horis laborant, & torporis amore, aliquas vitæ ſuæ partes, probroſiſſimæ ſimul, & ineptiſſimæ

occupationi seruiliter addicunt.

Crito. Vnum hoc saltem concede, Æmili, fieri, non multâ impensâ, doctiores, qui sic colligunt.

Aemil. Immò, magnâ eruditionis, quàm habere posset, iacturâ, hoc literatorum sordidum genus fruitur alienis laboribus. Sic enim animus, à quo nihil vnquam suum extorqueas, arescit, velut vbera, quæ lac copiosè datura frequenter sugentibus, neglecta siccantur, nec ampliùs ministrant. Aliquos noui, qui cùm possent non multo labore, eruere quod in illis natura posuerat, non parcâ manu, ita tamen prædæ assueuerant, vt à se nihil vnquam exigerent, de alieno fundo semper victuri, & paupertate, quam sibi suâ negligentiâ fecerant, necessariò raptores, si non vellent egere.

Paucos ex mendicis videas, qui, etiam facultate oblatâ, artium vlli

mancipare ſe velint, quæ illis fœdiſſimam hanc, ſed dilectam libertatem adimeret, quâ, ſemper errabundi, & in patriâ ſuâ velut exules, omnibus penè ſunt oneri, qui in ſuo conſiſtunt. his, ne dubita, Crito, concionatores illos annumerare, qui arte proiectâ, tanquam fœlicitatis non patiente, ſe torpori ita dederunt, vt nunquam moueantur niſi ad furtum, cùm turpis, nec minus audax neceſſitas, pauperes ambitioſos admonuit diligentiæ. Tunc enim mirum eſt, quantùm viæ conficiant iſti languidi, vt alienis opibus ſubleuentur; qui proprias, & honeſtè quidem conquiſitas, ignauiæ amore, habere noluerunt.

Nulla fit concio celebris, cui non interſint homines iſti, ita ſine armis minaces, vt etiam illos cum ſolo calamo concionatores timeant: Non enim, vt quidam fures honeſti, & in

ipsâ suâ sæuitiâ non inclementes, aliquam partem bonorum quæ inuenerint, spoliatis relinquunt; nihil est quod non rapiant manus acerbæ, & ita assuetæ latrocinijs, vt nihil illas prætereat, nisi somnus obstiterit. Sed quàm rarò dormiunt isti latrones, qui, non secus, ac ille Poëtarum Argus, plures videntur oculos habere, quàm cæteris mortalibus, in legitimum vsum natura concesserit!

Crito. Perge, perge, Æmili, delectat enim ad longum audire quid sentias de concionatoribus istis, ex genere mendicantium, qui voto paupertatis celebres, ordinem quemdam fecerunt in Ecclesiâ.; quem tamen, vt verum fatear, nec suadet Euangelium, nec curia Romana satis approbat, nullum Ordinem suis vnquam diplomatibus honestatura, nisi cuius vtilitatem viderit.

Aemil. Benè est, Crito, non enim pro

illis ità pugnas, vt non ſaltem dignos æſtimes, quos irrideat vir ſapiens & peritus: quando tu quoque meritos pungis dicterijs, & ad ſcommata prouocas, venuſtiſsima defenſione. Sed quoniam ad partes noſtras acceſſiſti, anteà hoſtis, ſi non re, ſaltem verbis, & vultu; dicam ſeriò quid liceat concionatori decerpere ex alienis laboribus, quos non ideo ſuos æſtimare debet, quia, fontium more, ſitientes aduocant pulcherrimâ vndâ & publicè funduntur.

Aliud eſt, flumen haurire, vt de Xerxis exercitu prodigioſo narrat Hiſtoria, aliud ita opportuno amne vti, vt alijs relinquas. licet quidem, ô Crito, delibare conciones virorum illuſtrium, ſed illos non probo qui glutiunt. fit enim eo modo ſæpiſſimè, vt ipſe, cuius labor eſt doctiſſima & exactiſſima concio, non plus ſemel ſuis bonis vtatur, ſuadente ſci-

licet verecundiâ; poſtquam iſti fures, nullo pudore, vbique velut ſua ſparſerunt improuidis auditoribus.

Quid ergo? Eccleſiaſtes, maximè nouus, & rudis, ab alio concionatore nihil accipiet? faciet quidem, ſed modeſtè, non enim totum rapiet quod inuenerit; ſed aliqua, vt vir bonus, & non ſine benefactoris reuerentiâ, ſi opus eſt, mutuabitur.

Quis ferat Poëtam, qui Virgilij Æneidem, vel etiam Paſtoralia, Muſæ ſuæ partum diceret? ſcis quantâ infamiâ vapulauerit ille qui paucos eiuſdem Virgilij verſus, ſuos dixit; vt fœlici adulatione, & quæ iam apud Imperatorem accepta erat, ignoto licet authore, principis gratiam aucuparetur. Nemo ſordidior, quàm qui comptus eſt, ſponſarum ruſticarum more, ornamentis ſcilicet, quæ, nec ſua ſunt, nec niſi inuenuſtè corporibus aptantur, quæ non ad hoc finxit

natura, vt margaritis fulgeant, & in modico lapide circumducant ingens patrimonium.

Prudens ergo ille & iustus simul, ô Crito, qui sua cuique relinquit; ea quæ audiuerit à peritis, & exercitatis, religiosâ conscientiâ contentus imitari.

Perlecto Dialogo omnes vnâ voce Religiosum furem damnauerunt; & quia tum nullus inter nos laïcus incompetens sacrorum iudex aderat, dictum est sacerdotem reum, cognitâ causâ, auditisque certissimæ famæ testimonijs, iure à sacerdotibus iudicari potuisse.

In peccantes quoslibet alios nulla forte vnquam fuit diligentia promptior, aut parcior miseratio; neque enim excipiendis suffragijs vrna petita est, aut amplior expectata à protracto tempore veritas; derepentè singulis visum, æquitatis iniuriam fore,

ſi rapaciſſimi hominis mulcta vel ad breue tempus prorogaretur.

Damnato Philebo, ſcriptorum qui noſtra ætate, noui cuiuſdam peculatus rei, malè partis diuitijs intumeſcunt, & vt ſuas opes iactitant, quodcumque improbâ manu, melioris fidei viris rapuere, cauſa expenpenſa eſt. authoribus enim plagiarijs illam indulgentiam concedi, quæ oratoribus negata eſſet, iniquum videbatur.

Tres omnino mecum erant in cellâ; Clinias, qui aliquot dierum rurali ſolicitudine detentus, in vrbem ſe receperat, & cum noſtro Marcellino, Stenius. Primuſque Clinias, vindictæ ardore, diſſertationis argumentum, ſilentibus adhuc cæteris occupans (author enim neſcio quis, mutuata ab eo ſcripta, quaſi ad legentis ſolatium, fœdiſſimo ambitionis genere, maximâque datæ fidei iniuriâ, tanquam

ſua vulgauerat.) Diogenem, inquit, non magis in foro cum ſuâ laternâ olim impeditum fuiſſe, quàm denuò impediretur, ſi rediuiuus in librariorum officinas ſe inferret, facillimè crediderim. is námque qui in maximâ populi frequentiâ, virum bonum minimè inuenit, apud Typographos, qui tot volumina ad irritamentum ſtudiorum, prætereuntibus oſtentant, vix in aliquos vltimæ ætatis authores incurreret, ita à furto immunes, vt lectoris ſui miſericordiâ digni ſint. qui audaciores ex illis fuere, libros integros patientiſſimâ manu excerpſerunt, & fronte mutatâ ita nobis propoſuere labores non ſuos, vt etiam aliquando eximiam laudem ex crimine ſint conſecuti.

Quid tibi acciderit nouimus Clinia, interfatur Stenius; verumtamen furto anſam dediſſe dignitate operis, ingens gloria; nec minimum iniuriæ

ſolatium eſt, inſidioſi amici iam detecta fraus, improbæque gloriæ ab omnibus ſtigma inuſtum. Si cætera deinceps paris inſaniæ auſa idem ſucceſſus maneat, minori authorum periculo egregij, ſed nondum editi, labores, inſidis manibus credentur! nam quis adeò fatuè ſuperbit, vt famæ infœlicis amore, ſponte ruat in certiſſimum dedecus? iniuriam certè accepiſti, verùm illam æquauit raptoris tui pœnitentia: quicquid tibi detraxerat inuiſa priùs, iam æquior, tibi fama reſtituit. quòd ſis author ſcripti, omnes agnoſcunt. Sed, ô te rigidum, ſi tot fures eſſe exiſtimas in librariorum officinis, quot apud illos noui authores inueniuntur, quia tu vnum paſſus es. vbi lampas vnica ardet, plures videre lucernas, non ſobrij oculi eſt; & te abſtemium pro vnico fure plures intueri, cur non mirer Clinia? niſi ais, vini & doloris eoſdem aliquando

quando esse effectus, iratísque posse accidere, vt ad vnius latronis conspectum turbam videant.

Nihil ad hæc Clinias: se acceptis duobus qui, tanquam iudices expectarent, tum fortè in mensâ iacebant, recentiorum authorũ libellis, vtrumque explicuit. Diuersa frons, neque idem propositum: sed, ô rem stupendam, nec expectatam! vnum è duobus furem esse palam fuit: mutuatæ passim non sententiæ modò, sed voces: transfusa in chartam audacem tota capita: noua prorsus librorum Metempsychosi, quam nec ipse Pythagoras agnouit. vter ex illis raptor haberetur, ex phrasis inæqualitate iudicare facillimum fuit: verùm, quòd mirere, is erat qui grandiore titulo, & venustiori charactere, fortius ad sui conspectum lectorem inuitabat.

Tum Clinias risu plenissimus, & fœlicissimo casu tumens: da alios,

inquit, ô Steni; paucissimos licet ministraueris, nullo negotio, nisi mauis experto toties mihi credere, inter illos furem ostendam.

Et ego idem sæpiùs animaduerti, inquit Marcellinus; plurimósque inueniri authores, qui scrupulosè adeò quod in alijs placuit exscribunt, vt ex nimia fide nocentes sint. Ab Genio autem sæculi esse existimas, ô Firmiane, eum animi motum qui calamos agit, illosque omnes ad furtum incitat, qui iustissimo labore expetitam famam assequi, vel minimè optant, vel omnino non possunt?

Ita est, mi Marcelline: aliquis in cœlo Mercurius, qui verbosos authores minimè tacere imperat, & quod ab alijs acceperunt, repetitis vocibus ita importunè iterare, vt sæpè cùm plures libri apud te sint, si ex rebus ipsis, non ex voluminum mole, aut specie, Bibliothecam tuam æstimes; vnum

habeas. Quòd quædam sectæ supra modum vocales extiterint, & inter cęteras, loquacissimis scriptoribus qui eas acriter tutarentur, fœcundissimæ, multi autumant referendum in sydus, cuius imperio premebatur orbis, cùm natæ sunt.

Ad hæc Clinias, tanquam cœli Apologiam suscepturus, in quod ego nolens peccassem. Ineptijs nostris astra oneras, inquit, ô Firmiane, qui garrulitatem mortalium sideribus impingis; quâ ergo cœli positurâ emerserit sæculum istud, quòd iam nouo rerum ordine fluit, petendum erit ab Astrologis, vt tot librorum, quos in sui pœnam ferax ætas non plus facit, quàm patitur, latentes caussas inuenias?

Miserrimi certè cœlestium orbium perscrutatores; si illos cruciat adeo infœlix diligentia, & ad nullos vsus profutura obseruatio. Quis enim su-

perbissimi laboris fructus, aut gloria, sæculi tui Horoscopum in tabula delineasse, cui nemo credat, nisi qui ita insanit, vt breuem, vexatámque superstitioso calamo chartam, existimet complecti fata Regnorum, plurimæque ætatis certissimam Prophetiam. qui in breuissima statua sculptor errauit, in colosso turpius à iustâ partium ordinatione discedet, artem namque ipsam turbat immensi operis vastitas, & vix in maximo peccatur, nisi maximè. Credam ego sæculi totius Horoscopū rectè Astrologos constituere, qui in priuatis fortunis adeo hebescunt, vt iam apud plebem nihil habeatur Mathematicorum inscitiâ famosius? nisi aliam das quàm quæ à Mercurio petitur, molestissimæ loquacitatis causam, nihil agis Firmiane, nostra ista garrulitas, cœlum innocens.

Si aliquis Mercurius scribendi li-

bidinem indidit mortalium ingenijs, ille profectò est, qui apud Ægyptios Trismegisti nomine clarus, scripsit aliquando, eos homines prorsus Deo inuisos, qui absque liberis migrant è vita: & quia iam latinitate donatus, peregrinus esse desijt apud nos celeberrimus author, liberos pro libris, ex Typographorum scilicet incuriâ positos, plurimi ex nostris sunt arbitrati, infinitorum iam propè voluminum Patres, vt ampliori generatione sibi Numen concilient.

Venustè, ô Steni, in duplici Mercurio ludis, inquio: sed cur notissimæ experientiæ suffragium neges, quæ verbosos nasci sub cœlesti Mercurio homines, quotidie ostendit? ideo fabulosus ille Poëtarum Hermes eloquentiæ Pater est habitus, cæterísque cœlestibus aptior ad ea significanda, quæ ex Deorum decreto referenda mortalibus erant siue

adeundi illi essent soporis aptissimâ horâ, siue insomnes. Loquendi certè necessitatem sydera minimè imponunt, cùm & tacendi sit libertas, sed eam tribuunt facilitatem, cui silentium, si durat, & maximè si imperatur, non leue supplicium est. Verùm, si à Mercurio aut aliquâ aliâ potestate superiori, loquax esse sæculum negas, garrulitatis importunissimæ caussas etiam apud nos inueniam.

Olim rariores qui studia colerent: nulla iam penè familia sine literis: & sæpiùs licet modicæ sint, eos tamen ad scribendum dant animos, quibus incitatur profundior eruditio, sperátque, si diutiùs latere desinat, posse se aliquid conferre in publicam vtilitatem.

Lux non facilè absconditur; libertati nata, si illam opprimis, carceris sui rimas scrutatur, quærit effundi. Putas autem patientius ingenij lumen,

ſcientiam dico, cuius radijs exiſtimat ille qui ſtuduit, poſſe illuſtrari famam ſuam? labor eſt, ſed & dedecus putatur, latentes Muſas continuiſſe. Si exitum negas, animum certiſſimè pulſant, & iratæ non ſinunt inultum diu viuere cuſtodem ſuum.

Quis Rhethoricam, quis Philoſophiam eâ conditione velit accipere vt ſileat? cerebri non tantum morbus eſt, coactus humor, & fruſtrà per occluſos meatus viam quærens; ſcientia quoque ingens capitis dolor, ſi exire non conceditur; acerbiſſimæque ægritudinis nullum omnino remedium, niſi lingua, aut calamus. Verùm quia tot Profeſſores publicè docere, quot literis operam dederunt, ridiculum æquè ac incommodum, nec ſpes datur innumerabiles Magiſtros ferre poſſe auditorum patientiam: quilibet ſciolus cartham ſibi pro ſcholâ habet, eóque animo lectores

quærit, quo & auditores quæreret, si coactis vndecumque discipulis, liceret in maximâ hominum frequentiâ habere concionem. Sciolos dixi; illorum enim qui se multa scire arbitrantur, cùm paucissima nouerint, difficilius est silentium. Minus solida magis fluunt: & ideò plurimorum qui hodie libros conficiunt, effusior eruditio, quia liquidior, illique deest ad continentiam firmitas.

Accessit ex recenti opinione sterilitatis verecundia: pudet enim inter tot scriptores, non scripsisse, timeturque ne inscitiæ loco habeatur illa modestia animi, quâ multi sapientissimè famæ suæ consulunt, & ad maximum generis nostri commodum, silent.

Olim apud Iudæos nulla virgo quæ mater esse non cuperet, spe scilicet promissum in lege Messiam concipiendi, suóque partu eam comparandi apud mortales nominis claritatem,

quæ nunquam eſſet interitura. Non omnino diſpar plurimorum authorum ambitio, expectanti orbi ingentem ſe daturam filium adeo ſperat, vt nulla ei pœna decerni à iudicibus poſſit, virginitate atrocior. Verùm quàm miſerè decipiatur, ipſa prolis natiuitas oſtendit: & pro maſculo mollis fœmina, imbelli vagitu implorans nutricum opem, cui etiam ſæpiſſimè deeſt, quæ maximum cenſetur ſolatium ſexus, venuſtas.

Plures certè authores calamo parcerent, ſi lectorum ſuorum, qui inutilibus & ſæpè noxijs libentiſſime incumbunt, minor eſſet patientia; aut à Magiſtratu æquiſſima ſeueritas caſtigaret illam prœli, cui indiſcretè creduntur quæcumque vel improbus author ſomniauerit, loquacitatem.

An Cuthembergius qui hanc artem in Germaniâ primus inueniſſe fertur, in poſterorum commodum

laborauerit, certè ambigo; nam adeò iam facilis, Typorum ope, cuiuslibet operis rumor, vt qui nomen suum spargere ambit, modico pretio fiat notissimus, neque Notarijs indigeat. Multiplices enim manus ars illa habet, volentíque centies in pluribus chartis citò exhibebit, quòd semel in vnâ scripserit.

Lapideum populum Romam olim incoluisse ex Historia accepimus, tot namque ptopemodum in illâ vrbe statuæ erant, quot ciues; sed iam ferè apud nos librorum, quàm hominum turba densior. Quid ergo mirum, si in numerosâ plebe latrones multi, & etiam sine furto, alijs de causis, tot nocentes inueniuntur? in pacem publicam aliquos, in castitatem plures peccare, lector dolebis si sapiens, & maximè si Christianus.

Vnico Apelli, Alexandro impe-

rante, fas erat regios vultus pingere, cæteri artifices à Principe amouebantur, ne operis ignobilitate dehonestarent majestatem imperantis. hanc apud nos legem ferri in authores, vt nemo deinceps scribat, nisi qui optimè, æquum certè non existimo; sæpissimè enim in multorum vsum cedit ignobilis labor, & plebæis authoribus plebem delectari ita certum est, vt non sine maximâ illius iniuriâ, istos à scribendo calamos arceas, qui de rebus bonis quandóque vtiliter scribunt, non seruatâ licet argumenti dignitate.

Apud agrestes, cibi viliores, dummodò abundent, conuiuia sunt, nec protinùs mensa damnatur quia illam fastidit gustus delicatior. omnino vtiles censentur illi artifices, qui luteas domos construunt, licet ad secandum marmor, & ad Vitruuij præcepta, quibus ille author venu-

ſtatem ædificijs in ditiorum vſum contulit, ineptiſſimi.

An ideo pannus rudior emptorem non inueniet, quia ſericis dignitatem ſuam probant viri nobiles? Ciuem in bello ſeruaſſe præclarum erat apud Romanos, etſi hoſtem vrbe exegiſſe, præclarius; cuilibet certanti, vincentíque ſua corona: modica virtus, ſi non auro inſignitur, ſaltem quercu, neque tantillum præmium ſine inuidis.

Stellarum, quæ nomen apud Aſtrologos non meruere, ſua eſt etiam vtilitas. Minutiſſimæ ex illis lacteum iter conficiunt: & cœleſtem viam ſimiliter oſtendet, obſcuriorum authorum turba ignobilis, ſi de pietate cæteríſque virtutibus, ſincerè agent, & in eum lectorem incident qui res bonas ferre queat ſine ornatu.

Sed quis, oro, iſtorum librorum vſus, qui ad hoc ſolummodo editi

videntur, vt authoris sui nomen præferant? Totum quod ab illis expectare debeat lector, titulus est, vel Epistola.

Quæ Herculis fuerat, mox Claudij, nec multo post Neronis statua, non multo labore effecta est: cùm artifex adulatio in solo capite luderet, & robustissimo Herculi, molles vultus addere, in Principum suorum gloriam, præclarissimum opus arbitraretur. Multos certè libros reperias qui facie tenus noui sunt. Albertus Magnus qui tot annos in Cœnobijs malè iacuerat, iam sorte meliore, prælo datus est. hunc, cùm adhuc temporum incuriâ in solitudine ageret, multi authores inuisere: & non repugnanti sustulere plures tractatus, quos iam vetustatis opera fuisse, prælum ostendit. Quid nobilissimo labori fures addidisse autumas, vt ex illo non debitam sibi gloriam capta-

rent? frontem & nomen. sacra etiam apud infideles sepulchra fuisse nouimus; at hæc nostris temporibus videtur obliterata Religio: cùm functos à pluribus annis authores, ipsumque Albertum, securos à latronibus non præstiterit, cinerum suorum sanctitas.

Fures hos inutilia scripsisse, licet præclara ediderint, quis neget? acta enim agere superfluum est, & otio proximus labor. Cumque diutius latere vix posset præclarissimorum authorum eximia lux, eámque in disquirendis authoribus iam diligentior ætas, velut quædam aurora prænuntiaret; quid nobis, quæso, præstitere illi scriptores, qui radios cito emersuris authoribus, tanquam plus iusto dies illa expectaretur, adeò turpiter surripuerunt? alieni duces splendoris, neque Phaetonte illo fortunatiores, qui solis Auriga, sed imperitus,

orbem non illuſtrauit, ſed vſſit.

Tenebrarum cauſam agis ô Firmiane, inquit Stenius, qui in eos authores inueheris, quorum ope promptior dies abſtulit plurimorum caliginem. in Albertum quoque officiosè peccaſſe authores iſtos, aliquis non ineptè dixerit: illum namque è tenebricoſo carcere, charitate ducti benefici homines eruerunt; nec meriti detractio eſt, nobiliſſimum ſcriptorem, vt ſecuriùs erumperet, alienis veſtibus, nouoque titulo occuluiſſe. iuſtius in illos impetum facies qui libellis ſuis orbem inquinant.

Ad hæc ego; Optime mones, ô Steni, incendiarij namque latronibus ſunt deteriores: neque vlla vnquam Reſpublica eos tulit qui tectis ignem ſubijciunt, cùm tamen apud Spartanos furtum nulla lege prohiberetur, ſi arcanum; vt eâ occultè ſubtilitérque rapiendi licentiâ, quiſ-

que ciuium in aſſeruandis quas comparauiſſet facultatibus, redderetur vigilantior.

Adeò benignè nobiſcũ egit amantiſſima parens natura, vt noxiæ ſtirpes pauciſſimæ ſint,& ita ferè lateant, vt niſi diligentiſsimus inquiſitor abditam in arduis, aut ſole carentibus locis, perniciem inueſtigaueris, in venena non incidas. Plantæ vtiles, & dandis frūctibus natæ, ad manũ ſunt, vt cultorem faciliùs inueniant. Nulla penè vbertas niſi illorum, quibus vita aut ſeruatur, aut efficitur commodior. vtinam & ſic de libris! ſed heus! plures habemus qui venena virtutibus, quàm qui alimenta tribuunt; & publicæ ſalutis ea iam negligentia eſt, vt nullus ideo liber malus cenſeatur, quòd peſtem conferat ſuo lectori. Miraris non timeri morbum? emitur: & toxica, quibus intereat animorum ſanitas, ita non obſcurè

obſcurè cuilibet perire volenti apponuntur in compitis, vt ex ipsâ ſæpiſſimè fronte librorum, religio, an pudicitia pulſetur, facillimè agnoſcas.

Malus liber, malo homine perniciosior omnino exiſtimandus eſt, eadem enim cùm loquatur, hoc plus habet, quòd hæc ipſa ſemper loquitur, inuenitque latebras commodiores. Etenim cùm impijs, aut obſcænæ vitæ hominibus, colloquia miſcere nemo audet, niſi & ipſe perditiſſimus ſit, nullàque ei ſuperſit fama quam ſeruare ſperet, aut cupiat. Verùm cum peſſimis libris agendi, nullus pudor; latitant enim quantùm volueris; & verecundus, vt plurimum, in publico animus, in abdito, vbi nullus ſtudiorum teſtis, aut iudex, cùm impuriſſimis ſcriptoribus inquinari non metuit. quaſi honeſtius leno liber admitteretur, nefarijs illis, & ad

voluptatis ministerium sponte damnatis, qui scortorum prostitutione quæstum faciunt.

Tot libros amorum indubiè edit solitò acrior sæculi huius salacitas; cui, vt omnia in peius ruant, accessit etiam hac tempestate, vrbanitas quædam sermonis, decorandis vitijs aptissima. hæc impuros quotidie calamos vrget, vt quàm suauiter nocere, & incogitantem pudicitiam, gratissimis narrationibus, fictísque variarum rerum euentis, perdere possint, omnes sciant.

Musicus qui se ad aurium solatium vocem inflectere arbitratur, vbique non rogatus cantitat, & frequenti modulatione ita sæpè molestus est, vt nullos auditores habeat, nisi iratos. Quòd plurimi authores amatoriis libellis publicos mores inficiunt, facit eloquentiæ cuiusdam, innatæque venustatis conscientia. quia li-

cet in Nænijs totam operam consumant isti authores, existimant tamen eâ gratiâ ornare se fabulas posse, vt propitios lectores habeant, eos omnes quibus ex animi leuitate, aut insciтiâ, viluit argumentũ solidius. Quàm miserum, virtutes interire, mores fœdari, vt inanissimi scriptores, nomen sibi apud otiosos, fictis amoribus comparent, verborumque blanditijs!

Dissertationem absoluit Marcellinus. exhausto imbribus cœlo, plerumqne accidit magna siccitas, inquit ille, & nimijs aquis obrutæ priùs, stirpes sitiunt. Tantam librorum copiam, ni ordinem suum naturamutauerit, excipiet sine dubio maxima scriptorum sterilitas, & loquacitatem sæculi huius, fortunatiotioris æui silentium æquabit.

FINIS.

SVMMA PRIVILEGII *Regis Christianissimi.*

CAVTVM est authoritate Regis, ne quis in regno eius, alijsne locis eius ditioni subjectis, librum qui inscribitur SAECVLI GENIVS PETRO FIRMIANO AVTHORE, quouis charactere, aut forma excudere, aut alibi excusum vendere, alioue quolibet modò distrahere possit intra nouem annos computandos à die absolutæ primæ editionis, præter SEBASTIANVM CRAMOISY, Regis & Reginæ Architypographũ, Regiæ Typographiæ Gubernatorem, nec non vrbis Exconsulem. Qui secus fecerit, mulcta est indicta, prout fusius in diplomate Regio continetur. Datum Parisijs die 9. Aprilis 1653. Sic signatum. De mandato Regis. CRAMOISY.

APPROBATIONES DOCTORVM.

EGo Doctor Sorbonicus in Ecclesia Parisiensi Canonicus Theologus legi Opusculum octo Dissertationes continens, cui titulus est, SÆCVLI GENIVS, AVTHORE PETRO FIRMIANO: in quo nihil fidei Catholicæ contrarium, & à moribus Christianis alienum notaui. Imo in rem vtriusque conducturum censeo si edatur. dum enim à ciuilibus, & Ecclesiasticis nouitates arcet, pacem vbique desideratam conciliat, tuetурque. Vnde merito habet, vt à viris bonis summo affectu excipi mereatur. Datum Parisiis anno redempt. hum. 1653. die 11. Februarij.

SEGVIER.

EN tandem ferrei huius SÆCVLI GENIVS, Appellis planè Catholici & eruditi penicillo ſuis delineatus coloribus ex antro prodit: vt natiua ſua deformitate mortales, quos hactenus ſua deluſit prauitate, perniciei ſuæ authorem cognoſcentes ad illum extinguendum ſtudioſiùs aſſurgant; Quod omnino expectandum ſi ingenioſi iſtius operis, pio, pereleganti, & perpolito Genio exarati, adamantinis rationum momentis, vel exarmati credant, vel debitam Deo, Regi, & patriæ fidem ſtigiali iſta vertigine proſtratam reuouentes, credant. Dignus profecto liber, qui erudituiſſimorum quorumque oculis obuoluatur, in quo nihil non modo, quod à fide Catholica aberret edocetur, ſed aliquid quod cœlum potius, publicam tranquillitatem, & ſingularem eruditionem ſapit, & ſpirat. De hoc ego doctor Theologus Metropolitanæ Eccleſiæ Remenſis Archidiaconus & Canonicus ſubſcripto nomine lectorem certum facio. Datum in Regio Monaſterio Montis martyrum die 24. Ianuarij anno Domini 1653.

DOZET.

ſiæ Remenſis Archidiaconus & Canonicus ſubſcripto nomine lectorem certum facio. Datum in Regio Monaſterio Montis martyrum die 24. *Ianuarij anno Domini* 1653. DOZET.

FINE

